

MİMAR SİNAN

İÇİNDEKİLER

4	Büyük Üstadın mesajı	H. ÖRS
7	Ritler ve (E.K.E.İ.R.) nin kuruluşu	M. ERBUDAK
16	Landmarkların kaynağı ve niteliği	G. KARDAM
25	İslâm felsefesi ve masonluk ilkeleri	N. C. AKKERMANN
34	Tekris	M. ERGİNSOY
35	İlk Büyük Locanın Kuruluşu	F. ÇELTİKÇİ
47	Hakikat üzerine	N. OSMAY
50	Dünya neyi arıyor.	R. TEMEL
51	Sanat gelişimi ve kültürde çağdaşlık	C. M. ALTAR
64	Görgü	(★)
65	İnsan ve sanat	C. M. ALTAR
67	Mimar Sinan	L. İŞMEN
83	Türkiye Provensiyal Büyük Locası	H. CLARKE
91	İç haberler	Yayın komitesi
95	Tanınmış büyük masonlar	(■)

MİMAR SİNAN

Gevşeklik göstermeyin,
endişe etmeyin. İnaniyorsanız, mutlaka yenersiniz.
Kur'ân-ı Kerimden

Kapak kompozisyonu : Şinasi BARUTÇU

NURETTİN UYCAN MATBAASI — İSTANBUL 1967

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Sahibi ve mes'ul müdürü: Fuat RAMAZANOĞLU

Yaşı işleri müdürü : Fikret ÇELTİKÇİ

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR DERGİ: ABONE VE BEDELSİZ

YIL : 1

Nuruşiya sokağı 25, Beyoğlu. Tel : 49 47 53

SAYI: 3

İÇİNDEKİLER

4	Büyük Üstadın mesajı	H. ÖRS
7	Ritler ve (E.K.E.İ.R.) nin kuruluşu	M. ERBUDAK
16	Landmarkların kaynağı ve niteliği	G. KARDAM
26	İslâm felsefesi ve masonluk ilkeleri	N. C. AKKERMAN
34	Tekris	M. ERGİNSOY
35	İlk Büyük Locanın Kuruluşu	F. ÇELTİKÇİ
47	Hakikat üzerine	N. OSMAY
50	Dünya neyi arıyor.	R. TEMEL
51	Sanat gelişimi ve kültürde çağdaşlık	C. M. ALTAR
64	Görgü	(★)
65	İnsan ve sanat	C. M. ALTAR
67	Mimar Sinan	İ. İŞMEN
83	Türkiye Provensiyal Büyük Locası	H. CLARKE
91	İç haberler	Yayın komitesi
95	Tanınmış büyük masonlar	(■)

BÜYÜK ÜSTADIN MESAJI

Sevgili kardeşlerim,

Yeni bir çalışma yılının arifesindeyiz. Muhakkak ki bu yılımız geçenkilere daha verimli, her şeyden fazla da, daha huzurlu olacaktır. Masonluğumuzu artık, menşei meçhul, şüpheli rivayetlere, kâhin edasıyla verilen öğütlere değil, gerçeklere ve bilgiye dayandırıyoruz. Bir yazımda da söylemiş olduğum gibi masonluk, sırdaş olabilmek için şeyhin,

ya da mürşidin kapısında kırk yıl hizmet edilen, kudretlerini bizlerden değil, bilemediğimiz kaynaklardan alan, ya da böyle olduğunu iddia edenlere kayıtsız şartsız boyun eğilen bir dergâh değildir. Bundan iki yüz elli yıl önce kurulduğu uzaman, mutlak hükümdarların devrinde olmasına rağmen, ilk demokratik idareyi kendi bünyesi içinde kuran masonluk olmuştu. Ama bunu disiplinsizlikle karıştırmamak gerektir. Her demokraside kanunlar vardır ve bunlar ilâhî kanunlar değil, gene o toplumun mümessillerinin koyduklarıdır. Bunlara riayet nasıl toplumu çözülmekten, yok olmaktan koruyorsa, bizim nizamlarımız da öylece bu müesseseyi yüzyıllardır ayakta tutmuştur; ve eğer yok olmadıysa, bunu sadece nizamlarımıza bağlı kardeşlerimizin sağduyularına borçluyuz. Fevri hareketler, panikler, fısıltılarla başlayıp fırtınalar halinde gelen dedikodular, hep iyi yetişmemiş insanlar arasında olur; ileri bir toplumda bunları görmek mümkün değildir. Böyle toplumlarda bu gibi davranışlar çabucak geçip gitmeye mahkûmdur ve, sevinçle söylemek isterim ki, masonluğumuz da bu olgunluğu göstermiştir; esasen başka türlü de tasavvur edilemezdi.

Kardeşlerim! Biz masonların en önde gelen ilkemiz, akıl ve hikmet'in davranışlarımızda ve işlerimizde rehber olması değil midir? Bu ilke, doğma'ları rehber sayan müesseselerce kötü gözle görülmüştü ve hâlâ da öyle görülmektedir. Onun için bizlere, şu ya da bu yolda davranışlar tavsiye eden, hatta bunları

yapmadığımız için bizleri kınayanlar çıkmaktadır. Bu zatlara tavsiyemiz ve onlardan ricamız, bu düşüncelerini paylaşanlarla işbirliği yapmalarıdır.

Biz, gerçek masonluğun vecibelerini yerine getirmekteyiz. Masonluk, din ayrılığı gütmeyeği gibi, insanlar arasında uçurumlar açmaya sebep olanlar dışında bütün düşüncelere saygı gösterir ve ister ki, kardeşlik halkasına aldığı kişiler arasında insan, sadece insan ve kardeş olarak bir araya gelebilsinler, birbirlerini tanımayı ve hiç bir menfaat beklemeden sevmeyi -eğer bilmiyorsa- öğrensinler. Bir mabet sükûn ve vakarının hüküm sürmesi gereken localarımıza haricî âlemin küçük hesapları ve ihtiraslarının serpintileri giremez ve girememiştir. Kardeşlik zincirimizde belirli bir süre için bana verdiğiniz ödev ve yetkilere dayanarak benim de sizlerden bu çalışma yılı için istediğim, nizamlarımıza, şimdiye kadar göstermiş olduğunuz büyük titizlikle riayet etmekte ve ettirmekte devamınızdan başka bir şey değildir.

Sizlere mutlu bir çalışma yılı dilerim, sevgili kardeşlerim.

Hayrullah ÖRS
Büyük Üstat

Ritler ve (E.K.E.İ.R) eski kabul edilmiş İskoç ritinin Türkiye'de ilk kuruluşu üzerine

Macit ERBUDAK

Spekülatif masonluğun kuruluşundan bu yana 75 masonluk, 52 rit ve 34 nizam ve usul ortaya konmuştur. Ayrıca 26 karma nizam (Androgyne) ile 6 tane de akdemi bulunmaktadır. Hepsinin derecelerinin toplamı 1400 dür. Bunların çoğu ortadan kalkmıştır. Yalnız erkeklere uygulanan ritlerin başlıcaları şunlardır : 1 — İngiliz riti 2 — York 3 — Eklektik 4 — Fessler 5 — Schröder 6 — Zinnendorf 7 — Eski kabul edilmiş İskoç 8 — Fransız Riti (Yeni Rit) 9 — Herodom 10 — Rectifié İskoç 11 — Felsefi İskoç 12 — İsveç Riti 13 — Misraim (Ona benzer bir sistem olan Memphis Riti ile birlikte).

Hangi rit olursa olsun, bütün bu sistemler ilk üç sembolik mavi derecenin üzerine oturtulmuş olup, kırmızı, siyah ve beyaz, ya da selection, perfection (tekâmül) ve yönetimle ilgili masonluklardan kuruludur. Hiç birinin ötekine üstünlüğü yoktur, ancak teşkilâtı ayrı ayrı ve değişiktir. Değişik çevre şartları içinde sosyal birlikler, nasıl değişik özellikler kazanıp değişik diller konuşuyorsa, dinler gibi masonluk da çeşitli tarikat ve ritlere ve her tarikat ve rit de çeşitli makam, mertebe ve derecelere ayrılır. Ancak ritlerin hepsinde gaye ve ülkü birdir. Ayrılık sadece dışta, eşkâl ve merasimdedir. Söz gelişi, sütunlar, vazifelilerin yerleri, duvar ve eşarpların rengi, yürüyüşlerle vuruşlar her ritte ayrıdır. Ritüellerin uygulanmasına gelince, Anglo-saksonlarda ritüeller ezberden, Fransızlar-

da kitaptan okunduğu halde Hollanda'da seyahatlerin yorum ve açıklanmasında ritüele bağlanmak mecburiyeti yoktur.

Hasılı, din, felsefe, politika, ekonomi, ahlâk sistemleri ve düşünceler arasındaki sınırlar, oldum olası insanları birbirinden ayırdıkları halde, bu gün, bu sınırlar üstünden, herhangi bir ulusun malı olmayan bir gerçeğin geçtiğini görüyoruz. İşte bu gerçek, kafaları, ilme ve tecrübeye dayanan ispatlarla birleştirmeye çalışan ilmin gerçeğidir.

Bu anlayışla yola çıkmış bulunan masonluk, ritler arasında bir üstünlük gözetmez ve hiç birine öncelik tanımaz. Varlığın sisteme sığdırılamıyacağını, buna karşılık sistemin filozofla insanlar arasında bir ÜÇÜNCÜ olduğunu bilen masonluk, sembollerle çalışmayı tercih eder. Semboller, her seviyeye, her mizaç ve temâyüle bir düşünme hakkı tanır. İşte bu symbolizma sayesinde ki, masonlukta düşünme hürriyeti sağlanabilmekte ve bu suretle de bütün düşünce ve inançlara bir arada yaşama imkânı sağlanmaktadır. Zıt ve karşıt görüşlere yer vermeyen bir düzen ise, düşünceye ve dolayısıyla insana değer vermiyor demektir..

Masonluk düşüncelere kelimelerle kesinlik vermeye kalkışsaydı, düşüncelerle birlikte kendisi de eskimiş olurdu. Kalıplaşan düşünceler, içinde doğdukları çağlarla birlikte ölürler. Çünkü, değişme tabiatın ezeli bir kanunudur. Bugünün mittolojileri, dünün hakikatleri ise, yarının da yalanları olacaktır. Symboler ise, evrensel insanlığın ümit, dilek ve temâyüllerini, insanın hakikat ve mutluluğu arayışındaki tükenmek bilmeyen çabasını belirten güçlü araçlardır.

El ve kol işçileriyle fikir işçilerini localarda bir araya getiren sebepler üzerinde Alman, Fransız ve İngiliz mason yazarları arasında derin görüş ayrılıkları vardır. İngiliz yazarlarından Knoop, Jones ve Boos'a göre 1717'de İngiliz localarının hiç birinde spekülâtif bir çaba göze çarpmamaktadır. Localar ise, içilip eğlenilen birer kulüp niteliğini taşımaktaydı. Bu yazarların araştırmalarına göre spekülâtif masonluk, iki evrede (safha) meydana gelmiştir. Meslekten olmayanların localara kabul edildiği 1600 - 1730 yılları arasında ezoterik düşüncelerin izlerine ve özel bir symbolizmaya raslanmamaktadır. Bu döneme, spekülâtif masonluğa bir geçiş dönemi olarak bakılabilir. Netekim symbolizma ve masonluk felsefesi üzerine yazılan ilk iki kitaptan biri 1769'da W. Calcott, öteki ise 1775'te W. Hutchinson tarafından yazılmıştır. Oysa, Alman yazarlar, masonluk aleyhinde çıkan ilk bildirinin 1698 tarihini taşımakta olduğunu ileri sürmekte ve bu tarihten önce spekülâtif masonluk kurulmuş değilse, bu tür yayınlara neden lüzum görüldüğünü sormaktadırlar.

Masonların ünlü şefi, Royal Society'nin kurulmasına katılan ve 1681 de de bu akademinin başkanı olan Christofer Wren'nin çabasını yetersiz bulan 4 loca 1717'de bir araya gelerek Londra büyük locasını kurmuştu. Fakat bu kuruluşun gerek şekil ve gerekse özüne karşı olup bu birliğin dışında kalan locaların sayısı az değildi. 1725'te kurulan İrlanda büyük locası, eski ilkelere bağlı olduğunu ileri sürerek bağımsızlığını ilân etmiş ve bu davranışıyla de İskoçya büyük locasına örnek olmuştu. 1780'den önce kurulduğu bilinen YORK büyük locasının, en eski bir kuruluş olması dolayısıyla bütün masonlar üzerinde egemenlik kurmaya yeltenmesi üzerine, Londra büyük locası da 1738'de kendi anayasasını tekrar gözden geçirerek kendisini İngiltere büyük locası olarak ilân etmekte bir sakınca görmemişti. York büyük locası ise 10 yıl faaliyet gösterdikten sonra uykuya girmiş ve 1761 yılına kadar uykuda kalmıştır. 1780 yılında dört rakip büyük locanın yan yana çalıştıkları bilinmektedir.

Çünkü, İrlanda'dan Londra'ya gelen eski masonlar da birleşerek 5 Şubat 1752 de, Hür ve Eski Masonların en eski ve şerefli büyük locasını kurmuşlar ve böylece büyük loca sayısı dörde yükselmmişti. Eski masonların Ahi-man Rezon-Seçilmiş kardeşlerin yasası adlı kanun kitapları Dermott tarafından 1756'deyazılmıştır. Yeni masonların 1723 tarihli anayasasının Din ve Allaha dair Ödev'in yorumunda masonlar arasında görüş birliğine varılamamıştır. Kimi Alman ve Fransız mason yazarları, ilimler akademisinin (Royal Society) üyesi olan Desaguliers'in etkisiyle ümanist bir görüşle yazıldığını ileri sürmektedirler. Buna karşılık, adı geçen İngiliz yazarları, yakın bir geçmişte birbirinin can düşmanı olan iki dinin birer saliki olan ne anglikan Desaguliers'nin ne de Presbyterien Anderson'un spekülatif bir eğilim taşıdıkları kanısında olmadıkları gibi, anayasanın bu esnek ifadesini İngiltere'nin o günkü sosyal şartlarına bağlamaktadırlar. Gerçekte de, uzun süren din ve politika savaşlarından yorğun çıkan İngilizlerden, artık herhangi bir dine öncelik vermeleri istenemezdi. Anayasanın yazılışı tamamlandıktan sonra, bazı eski töreleri ortadan kaldırmak amacıyla Anayasaya kaynak veren bütün eski belgelerin yakıldığını ileri sürenler vardır. 1813'te Eski ve Yeni masonlar birleşerek Eski masonların anlayışına da yer veren yeni bir ritüel ile çalışmaya başladılar. Bugün İngiltere'de bu karma ritüele bağlı olmayan büyük localar olduğu gibi.

İngiltere Birleşik Büyük Locası, İngiliz riti denilen bu karma «rit» te çalışır. Yüksek derecelerden sayılan Royal Arch derecesi aynı gecede üstat derecesiyle birlikte verilir. Birleşik Amerika'da uygulanmakta olan

İngiliz ritine Amerikan ya da York riti denilmektedir Bu ritle İngiliz ritinin ilk üç derecesi hemen hemen birbirine benzer. Ancak İngiliz ritinin bir tek yüksek derecesi olduğu halde, York ritinin 13 yüksek derecesi vardır.

Almanya'nın çeşitli büyük localarında ve ikinci dünya savaşından önce demirperde gerisi memleketlerinde uygulanan Eklektik ve Schröder ritleri, İngiliz ritinden kaynak alan üç dereceli ritlerdir.

İngiltere büyük locasının unvanı, Grand Lodge of Ancient Free and Accepted Masons şeklinde olduğu halde, Birleşik Amerika'da Grand Lodge of Free and Accepted Masons» şeklindedir. Türkiye Büyük Locası, bağımsızlığını kazandıktan sonra bu son ünvanı tercih etmiştir.

1725'te İngiltere Büyük Locasının tekris hakkını kendine bağlı bütün localara tanımasıyla masonluk birden bire gelişmeye başladı. 1730'da Manş denizini aşarak Paris'te İngiltere'ye bağlı bir büyük loca kurulmasına yol açtı.

Masonluk, Fransa'da yayılarak o derece iptizale uğradı ki, emniyet genel müdürlüğü, 14 Eylül 1737 tarihli bir genelgede, mevki, rütbe ve meslekleri ne olursa olsun, masonların toplantılarını yasak ediyor ve bunları çatısı altında barındıracak olan kabare, otel ve lokallerin kapatılacağı, ayrıca bin lira da ceza alınacağı bildiriliyordu. Bir yıl sonra Papa da masonları afaroz ediyordu. Bunun üzerine masonlukta bir reform yapmak ihtiyacı duyuldu. İlk hareket İskoçyalı Ramsey'in Nutku ile başlar. Bu nutkunda Ramsey, İskoçya'da eskiden beri yüksek derecelerde çalışıldığını ileri sürüyordu. İşte bu nutuktan sonra Fransa'da yüksek dereceler belirmeye başladı.

Dini hüviyetini muhafaza, ya da layık bir şekle sokarak ilk üç derece ile yetinen zümreler de vardı. Böylece masonluk bir yanda üç derece üzerinde sebat eden bir kuruluş olarak kalmaktayken, öte yanda çeşitli fikir müesseselerini benimseyerek kendine katmak suretiyle her gün yeni bir derece kazanıyordu. Bazı memleketlerde çok dereceli sistemler daha fazla revaç buldu.

1723'te yürürlüğe giren Anderson Anayasasından önce rit meselesi bahis konusu değildi. Londra ve Paris'te kurulan büyük locaların ritüellerinde değişiklikler baş gösterince rit meselesi de, böylece ortaya çıkmış oluyordu.

Yüksek dereceler için 1762'de hazırlanarak 1786'da gözden geçirilen 35 maddelik Büyük Anayasa, 22 Eylül 1875'te Lozan'da toplanan Eski Ka-

bul Edilmiş İskoç Riti (E.K.E.I.R.) yüksek şûralarınca tadil edilerek ke-sinleşti.

İskoç riti yüksek şûralarının nasıl kurulduğu derginin bir önceki sayı-sında incelenmişti. Ancak bu bilgiler, 36. sahifenin 17. satırından son-ra bir baskı hatası yüzünden atlanmıştır. Sırası gelmişken şu bilgileri ekliyoruz :

Yüksek derecelerin temeli Amerika'da atıldıktan sonra derece sayısı 33° ye çıkarılara Eski Kabul Edilmiş İskoç Ritinin ilk yüksek şûrası 1801'de Charleston'da kuruldu. 1860'ta ise Washington'a taşındı. Bu rite neden İskoç denildiği ihtilâflıdır. Ayrıca bu riti, Büyük Fredrik'in mevcut yük-sek derecelere sekiz derece daha eklemek suretiyle kurup anayasasını da kendisinin yazdığını ileri sürenler varsa da, bu görüşe Alman mason ya-zarlar katılmamaktadırlar.

33 derecede çalışan bu ritin 18. ve 30. dereceleri ilk üç derece gibi Gnostik derecelerdir. 4,5,6,7,8,12,13,14. dereceler kutsal kitaptan kaynak almış olup, 9,10,11 ve 21. dereceler İllüminé'lerden alınmıştır.

19,20,23,24,25,26,27,29. dereceler Templier, 22. ve 28. dereceler hermetik ve 31, 32. ve 33. dereceler ise idarî derecelerdir.

Görüldüğü gibi, masonluğa bütün dinî, siyasî birliklerle sanat ve meslek kuruluşları ve her türlü fikir hareketi malzeme vermiştir.

Bütün ritlerin son dereceleri, Eski Kabul Edilmiş İskoç Ritinin 33. de-recesine karşılıktır.

Aslında ritler, yazıya başlarken de belirtildiği gibi, ortak ülküye ulaşma aracı olarak kullanılan symbollerin kullanım tarzında masonlar arasında oy birliği sağlanamadığından ortaya çıkmıştır. Hatta İsviçre'de aynı ri-te bağlı locaların ritüellerinde bile özellikler göze çarpmaktadır. K.U.M. symbolünü yorumlamakta herkes serbest tutulmuş olduğu halde, kimi obedyanslar açıkça Allah'ın zikrolunmasının ve ruhun ölmezliğinin de prensiplere eklenmesini istediler. Kimi obedyanslar da bu symbolün büsbütün çıkarılmasından yana oldular. Aynı zamanda masonluğun hür-riyet, eşitlik ve kardeşlik duygularıyla birbirlerine bağlı bulunan hür ve iyi ahlâklı kimselerin kurdukları bir birlik olduğunun eklenmesine lüzum gösterdiler.

İşte bu gelişmeler içinde İskoç ritinden 7 dereceli olan (yeni rit) doğ-muş oldu. Bu ritten başka 12 dereceli İsveç ritiyle, 6 dereceli olan Rek-tifié İskoç ritleri de İskoç ritinden kaynak almışlardır.

Türkiye Büyük Meşrikinin ritüelleri yeni ritle İskoç ritinin bir karmaşydı. Ritüelimizde yer almış olan «ümit, adaletin ve refetin çocuğudur» cümlesi, orijinal İskoç ritinde yoktur. Bu cümle rektifié İskoç ritinden alınmışsa da tam olarak tercüme edilmemiştir. 1927, 1930 ve 1950 tercümeleri arasında da bazı ayrılıklar vardır. Tercümede iman ve şefkat (charité) yerine adalet ve refet kelimeleri kullanılmıştır. Masonluğun en büyük fazileti olan iman, şefkat ve ümit dinî ahlâkın da üç ilkesidir. Üçlü prensibe bağlı bulunan Hristiyanlık, bu üç dinî esası, (Baba, Oğul ve Ruhulkudüs) inancına bağlar. Baba, adaletin veya iman; Ruhulkudüs, refet veya şefkatin remzidir. Oğul da kurtarıcı olan ümittir. Eğer inanır, şefkatle birbirimizi seversek kurtuluşumuzdan ümitli olabiliriz, şeklinde ifade edilebilen Mason İdeali, işte bu «ümit, imanla şefkatin oğludur» cümlesiyle remz edilmek istenmiştir.

Yüksek derecelerin varlık sebebi, ilk üç derecenin şerh ve izahından ibarettir. Alman masonlarını birleştirmeyi başaran eski büyük üstat T. Vogel, B. yüksek derecelere karşı menfi tevriyle tanınır. Ona karşı yüksek dereceleri savunan Alpina Büyük Locası eski büyük üstatlarından A. Belz B. in görüşünü yansıtmak faydalı olacaktır. Bu arada şunu da eklemeyi lüzumlu görüyoruz : Bir sistem ya da bir rejimin üstün olması yetmez. Çünkü, bir sistem, ya da rejimi yaşatıp yüceltecek olan uygulamadaki başarılarıdır. Belz B. diyor ki, : «Remzî masonluğun yanı başında başka bir takım masonik faaliyetler vardır ki, bunlara yüksek derece adı verilmesi pek de yerinde olmamıştır. Çünkü, böyle bir tavsif, eşdeğerde olan bu masonlukların daha iyi ya da daha üstün oldukları hissi uyandırmaya elverişlidir.. Oysa, böyle bir maksat güdülmek istenmiş değildir. Yüksek dereceler, kemale götüren yollardan biridir. Kemale, ister bir din ve tarikat, isterse remzî masonluk ya da yüksek dereceler yoluyla ulaşılsın, bunun bir önemi yoktur. İnsanı, olduğundan daha iyi bir duruma yükselten her düşünce, her davranış, her kitap, her ritüel ve tören övülmeye değer. Yüksek dereceleri, işte böyle bir ölçüye göre değerlendirmek gerek.

İnsanları değiştirerek düzeltmek beratı, açık ya da kapalı hiç birliğin inhisarı altında değildir. Hakikati arayanların ışığa ve yol gösterenlere ihtiyaçları olduğuna göre, remzî masonluk kadar yüksek derecelerin ve daha başka nice fikir müesseselerinin de, var olma hakları vardır».

Bu arada Almaya'da yayınlanan bir yüksek derece sisteminin manifestosundan şu satırları okuyalım: «Bir mason en yüksek bilgiye üstatlığa tekrisiyle ulaşır. Bu bilgi ve bu dereceden daha yüksek bir bilgi ve dere-

ce yoktur. Yüksek derecelerin görevi ise, bu yaşantıyı yorumlayıp derinleştirmekten ibarettir.»

Bugün, her ritin yüksek derecelerine aynı symbolik localardan üye seçilebilmektedir.

Şimdi, Türkiye'de Eski Kabul Edilmiş İskoç Ritinin 1861'de nasıl kurulduğunu inceleyelim. Hamburg mason kitaplığından Schneider ve Miers BB'in yardımıyla ele geçirdiğim, yazarı Charles S. Lobingier olan «The Supreme Council, 33°, Mother Council of the World, A.A.S.R....., Louisville, Kentucky 1931» adlı kitabın 872-873 üncü sayfelerinden aldığımız şu parçayı sunuyoruz :

«1861'de Fransa Yüksek Şûrasından 33. dereceyi aldığını söyleyen bir Fransız B. İstanbul'da Mısır ve Türkiye'ye şamil bir 33'ler yüksek şûrası kurduğunu ileri sürmüştü, ama mason hukukunun anlam ve ilkelelerini tamamiyle başka yolda tefsirde özel kabiliyetleri olan Fransız kardeşlerimiz bile, böyle bir teşekkülün kurulmasında gerekli müsaadeyi vermek için herhangi bir eksik, ya da usulsüzlük görmüş olacaklar ki, bu kuruluş uykuda kalmıştı. 1864 yılında PM. Hyde Clarc B. Fransa YŞ. sından 33 dereceyi alarak Türkiye ve Mısır yüksek Şûrasını muntazam halde getirdi ve merkezini İzmir'e taşıdı ki şimdi de (1868) orada, 1762 ve 1768 tarihli anayasalara göre yetkesini sürdürmektedir.

Yetke (otorite) alanında üç remzî loca, yedi Rose-croix şapitri ve üç konsistuvâr bulunmaktadır. Hyde Clarc B. hâlâ hâkim büyük amirdir, ama iki yıla yakın bir zamandan beri Türkiye'den ayrılmış olduğu için, işleri 33° li Constantine G. Carrere B, kâtip Joseph Langdon B. ile birlikte yürütmektedir. Bu kuruluş, şimdiye kadar hiç bir mason teşkilâtınca tanınmış değildir. Sebep de açıktır. Hyde Clarc B. in yüksek Şûrayı yeniden düzene koyarak 33 dereceyi tevcih etmeye, localara, şapitr ve konsistuvârlara yasalar koymaya yetecek salâhiyete sahip olup olmadığı hakkında kim hüküm verebilir.»

Yüksek şûranın bundan sonraki ilk toplantısında yukarıda verilen bilgilerin bir izahı olarak Fransa ve İngiltere yüksek şûralarının tanımaktan neden kaçındıklarını açıklayan düşüncelerini bildirdikten sonra A. Pike B. sözlerine şunları eklemiştir (Proceedings 1868, s. 178) :

Eğer Türkiye ve Mısır yüksek şûrası bu gün gerçek ve faydalı bir varlığa sahipse, intizamlarında şüphe olmayan öteki kuruluşlar için kabul ettiğimiz imtiyazlardan onun da faydalanmasını tasvip etmemiz gerekir.

PM. Hyde Clare B. gibi bir centilmen masondan, aşağılık bir hileye baş vuracağı düşünülemez. Ancak yüksek şûraların böyle gereksiz ve önceden tasarlanmadan çoğalmaları sadece tedirginlik yaratır ve kendi egemenlik alanı bulunmayan, hiç bir gerçek gücü olmayan her yeni kuruluşu tanımak da akılcıca bir iş olmaz. Eğer biz, Türkiye ve Mısır yüksek şûrasının böyle bir kuruluş olduğu hakkında kesin bir fikir elde edecek olursak, tesis patentinin bulunmaması ve açıkça nizama aykırı bir kuruluş olması hali dışında, kendisiyle dostça münasebetlere girmeye hazır olacağız. Bana kalırsa, şu anda, hele kendisinin yetki aldığını ileri sürdüğü kuruluşlarca tanınmayı başaramamışken, kendisine bağlı localarla üyelerinin sayısı ve kuruluşunun dayandığı makam hakkında bu yüksek şûradan bilgi istemek doğru olacaktır. Bu gibi bilgiler elde bulunmadıkça, bir ittifak, ya da dostça münasebetlerle ilgili bir anlaşma da geri bırakılmalıdır».

Bu sorular henüz tatmin edici bir neticeye bağlanmadan, bu şüpheli teşekkülün ortadan kalkmış olduğu anlaşılmaktadır. (Proceedings 1909, s. 98).

Sadece İtalya Yüksek Şûrası (Turin) amir büyük hâkimi Riboli B. in 23/8/1885 yılında kendi aktif üyelerinden Blengini B. e yazdığı mektup'ta şunları okuyoruz: (Official Biletin, VII. s. 733, 734) «Türkiye'nin başşehirinde İskoç ritinin yüksek şûrası bulunmadığına göre size İtalya Y. Ş.A.B.H. i sıfatıyla, İstanbul'da belirli formalitelerle ve bizim himayemiz altında, bizimki gibi bir yüksek şûra kurmaya yetki veriyorum.»

Bu yetkinin aynı yılın kasım ayında kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. O ayın 26 sında da Blengini B., amir büyük H. sıfatıyla A. Pike B. e (Official Bulltin, VII, s. 737 - 739) yazdı bir mektupla yeni bir Y.Ş. nın kurulduğunu bildirerek tanınmasını rica etmiştir. Bunun gerçekleşip gerçekleşmediği tesbit edilememiştir. Bu kuruluş da kendinden öncekilerin akıbetine uğramış görünmektedir.

1909 yılındaki Türk devriminin bu memlekette bir Y.Ş. nın kurulabilmesi için daha elverişli şartlar yarattığı anlaşılmaktadır.

A.B.H. Richardson, ertesi yılki konuşmasında (Transaction 1909, s. 98) artık şunları ilân edecek duruma gelmişti :

«Türkiye'den az zaman önce rit ile ilgili büyük önemde bir olay haber verildi. Bu memleketin 33° lileri 25/6/1909 tarihinde, İstanbul'da Mısır Y.Ş. sı aktif üyelerinden J. Sakakini B. in başkanlığı altında toplanarak,

Osmanlı İmparatorluğu için 33° nin yüksek şûrasını organize etmeye başlamışlardır.»

Bu teşkilât, aynı toplantıda (Transaction 1909, s. 146) tanındı, ama yazışma çok az olmuştı. (Transaction 1924 - 25, s. 111). A.B.H. Cowles 1924 yılındaki dünya gezisinde bu Y.Ş. yı ziyaret etmiş ve onu bir teşkilât olarak tavsif etmişti :

«Büyük Meşrikin localarında tekris edilmiş 25 aktif üyesi vardır. Y.Ş., 4. den 33.'ye kadar bütün dereceleri denetleyen egemen ve bağımsız bir kuruluştur. Büyük Maşrik de ilk üç dereceyi kontrol etmektedir. Toplam üyesi 250 olan üç Rose-Croix şapitri vardır ki, bunlardan biri İzmir'dedir.» (New Age XXXIV, s. 525, XXXV, s. 177).

1927 yılındaki nutkunda (Transaction 1926-27, s. 120) görüşünü şu sözlerle belirtmiştir: «Bu Y.Ş., gelecekte yeni bir hayat gösterecektir.»

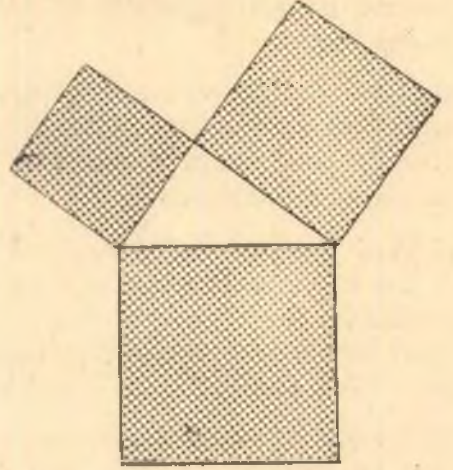
A.B.H. Hulûsi (Demirelli) B., Y.Ş.'yı temsil etmektedir, onun bizdeki dostluk kefilisi de müfettiş Melville R. Grant'tır.

Korku bilgisizlikten doğar.

Emerson

Landmarkların Kaynağı ve Niteliği

Derleyen : **Galip KARDAM**

Masonluk evreninde «landmark», hatta çoğunlukla «eski landmark» denilen terim çok büyük karışıklıklara sebep olmuş, ve anlamı hiç bir zaman açıklığa kavuşturulamamış bir kavramdır.

Bazı kardeşlerimizin masonluk ve büyük loca deyimlerinin anlamını ve niteliğini gereği gibi kavramamış olmaları dolayısıyla Türk masonluğunun bugün içinde bulunduğu, fakat kısa bir süre içinde atlatılacağı muhakkak görünen buhran içinde bu «landmark» teriminin canlandırılıp bir delil olarak kullanılması tehlikesini önlemek için bu açıklamanın yapılmasında fayda umdum.

Her şeyden önce «landmark» teriminin sözlük anlamını açıkça ortaya koymak gerekir. Landmark, *başka* ve daha az belirli noktaların, sınırların, yönlerin ve kavramların tesbitinde işe yarayan ve yeri değişmeyen, derhal göze çarpan, ve bulunması her zaman kolay olan nokta, sınır, yön veya kavram anlamına gelir. Yani «landmark» terimine rahatlıkla ve kolaylıkla «nirengi noktası» denebilir.

Masonlukta da zaten bu terim aynı anlamda kullanılmıştır. Ve işte yukarıda değindiğim tehlike de bundan doğmaktadır. Çünkü «landmark»

teriminin tamamen yersiz ve yanlış olarak, olmayacak davaların ve iddiaların dayanağı durumuna getirildiği masonluk tarihinde çok görülmüş bir olaydır.

İngiliz masonu Gould kardeşin dediği gibi «landmarkların neyi kapsadığını ve neyi kapsamadığını kimse bilmiyor; Ve fikirlerinize karşıt olanlar sizi susturmak istedikleri zaman birdenbire herşey landmark oluyor; ama onların fikirlerini çürütür nitelikte göründü mü gene birdenbire hiç bir şey landmark sayılmayıveriyor».

Konuya girmeden önce bir hususu daha belirtmek gerekmektedir. Landmarklar da masonluğun efsaneleri ve mitleri gibi ancak süs eşyası ve fantezi oldukları bilindiği sürece zararsız kalırlar. Örneğin, dünyada spekülâtif masonluğun ancak 1717'de Londra'daki ilk büyük locanın kurulmasıyla başlamış olduğu kesin olarak bilinirken, efsane ve mitlere dayanarak ilk masonun Adem Babamız olduğu, masonluğa ait sırların Nuh'un oğulları tarafından bilindiği, bunların tufanda, biri tahta, biri tuğla olan iki sütuna işlenip tufan gemisinden denize atıldığı, Euclid tarafından bulunup eski Mısır'da ve Yunanistan'da yayıldığı ve Hazreti Süleyman devrinde de masonluğun bütün dünyaya yayıldığı tarzındaki masalların gerçek olarak kabul edilmesi gibi, landmarklar da ciddiye alınarak gerçek oldukları kabul edildi mi, karışıklık ve şaşkınlıktan, hatta bıkkınlıktan başka hiç bir sonuca varılamaz. Bundan sonraki açıklamalar da zaten bunu açıkça gösterecektir.

Şunu de ekleyelim ki bilgilerinize sunacağımız hususlar benim kendi kişisel fikirlerim değildir. Bunlar, Amerikalı 33 dereceli üstat Henry Wilson Coil'in derlediği ve dünya masonluğunda bir otorite kaynağı olarak kabul edilmiş olan Masonik Ansiklopedi'den alınmıştır. Masonluğa ait bütün konuları, kaynaklarını açık ve belirli şekilde göstererek kapsayan ansiklopedisinde Coil üstadımız, landmarklara tam on beş sahife ayırmıştır.

İnceden inceye konunun bütün ayrıntılarını, cephelerini ve yönlerini anlatan bu açıklamalar çok uzun olduğundan, yerimizin darlığını ve kardeşlerimi sıkamak sakıncasını gözönünde tutarak, ancak Coil'un anlattıklarının bir özetini sunacağım.

Coil diyor ki : «Landmarklar bir Amerikan uydurması ve sömürüsüdür, çok büyük ve olmayacak iddialarla ortaya atılmış, oldukça çetin ve çetrefil fikir ayrılıklarına, çatışmalara ve tartışmalara sebep olmuş, ve sonunda da gümbürtülü bir fiyasko ile yok olmuştur».

Coil ayrıca, landmarkların Amerika'ya münhasır bir konu durumunda kaldığını, masonik dünyada bu kavrama hemen hemen hiç önem verilmediğini, ve Amerikalı olmayan tek tük mason yazarlarından bu konuya girenlerin de Amerikalı kardeşleri gibi aynı şaşkınlık ve aynı çıkmazlar içine düştüklerini sözlerine ekliyor.

Bu landmarklar fiyaskosunu iyi anlayabilmek için konuyu dört dönemde incelememiz gerekiyor :

Birinci dönem, büyük locanın 1717'de kurulmasından önceki zamandır. Bu dönemden elde kalan hiç bir belgede ve bizlere kadar gelebilmiş hiç bir kayıtta landmarklara ait tek bir söz yoktur. Bu dönemde localar, Gotik Anayasa ve Eski Mükellefiyetler denilen ilkelerin çerçevesi içinde kendi kendilerini özgür olarak yönetiyorlardı, ve bu ilkelerde değişiklik yapmaları da hiç bir şekilde yasaklanmamıştı.

İkinci dönem 1717'den 1800 yılına kadarki zamandır. Bu dönemde landmark sözü ilk kez 1723'te büyük locanın kabul ettiği genel tüzükte geçmektedir. Fakat sonraları ileri sürüldüğü gibi, landmarklar el sürülmez ve değiştirilmez ilkeler sayılsa idi, bu tüzükte yapıldığı gibi bazı eski gelenekler iptal edilemez, ve bazıları da değiştirilemezdi. Bu itibarla, eski düsturlara ve geleneklere, değiştirilmeleri yasak olan landmarklar denilemez.

Hatta, 1723'de kabul edildikten sonra bu tüzükte de değişiklik yapılarak o vakte kadar sadece çırak ve refikten ibaret olan derecelere üstat derecesi eklenmiş, ve tüzükteki «refik» terimlerinin de bu yüzden «üstat» olarak değiştirilmeleri gerekmiştir. Gene demek oluyor ki, bazı landmarkçıların iddia ettikleri gibi, ancak 1738'de bugünkü şeklini almış olan derecelerin üç derece olarak tesbiti de landmark sayılamaz.

XVIII. yüzyılın geri kalan bölümünde, William Preston ismindeki kardeşin bir eseri dışında landmarklardan hiç söz edilmemiştir. Preston ise bu eserinde landmarklardan bir kaç kez söz etmiş, ama bunların tarifine giretikçe daha hataya düşmüş ve sonunda da tam bir çıkmazda kalmıştır. Zaten kısa bir süre sonra da Preston, yeni büyük locanın eski locaların bazı haklarına ve özgürlüklerine dokunamayacağını ısrarla iddia edip yaydığı için masonluktan ihraç edilmiştir.

Üçüncü dönem, 1800-1850 yılları arasındaki elli yılı kapsar. 1809'da Modern İngiltere Büyük Locası, gerçek mason olmıyanlardan kendisini koruyabilmek için mürur kelimelerini değiştirmiş. Demek oluyor ki, gene

sonraları landmarkçıların bazılarının ileri sürdükleri gibi, mürur kelimeleri de landmark değildi; çünkü değiştirilebiliyorlardı.

Aynı büyük loca, eski landmarkların tesbitiyle görevlendirmek üzere bir araştırma locası kurmuş. Bu locanın belgelerinden anlaşıldığına göre bu göreve, birinci dereceye ait eski landmarkların incelenmesiyle girişilmiş, ve bu arada da is'at töreninin iki eski landmarktan biri olduğuna da karar verilmiş. Demek oluyor ki gizli çalışmalar ve törenler de o sırada landmark sayılıyordu.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, yüz yıla yakın bir tarihe sahip olmalarına rağmen en eski, en büyük, ve en etkili büyük localardan ikisi de landmarkların derecelerden, gizli çalışmalardan, ve törenlerden ibaret olduğu kanısında idiler.

Bu dönem içinde landmark fırtınasının başlangıç noktalarından birini teşkil eden İngiliz Masonu Dr. George Oliver konuyu tekrar ele almıştır. Masonlukta uzun süre karışık fikirler doğurmuş olan efsaneleri ve mitleri uydurmuş olan Anderson gibi Oliver de kendi kişisel görgü ve yaşıntısına dayanan konularda güvenilir ve gerçekçi olmasına karşılık, bunların dışında kalan konularda geniş hayallere ve uydurmalara düşkün bir masondu.

Oliver landmarklara büyük önem vermiş, kırk yıl boyunca bunların tarifini yapamadan bocalamış, ve sonunda o da ötekiler gibi şaşkın ve olumsuz bir duruma düşmüştür.

Dördüncü ve son dönem de 1850'den sonraki yıllardır ki landmarkların asıl büyük furyası ve sonucundaki fiyaskosu bu döneme girer.

XIX. yüzyılın ortalarına, yani bu son dönemin başına kadar Preston ve Oliver, landmarkları şu veya bu şekilde, olur olmaz ve çelişen tariflerle masonluğa yerleştirmek için uğraşmış ve didinmişler, ama bu çalışmalarından, landmarkların ne olduğu hakkında en ufak bir fikirleri bile olmadığını anlaşılmamasından başka bir sonuç çıkmamıştır.

İşte bu arada curcunanın en büyük sorumlusu Amerikalı Dr. Albert Meckey ortaya atılmıştır.

Mackey, sanki kendisinden önce bu konuyu ele almış olan Preston, Oliver, Morris gibi yazarları yokmuş farzedip onların çabalarını hiçe sayarak ve kendisine Tanrıdan ilham edilmiş gibi 25 landmarklık bir liste yayınlamıştır, ve «landmarklar» dendiği zaman, masonların ezici çoğunluğunun söz konusu ettiği landmarklar da bunlardır.

Mackey'in nasıl bir takım gelişmeler içinde bulunduğunun bir örneği olarak landmarklar listesinin önsözündeki bir kıyaslamayı ele alabiliriz. Bu önsözde Mackey, özel derneklerin, bir imparatorluğun, krallığın veya cumhuriyetin birer küçük örneği olduğunu, ve bunlar gibi, derneklerin de geçmişlerinden gelme eski bir takım ilkelere dayanmaları gerektiğini ileri sürüyor.

Oysa ki Mackey, kendi iddiasına göre landmarkların ezelden gelen eski ve değişmez ilkeler olmalarına karşılık, kıyaslama yaptığı milletlerin anayasalarında değişikliğin yasaklanmamış olmakla kalmayıp, bunların, gelişmekteki toplumun icaplarına uygun olarak boyuna değiştirildiklerini aklına bile getirmiyor.

Bütün bu bocalamalar arasında gariptir ki sorulması gereken iki soru kimsenin aklına gelmiyor :

Landmarkların ne olduğu, ve mevcut olup olmadıkları bile kimse tarafından bilinmediği halde, masonluğa bu kadar elzem olduğu iddia ediliyor ve bu eksikliklerine rağmen nasıl oluyor da masonluk bir yüzyıldan uzun bir süre içinde bu kadar geniş çapta büyüyebiliyor, gelişebiliyor, ve yayılabilir? Ve bu duruma göre landmarkların iddia edilen önemi nerede kalıyor?

Ve aynı şekilde, otorite sayılan birçok masonun her biri başka başka ve birbirini tutmayan fikirler ortaya atarak landmarkların ne olduğunun yalnız kendileri tarafından bilindiğini iddia ederken, ve landmarkların belirli tarifini hiç kimse yapmamış iken, yani landmarkların ne olduğunu bilmenin veya bilmemenin hiç bir etkisi olmadan, nasıl oluyor da masonluk bir yüzyıl boyunca hiç bir aksaklığa uğramaksızın gelişebiliyor, büyüyor, ve yayılıyor? Bu duruma göre landmarkların iddia edilen önemi nerede kalıyor ve ne oluyor?

Bu çelişen ve çatışan iddialar arasında, masonluğun o çağının en güvenilir ve en akli başında otoritesi sayılan Albert Pike, işe el atmak zorunluğunu duyuyor. İngiliz Üstat Obert Gould'un da katılmasıyla Albert Pike landmarkların saçmalığını inkâr kabul etmez şekilde ortaya koyuyor. ve yığınla delil ve kaynak göstermek suretiyle Mackey'in listesini hiçe indiriyor.

Albert Pike, bu otoriter incelemesi neticesinde, 25 landmarktan ancak ikisinin masonluğun temel yapılarıyla ilgili sayılabileceğini ve yalnız bunların eskiden beri uygulanan gelenekler olduğunu kabul ediyor, ve geri

kalan yirmi üçünün ne eski, ne yeni masonlukta genel olarak geçerli olmamış ve sayılmamış olduklarını ispat ediyor.

Pike'in kabul ettiği bu eski iki gelenekten biri, masonların localarda toplanması, ikincisi de locanın bir üstat ve iki nazır tarafından yönetilmesi-
dir.

Bütün bu derlemelerden sonra da, Coil, tarafından tesbit olunan landmarkçılarının işledikleri yedi büyük günahı şöyle sıralamak suretile sözü bitirelim :

- 1 — Landmark teriminin kendisi, daha az belirli veya daha az tanınan yerlerin, noktaların veya sınırların tesbitine yarayan eski, sabit, belirli ve açıkça görülebilen bir yapı, bir anıt, veya bir işaret anlamına gelir, yani bir nirengi noktası niteliğindedir. Oysaki 19 uncu yüzyılın sözüm ona uzmanları bu kavramı tamamen tersine çevirip landmarkları, istidlâl yoluyla bulunan, çekişmeli, belirsiz, bulanık, karmakarışık, aranmayı, tartışılmayı, çekişmeyi gerektiren, ve çözüm imkânı gittikçe azalan bir arapsaçı durumuna getirmişler. Hatta, landmarkların ne biçim ve hangi cinsten olduklarını, yani sırlar mı, öğütler mi, ilkeler mi, görenekler mi veya yasalar mı olduklarını bile tesbit edememişlerdir. Masonluğun landmarkları gerçekten mevcut olsaydı bunların, başka nirengi noktaları gibi bariz şekilde hemen ve hiç bir tereddüde yer bırakmadan göze çarpmaları, ve masonluğu gereken yolda ve kapsamda tumaya uğraşan masonların çoğunluğu tarafından kesin olarak bilinmeleri gerekirdi. Aksi takdirde bu gibi masonların, ne oldukları hakkında hiç bir fikirleri olmayan ilkelerin peşinde yüzyıllar boyunca koşmuş olmaları gibi saçma bir yorum ortaya çıkmaktadır.
- 2 — Bir şeyin veya bir ilkenin tarifi, ancak onu yakından incelemek, özelliklerini belirtmek, görünüşünü ve karakterini, ne yapıp yapmadığını, ne olup ne olmadığını açıklamakla yapılabilir. Oysaki, bu hususta da landmarkçılar gene bu gereğin tam tersini uygulayıp kimse tarafından bilinmeyen bir şeyi keyiflerinin istediği gibi tarife çalışmışlar ve sonra da, önyargıdan başka hiç bir şeye dayanmayan bu formülü ele alarak kendi tariflerine uydurulabilecek hususları bulmak için ritüellerde, tüzüklerde, ve hatta bunlar gibi resmî olmayan literatürde bile aramaya koyulmuşlar.

Böyle bir araştırmada tarifi, bir başlangıç değil, ancak bir sonuç olabileceğini unutarak arabayı atın önüne koşmuşlardır. Daha da kötüsü, kendi uydurdukları tarife bile uymayan bazı hususları evrenselmiş gibi listelerine almışlardır. Bu cins araştırmaların liderlerinden olan Mackey tipik bir örnektir. Onun eski zamanlardan gelme ve yazıyla tesbit edilmemiş ilkeler dediklerinin bazıları da yalnız bütün localarça kabul edilmemiş olmakla kalmayıp, bunların masonik örgütlerin çoğunluğun tarafından bile kabul edilmedikleri kesindir. Üstelik değişmez ve değiştirilemez olduklarını ileri sürdüğü başka landmarklar da bazı durumlarda daha önceden değiştirilmiş olduğu gibi, kendi 25 landmarklık listesini bile değiştiren birkaç eki yine kendisi listesine almıştır.

- 3 — *İkinci bir landmark listesi yayınlanıp da birinci liste ile bağdaşmadığı görülür görülmez, her iki yazarın da hataya düşmüş olmaları ihtimali hakkında uyarılmaları beklenirdi. Hele bir de diğer ikisinden de farklı bir üçüncü liste çıkınca, artık işin çığırından çıkmış sayılması gerekirdi. Oysaki, tam tersine, durumun farkına varınca daha temkinli davranacak yerde, masonik yazarların her biri yepyeni bir tarifi veya listeyi ileri sürerek canla başla çümbüşe katılmış, ve bu suretle de konu artık içinden çıkılmaz bir duruma getirilmiştir. Hatta, büyük localar bile kendi ellerini kollarını bağlamakta sanki yarışa girmişler... Bu gibiler artık bugün isteseler de hatalarını düzeltemezler, çünkü o takdirde kendi landmarklarını reddetmiş duruma düşüp gene kendi ilkeleri gereğince masonluk dışı kalmış olurlar.*
- 4 — *Bir yüzyıldan uzun bir sürece landmarklar, gizli tutulmaları gereken hususlar veya örgütlerdeki ilkeler sayılmıştır. Örneğin, İngiltere Birleşik Büyük Locasının kuruluşunda, bir üstadın is'at törenine landmark denmiş, Büyük Locanın 1809'daki bir kararında da mürur kelimeleri landmark sayılmış. Oysaki, 19. yüzyılda azan landmarkçılar bunları kaldırıp yerlerine kendi uydurdukları landmarkları, ve özellikle landmarkların yasalar olduğu iddialarını yerleştirmek suretiyle, masonluğu yok etmeden yapılamıyacağını ileri sürdükleri değişiklikleri kendileri yapmışlardır!*

5 — Eğer landmarklar gerçekten yazıya dökülmemiş ve karara bağlanmamış olmakla beraber çok eski zamanlardan gelme yasalar olsaydı, İngiltere hukukundaki «genel hükümler» de olduğu gibi bunların da esnek, değiştirilebilir, ve gelişen bir topluma uydurulabilen şekilde olmaları gerekirdi. Landmarkların, bu şekilde tesbit edilmemiş olsalar bile, uygun duruma getirilebilir nitelikleri, sabit muhtevaları kadar ayrılmaz bir parçaları olması gerekirdi. Yoksa, masonluk hiç bir yeniliğe, hiç bir gelişmeye, hiç bir ilerlemeye meydan bırakmayan donmuş ve ölü bir toplum olurdu. Oysaki, bu esnek nitelik yerine, yetkisi olmayan ve kerameti kendinden menkul bir çok yazarın keyfine ve kararına göre seçilmiş, bir daha değiştirilemeyen kesin hükümler konuyordu. Esnek ve gelişmeye uygun yasanın, bir tek kişinin geçici ilhamıyla dondurulması yolu tutuluyor, üstelik de, bu kimse ne kadar yanlışmış olursa olsun, kendi kendini inkâr eder duruma düşmeden kendisi bile bu yanlışını düzeltmek yetkisine sahip olamıyor. Nitekim, her ne kadar Mackey, önceki hatalarının farkına varmış olduğunu gösteren beyanlarında, sonradan bulunmuş, ve hatta kendisinin 25 lik listesine eklenebilecek landmarkları bile ortaya atmışsa da, gene de apaçık şekilde bunların hiç birini geri alır duruma geçememiştir.

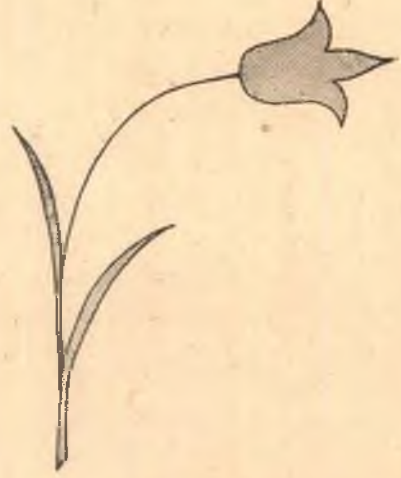
6 — Ne oldukları belirtilmeyen landmarklar âlemine dalma serüveninin en saçma tarafı da, bazı büyük locaların ya kendileri veya başkaları tarafından uyrurulmuş landmarkları kesin olarak veya zımnen taklit, kabul veya tasvip etmeleridir. Bu hareket tarzı, zaten işin içyüzünü olduğu gibi ortaya çıkartıp, işlemin tümünün ne büyük ve akıl almaz bir gelişme içinde bocaladığını açığa vuruyor. Eğer landmarklar gerçekten ileri sürülen nitelikte olsalardı, ister kabul edilmiş olsunlar, ister olmasınlar, hatta ister bilinen şeyler olsunlar, ister olmasınlar, bütün büyük localarca ve bütün masonlarca geçerli sayılmaları gerekirdi. Eğer hiç bir kimse ve hiç bir örgüt masonluğu ve landmarkları değiştiremezse, gerçek landmarkların, bu gibi listelerin derlenmesi veya kabulü ile yaratılamayacakları ve değiştirilemeyecekleri bir bedahattir. Eğer dokuz büyük loca başka başka dokuz listeyi kabul edecek olursa, bunların ancak birinin geçerli sayılabileceği, üstelik, Mackey'in kanısına göre, uymuyorsa dokuzunun hepsi nizama aykırıdır. Anlaş-

lıyor ki landmarklar, ileri sürülen nitelikte ilkeler değildir ve olamaz, ve gene artık anlaşılmıştır ki listeler ve tarifler, bir büyük locanın veya bir yazarın, masonluğun ne olması gerektiğine dair fikir ve beyanından başka hiç bir şey olamazlar.

- 7 — Kaynağı bilinmeyen geleneklerden geldiği, evrensel olarak kabul edildiği, ve hiç bir suretle hiç bir kimse tarafından değiştirilmiyecekleri iddia edilen ve landmarkların gerçekliğini denemeye mahsus olan sözüm ona niteliklerin yayınlanmasından hemen sonra, *bunlara ya hiç aldırılmamış*, veya ihlâl edilmişlerdir. Bilinmeyen ve çok eski kaynaklardan geldikleri iddia edilen listelere rağmen, 1717'den önce landmarklardan hiç bir söz edilmemiş olduğu tesbit edilmiş olmaktan başka, bunların gerçekte ilk büyük locanın 1723'te kabul ettiği Genel Tüzükteki hükümlerden ibaret oldukları da artık anlaşılmıştır. Hatta bazıları o tarihten sonra bile yaratılmış ve uydurulmuş olanlardır. Bütün masonlukça kabul edilmiş oldukları keyfiyetine gelince, bu iddia masonik hiç bir anlam taşıyamaz, çünkü 17. ve daha önceki yüzyıllarda İngiltere ve İskoçya localarındaki usuller hakkında bildiklerimize göre, bu iki krallıktaki uygulamalarda farklar vardır. Hele 18. yüzyılın 30. yılları sırasında masonluğun Avrupa'ya ve Amerika'ya sıçraması üzerine bir çok yeni ayrılıklar da meydana gelmiştir. Bu evrensel olarak kabul edilmiş olmaları niteliği zaten kendi kendini yok eder cinstendir, çünkü bütün masonluk dünyasının içinden bir tek masonik otorite, herhangi bir landmarkı reddetmek suretiyle onu ortadan kaldıracılabilmek yetkisine sahiptir. Landmarkların değişmez ve ebedî olduğu iddiası ise William Preston'un, 1723'te büyük loca tarafından kabul edilmiş bir kararın yalnız bir kısmını iktibas ederek o kararı tahrif etmesinden doğmuştur. Bu kararda Büyük Locanın muvafakati olmadan hiç bir kimsenin ve hiç bir örgütün masonluk toplumunda değişiklik yapamayacağını yazılı olmasına karşılık, Preston, büyük locanın değişiklikler ve yenilikler yapabileceği veya bunların yapılmasına izin verilebileceğini iyma eden son şartı bir yana bırakmak suretiyle bu kararı kendi iddiasına dayanak yapmak istemiştir. Oysaki hem o büyük loca hem başkaları bu gibi değişiklikleri yapmış ve yenilikleri getirmiştir. İnsanların hiç bir şeyi yanılmaz veya ebedî olamaz, ve masonluğun bu sınırlamayı aşmış olduğunu iddia etmek Tanrıya karşı saygısızlıktan başka birşey değildir.

K. . U. . M. . bizleri akıl ve hikmetin rehberliğinden ayırmasın.

Hümanizm bakımından İslâm felsefesi ve masonluk ilkeleri

Naki Cevad EKKERMAN

«Ben en iyi ahlâkı tamamlamaya geldim»

Muhammed

Genel anlamlarıyla ahlâkî esaslar :

İslâmlığın sosyal yapısı inançlar, ameller ve ahlâk olmak üzere üç temel üzerine oturtulmuştur. Bu bölümde İslâm felsefesinin ahlâkî esasları ve masonluğun bu konudaki ilkeleri üzerinde duracağız. Bu vesile ile şu noktaları belirtmek yerinde olacaktır: Kutsal sayılan bütün değerlerin kaynağı olan din, ferдин ve toplumun manevî varlığını düzene koymak için insanlık âlemine birtakım kurallar getirmiştir. İnsanların ruhsal hayatında dengeler kurarak onları ma'serî bir bütünlüğe ve bir birine karşı şefkat ve sevgiye götürecek olan bu kurallar «Ahlâk» kavramı altında olgunlaşmanın kaynak ve prensiplerini teşkil ederler.

Amel itibarıyla ferдин ve toplumun sağlığını ve mutluluğunu sağlama amacı güden din, aşağıda ayrıntıları görüleceği gibi düşünce itibarıyla da bütün insanları gönül huzuru, feragat, genel birlik ve dayanışma duygusu ve aksiyonlarıyla barış ve kardeşlik etrafında toplayacak modern bir ahlâk felsefesinden başka bir şey değildir.

Masonluğun izlediği ve uyguladığı yol da budur.

İYİLİK SEVGİSİ :

A) Nefse yöneliş, kendini bilme.

«Kibirli, mağrur ve hodbin olmayınız, küfür etmeyiniz... Allah kibirliileri sevmez» (Nahl sûresi 23).

«Dünya yüzünde azamet taslayarak yürüme. Ne yeri ikiye yarabilirsin, ne de dağların yüksekliğine yetişebilirsin» (İsrâ: 37).
«..... Allah hodbin ve mağrur olanları sevmez ».

«Yalan söylemeyiniz, yalan yere yemin etmeyiniz... Her yalan sözden kaçınız» (Hac: 30).

«Allah yalancıları ve dinsizleri sevmez» (Zümer: 3).

«Yemininizi hile gibi kullanmayınız, o vakit metanetle bastığınız ayaklarınız kayar» (Nahl: 96).

«Sen her vakit yemin eden zelil adamları dinleme. Onlar aslı olmayan kötü adamlardır. Hayrı men ederler, hadden ziyade günah işlerler, mücrimdirler» (Kalem: 10 — 13).

«Hile yapmayınız

Ey kavim, teraziyi tamam doldurunuz. Adaletle tartınız».

«Başkalarının malına hile karıştırmayınız. Yer yüzünde fesat çıkarmayınız» (Hût: 85).

«Tartı ve ölçülerde eksik tartanların vay haline. Onlar halktan alırken tam ölçü isterler ve başkalarına satarken aldatırlar» (Mutaffin: 1 — 3).

«Müfsitlerden, münafıklardan uzak durunuz».

«Bir fâsık adam size bir haber getirdiği zaman, önce haberin doğruluğunu anlamğa çalışınız, aksi takdirde bilmeyerek birine kötülük eder ve nâdim olursunuz».

«Onlara, yer yüzünü fesada vermeyiniz, denildiği zaman, hayır biz ıslah ediyoruz, diyorlar. Fakat fesat yaparlar ve anlamazlar» (Bakara: 11).

«Fitne ve fesat katilden fenadır» (Bakara: 39).

«Kimseye kötü zanda bulunmayınız, kimseyi tecessüs ve techil etmeyiniz».

«Ey iman edenler! Kötü zanda bulunmaktan kaçınınız».

«Bir birinizi gizlice gözetlemeyiniz ve bir biriniz için kötü söylemeyiniz» (Hucurat: 12).

«Hemcinsinizle alay ve onlara iftira etmeyiniz».

«Bir birinize iftira etmeyiniz, lakap takmayınız. İmandan fâsık adı ne kadar çirkindir. Böyle şeylerden tövbe etmeyenler zalimdirler» (Hucurat: 11).

«Bir kaza veya günah işleyip de masum bir adamın üstüne iftira atan, onun günahını da fazla olarak yüklenmiş olur» (Nisâ: 112).

«Hasis olmayınız, israf da etmeyiniz».

«Ne elini kilitle, ne de büsbütün aç. Ya itaba uğrarsın, ya fakir düşersin» (İsrâ: 29).

«Allah hasisleri ve başkalarına hasislik tavsiye edenleri ve Allahın ihsan ettiği malları saklayanları sevmez» (Nisâ: 37).

«Yiyip içiniz, fakat israf etmeyiniz Allah müsrifleri sevmez» (Araf: 29).

«Sabırlı olunuz».

«İnsan sabırsız yaratılmıştır. Felâkete düştüğü zaman yese kapılır, mutluluğa eriştiği zaman küstah olur».

«Ey iman edenler, uğradığınız şiddetlere karşı sabırlı ve tahammüllü olunuz» (Âl-i İmran: 200).

«Bir tecavüzden intikam aldığınız zaman, intikam tecavüzle mütenasip olmalıdır. Lâkin sabır etmeği tercih edenlerin akıbeti daha hayırlıdır» (Nahl: 127).

Nefis terbiyesinin yollarını gösteren bu ilâhî buyruklara karşı masonluk ritüelleri şu ilkeler üzerinde durur :

Tekâmül, önce kendi nefsini tanımakla husul bulur. Masonluk nefsini bilmekten doğan gerçekseverliktir. Eğitim ve bir takım gelenekler bizi ekseriya batıl ve hatalı yollara götürür. Cehaletin meydana getirdiği bütün fenalıkların kaynağı, kendini bilmezlikten doğan fiil ve hareketlerde aranmalıdır. Varlığımın menşei maddedir ve bir gün maddeye rücu

etmek değişmez kaderimizdir. Topraktan geldik, oraya gideceğiz. Ölme-yecek olan, arkada bırakacağımız kemaldır, bu da, her şeyden önce nefsi tanımakla elde edilebilir, kendi kendine bir cihan olan insan, hatalarını bilmek ve onları itiraf etmekle kendi nefisine karşı bir galebe kazanmış ve kendi mukadderatına hâkim olma yolunu tutmuş olur.

Nefsi ıslâha gayret, ihtiraslara mukavemet ve bütün kuvvet ve kudreti insanların iyiliğine hasr ve sarf etmek suretiyle ahlâken tekemmüle çalışmak, gerçek ile yalan arasında mücadeleyi emreden masonluğun temel ilkesidir. Hile, fesat, yalan, kibir, ve hotkâmlık iyi hisleri mahveder, bunun için bütün beşerî ilişkilerde mütevazı, lutufkâr, uyanık, samimî ve müsamahalı olmak; hasislik, şiddet, ihtiras ve mevkiin verdiği kuvvetin aldattıcı etkilerine karşı koyacak nefis iradesini besleyip geliştirmek de masonluğun temel ilkeleri arasındadır.

Masonluk, âmil üyelerine, kendi zaaflarına karşı cesur ve metin olmayı tavsiye ve telkin eder ve ancak bu fazilete erişebilenlerin, kendi nefislerine olduğu kadar, beşeriyetin saadet ve refahına faydalı olabileceğine inanır.

İnsanları sevme mutluluğuna ve onun lâtif nuruna erişmenin en kısa yolunun, kişinin nefisini bilmesi ile mümkün olabileceği üzerinde ısrarla duran masonluk, «kendini bil» vecizesinin uygulama örgütü ve öncüsüdür.

B) Topluma yönelik ve İnsan sevgisi :

«İnsanlar kardeşler».

«Bir tek nefisten sizi meydana getiren ulu Allah'tır» (Enam: 98). (*)

«Ey insanlar biz sizi erkek ile bir dışiden yarattık, sizi soylara, boylara ayırdık ki bir birinizi tanıyasınız».

«Allah yanında en şerefli, vazifelerine en çok bağlı olanlarıdır» (Hucurat: 13).

«İman edenler kardeşten başka bir şey değildir. Kardeşlerini-

(*) Bu ayetteki nefis deyişi : Ruh, can ve bir şeyin cevheri anlamına gelir, burada, can kastedilmiştir, ve insanların aynı cevherden yaratıldığına işaret olunmuştur. Kadının, erkeğin kaburga kemiklerinden yaratıldığı inancının Kur'an'ı kerimde yer yoktur (Ömer Rıza Doğrul).

zin arasını bulun, anlaşmazlıkları barış yoluyla çözüünüz» (Hucurat: 11).

«Allah ile yaptıkları ahitleri bozanlar, Allahın birlik olmasını emrettiğini ayıranlar ve yeryüzünde fesat çıkaranlar husrandadırlar» (Bakara: 27).

Bir kaynaktan doğup gelen insanların ve müminlerin kardeşliğini tahkim eden bu ilâhî buyruklara Hazreti Muhammed'in şu hadisini de ekleyelim :

«İnsanlar tıpkı bir dokumacı tarağının dişleri gibi aralarında eşittir. Beyazın zenciye, zencinin zenci olmayana üstünlüğü yoktur».

Masonlar, aynı ruhsal ilhamların ışığı altında bütün beşeriyete şamil kardeşlik duygusunun ve bu duygunun aksiyonu olan dayanışmanın izcisi olarak bir birine kardeş derler. Masonluk, insanların yalnız kendisi için değil, bütün insanlar için yaşaması lâzım geldiği ilkesi üzerinde durur ve hemcinsine sevgi olmayan yerde, mutlaka o sevgiyi önleyecek ve ortadan kaldıracak batıl bir düşüncenin ve inancın var olduğuna inanır. Bütün insanlığı bir aile olarak bilmek ve bir sürü etkiler altında bir birinden ayrı yaşamağa mahkûm gibi görünen insanları kardeşlik duygusunun asil çemberi içinde bir birine kaynaştırmağa ve böylece barış ve mutluluğu sağlamağa çalışmak, masonluğun ruhunda yaşayan ülkünün temelidir.

Âdil olunuz.

«Allah adaletten sapanları sevmez (Bakara: 190). Bir hüküm verdiğiniz zaman akrabanız hakkında da olsa adaletle hükmediniz» (Enam: 152).

«Din hususunda sizinle savaşmamış olanlarla sizi evlerinizden ve yurdunuzdan çıkarmış olanlar hakkında adalet ve sevgi göstermekten Allah sizi men eylemez. Adaletle hareket edenleri sever» (Mümtehan: 8).

Ve masonluk ilkeleri :

Hayatta saadete kavuşmak isteyen kimse, her şeyden önce hemcinsinin mutluluğuna hizmet etmeği kutsal bir görev olarak bilmelidir. Bu görevin baş şartı âdil olmaktır. Adalet masonluğun değişmez ilkesidir. Kuvvet, akıl ve dirayetle birleşirse hakkı,

hakikat ve adaleti muzaffer kılmak, namusluları korumak suretiyle faydalı unsur olur. Toplum yararını kendi çıkarlarımızın üstünde tutmak, ruhumuzda yaşayan adalet duygusunun en asil belirtisidir.

Mutluluğun şefkatte, incelemede ve faziletin heyecanında olduğuna samimî olarak inanıyorsanız ve bu zevki tatmak istiyorsanız, ihtiraslardan varlığınızı kurtararak âdil olmağa çalışınız. Fertler arasında olduğu gibi bütün insanlar arasında da eşit şartlar altında ve özgürlük içinde barış, huzur ve mutluluğun tek çaresidir.

Zulüm etmeyiniz.

«Zalimlerin yaptığı şeylerden Allahı gafil zannetme» (İbrahim: 42).

«Zalimler hiç bir zaman felâh bulmazlar» (Yusuf: 24).

«Zulmedenlere dayanmayınız, ateşte yanarsınız, Allaha karşı sizi kimse koruyamaz. Hiç bir yerde koruyucu bulamazsınız» (Hût: 115).

«Ancak halkına zulmedenleri ve haksız yere yeryüzünde teşkinlikta bulunanları suçlu saymak caizdir. Acı azap onlarındır» (Şura: 40).

«Zulme karşı savunanları suçlu saymağa sebep yoktur» (Şura: 39).

Ve masonluk ilekell :

Masonluk beşer zekâsını ve onun kendi varlığını zulmün ve esaretin pençesinden kurtarmayı amaç edinen bir düşünce sistemidir. Bâtıl inanışların ve hurafelerin, yalan, cehalet, taassup, istibdat ve zulüm ile dinî veya siyasî putlar çok eski devirlerden beri masonluğun yıkmaya çalıştığı şeylerdir. Masonluk zayıfların müdafii ve zorbalığın, istibdadın, zulmün düşmanıdır. Aydınlığın şuura işlemesini engelleyen ve bunu kendi çıkarları için en kolay ve müessir vasıta bilen zalimlerin karşısındadır. Bu gibiler, insanın ruhunu öldüren, zekâyı boğan, çalışmayı köstekleyen kişilerdir. Masonluk, zulümle insan kadir ve şerefini alçaltan kişilere ve örgütlere karşı direnmeyi telkin eder.

İyilik yapınız, yardım ve afia muamele ediniz.

«Kötülükle iyilik eşit olamaz. Kötülüğü iyilikle önlersen düşmanınını koruyucu ve dost haline geldiğini görürsün. Lâkin bu kemal derecesine sabır sahibi olandan başkası vasıl olamaz. (Fussilet: 34-35).

«İyiliğin ödülü iyilikten başka ne olabilir» (Rahman: 60).

«İçinizde öyle fakirler vardır ki mahdud imkâna malik olduklarından dolaşamazlar. Mütevazı oldukları ve dilenemedikleri için cahiller onları zengin zan ederler. Sen onları alâmetlerinden (hallerinden) tanıyacaksın, istekleri ile insanı taciz etmezler. Bu adamlara yapacağınız hayrı Allah bilir» (Bakara: 274).

«Allah herkesin önünde sadaka verenleri sevmez» (Nisa: 42).

«Gerek varlıklı, gerekse zaruret zamanlarında sadaka verenleri, hiddetlerine galebe edenleri ve insanları affedenleri Allah sever» (Âl-i İmran: 128).

İyi işler yapınız.

«Mallar ve evlâtlar dünya süsüdür. Lâkin baki kalan, iyi işlerin meyvalarıdır» (Kehif: 110).

«İyi işlerde bulunanlar erkek olsun, kadın olsun mutlu bir hayata kavuşacaklardır. Onlara lâayık oldukları güzel bir ödöl vereceğiz» (Neml: 99).

«Herkes yaptıkları işlerin derecesine göre muamele görecektir» (Yunus: 31).

«Bir zulüm işleyip de sonra fenalığa bedel iyilik edenler hakkında ben gafûr ve rahimim» (Neml: 11).

«Hiç bir kimseye tahammül edemeyeceği yükü yüklemeyiniz» (Enam: 153).

Ve Masonluk ilkeleri :

Samimiyet masonlukta cihanşumul bir kanundur. Şükran ve minnet beklemeksizin yoksulların göz yaşlarını silmek insanlığın en kutsal vazifesidir. Masonluk daima bir vicdan murakabesini öngörür. Bu murakabe iledir ki insan, iyilik ve iyi işler yönünden doğru yolu bulup ayırdetmek; düşüncüyü ve duyguyu toplum şuurunun salâhını ve insanlığın iyiliğini

sağlayacak devamlı ve yapıcı bir kudret haline getirmek imkânını bulabilir. Sosyal hayatın her tezahüründe hak ve hakikat bilinen inançtan ayrılmamış, menfaat, servet, mevki hırslarına, dostluk, akrabalık, şan, şöhret tesirlerine kapılmadan bütün iyilik ve iyi işler imkânlarını insanlığı ve çaresizlerin yararına arz etmek her masonun ve vicdanını murakabe altına alabilen her insanın görevidir.

Bu yol, insanları müşterek sevgiye, ve toplum ruhunu kemale götürür.

Yapamayacağınız bir şeyi vadetmeyiniz :

«Ey insanlar! Yapamayacağınız bir şeyi neden söylüyorsunuz?

Yapamayacakları şeyi söyleyenlerin Allah yanındaki günahları büyüktür» (Saf: 3).

«Taahhütlerini yapanları ve Alahtan korkanları Allah sever» (Rad: 21 - 22).

Emaneti ehline veriniz :

«Allah emaneti ehline vermeği emreder».

«Kendilerine verilen emanetlere hıyanet etmeyip taahhütlerini yapanlar mutlu olacaklardır» (Müminler: 8).

«Kendilerine verilen emanetlere hıyanette bulunmayanlar, taahhütlerini yapanlar, şahadetlerinde doğru ve metin olanlar ve erkâniyle ibadet edenler ikram ile cennete gireceklerdir» (Meariç: 32 - 35).

En geniş anlamıyla ve bütün örgütleriyle devlet yönetimini de kapsamakta olan bu ilâhî buyruklar, kişinin ve toplumun siyasal özgürlüğüne ve bu konuda siyasal ahlâkın hayatî önemine işaret etmekte ve nihayet karşılıklı beşerî ilişkilerde sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yönleri ile maddî ve manevî vazife ve emanet kavramının kutsallığını göstermektedir. Masonluk ilkelerine göre vazife, daima kaza ve kader gibi önünden kaçınılmaz bir kuvvet olarak bizlerle beraberdir. Ve hastalıkta olduğu kadar sağlıkta; muvaffakiyette olduğu kadar nıkbeta vazife hissi içimizde yaşamaktadır. Bu duygu ve onun insanlık âlemine olan yararlı aksiyonları, tıpkı bir besin gibi kişisel ve toplumsal hayatın temel unsurlarıdır.

Hümanizm bakımından Kur'anı Kerimin yargıları ve masonluk ilkeleri bunlardan ibaret değildir. Bu konularda Kur'anı Kerim, ciltlerle yazı yazılabilecek bir hazinedir. Biz sadece bazı âyetleri almakla yetindik, masonluk ritüellerinden alınanlar da mahduttur. Bir kıyas konusu olmaksızın, masonluğun izlediği yolun ve ülkünün amacını belirtmekte ve aydınlatıcı bilgi vermekte fayda düşünülmüştür. Esasen bu hümanist yol, Kur'anı Kerimden alınan ilhamlarla yüz yıllar öncesi büyük Türk mutasavvıf ve düşünürlerinin gösterdikleri yön değil midir?

Hazreti Pir Hacı Bektaş-ı Veli'ye :

«İnsanları sev, eline, diline, beline hâkim ol» dedirten ve Hazreti Mevlâna Celaleddin-i Rumi'yi :

«Yine de gel, yine de gel. Ne isen, ne olursan ol yine de gel. Kâfir, mecusi, putperest olsan yine de gel..... bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir. Eğer yüz kere tövbeni bozmuş olsan yine de gel», diye bütün insanlığa seslendiren ruh, masonluğun kendi ruhunda yaşayan mefkûrenin ta kendisidir.

TEKRİS

Gözleri siyah siyah,
elleri bembeyazdı.
Bir hançere sapladı
üç köşe kaderimi,
günahsız kitabımı
sevapsız defterimi
ve
kefensiz ruhumu
geri istedi benden.
Kristal aynalarda, bensiz soydular beni..
Bir düş gibi göründü
böylesine erimek,
böylesine yok olmak
müselles potalarda,
ve sonra doğabilmek bir sütun gölgesinde,
bir münbit toprağa düşüp yeniden olabilmek!...
Ne güzel...
Değişti mevsim birden.
Doğan güneşle beraber,
gözlerimi bana verdiler.
Şarkın sihrine doğru açıldı pencereler,
mutlu yarınlarla çiçeklendi dudaklar,
bir yemin döküldü, billûrdan...
Öylesine büyük,
Öylesine dost,
Öylesine İNSAN.
Çek beni yukarı kardeşim, çek,
iki elini de uzat bana,
kurtar beni bu çukurdan,
çamur dolu,
çirkef dolu,
derin mi derin.
Ne olur üstatlarım, şu taşı yontmak için.
Bana da bir çekiç verin.

Muzaffer ERGİNSOY

İlk büyük locanın kuruluşu (1717).

Fikret ÇELTİKÇİ

Bundan evvelki kısımlarda operatif masonluk hakkındaki bilgilerimizi özetlemiştik. Bu günkü şekli ve manasıyla ilk büyük locanın kurulmasına takaddüm eden devirde, bir asırdan biraz fazla süren Stuart'larla yakın ilgisi olan olayları, dinî ve siyasî çekişmeleri gözden geçirmek suretiyle spekülâtif masonluğun ilk devrelerindeki müessirleri belirtmeğe çalıştık. Bu açıklamalar 1717 yılında ceryan etmiş olan olayları ve İngiltere Bütük Locasının hayat bulması konusunu anlamamıza yarayacaktır.

Burada sırası gelmişken bir hakikati açıklamamız gerekir: 1717 tarihinde masonluk kurulmuş değildir. Masonluk eski bir şeydir. Bizler operatif ve spekülâtif masonluğu bir birinden ayırt etmeğe çalışırken, bunlar arasında belirli sınır ayırımı görmek isteriz. Halbuki eski serbest masonlar -hür masonlar- meslekten olmayan, yani diğer bir deyimle her meslekten insanları aralarına kabul etmeğe başlamaları ile spekülâtif masonluk operatif olanla beraber aynı zamanda mevcut olmuştur. Kabul edilmiş masonların ilk defa han-

gi tarihte localara devama başlamış oldukları kesinlikle bilinmemektedir. 1717'den çok evvel mason localarında kabul edilmiş masonların bulunduğuna dair bir çok hakikî vesika bulunmuştur. En çok bilinen hiç şüphesiz meşhur Elias Ashmole'nun 26 Ekim 1946'da mason cemiyetine dahil olduğunu belirten hatıra defterindeki kayıtlardır. Ancak bir kısım vesikalarda, çok daha eski tarihlerde kabul edilmişlerin localarda mevcudiyetinden bahsedilmektedir. Robert Freke Gould tarafından incelenen bir manüskriye nazaran, franmason cemiyeti mensuplarından olan bir kısım biraderler, kabul edilmiş mason unvanını taşıyan mesleğe yabancı diğer kimselerle, Londra'da, Mason Lokalinde, locada toplanmakta idiler. Bu mason tarihçesi için spekülâtif masonluğun operatif masonluğa tefevvuka başlaması, Londra için 1619 - 1620, ve Warrington için ise 1946 tarihine isabet etmektedir.

Preston, Clavel ve Rebold gibi müellifler ise hakikî spekülâtif çalışmalarını daha yakın bir tarihe isabet ettirmektedirler. Daha doğrusu bu hususta alınmış ilk karardan bahsetmektedirler. Bu karar 1703'te Saint Paul locası tarafından alınmıştır. Preston'a göre bu kararın metni şöyledir :

«Masonluğa ait imtiyazlar bundan böyle yalnız inşaatçı masonlara inhisar etmeyecektir; halen olduğu üzere, intizam dahilinde tasvip edil-

miş ve nizama uygun olarak tekris edilmiş olmak kaydı ile, çeşitli meslek sahibi kimseler de bunlardan istifade etmeğe davetlidir».

Clavel'in meşhur «Histoire pittoresque de la Franmaçonnerie et des Sociétés Sésrètes anciennes et modernes» adlı eserinde bu metinden «halen olduğu üzere» ibaresi kaydedilmemiştir. Rebold olsun, Preston olsun bu ibareyi kullanmaktadırlar. Bu da göstermektedir ki, 18. asırdan önce artık localarda spekülâtif çalışmalar vardır ve meslekten olmayanlar büyük ekseriyetteler.

Filhakika, 17. asırda, Stuart'ların yüz yılı aşan karışık hükümrânlık devresinde operatif masonların localarında kayıtlı üyelerin hemen hemen hepsi kabul edilmiş masonlardı. Zamanın müstebit idaresinden ve devlet ve kilise adamlarının davranışlarından bizar olmuş münevver kişiler, sayıları pek azalmış olmakla beraber, hâlâ sağda, solda mevcudiyetlerini idame ettirmeğe çalışan localarda kendilerine melce bulmuşlardır. Fikir ve vicdan hürriyeti zihinlerde yerleştikçe, politik ve dinî baskılara karşı İngiliz münevverlerinde kuvvetli bir direnme hali gelişmektedir. Bunun neticesi olarak, hangi mezhep veya inanç sahibi olursa olsun İngiliz münevverleri tolerans fikrine önem vermeğe başlamışlar ve bunun için de tabii bir şekilde kendilerinin mason localarının imtiyazlı sınırları içinde emniyette olacaklarına kanaat getirmişlerdir.

Muhtemelen modern manasıyle tesa-nüt fikri ilk kabul edilmiş İngiliz masonlarının en emin dayanağı ol-muştur. Böylece eski masonların meslekî dayanışma esaslarının, 18. asra girerken, fikir adamları için toleransın en büyük korucusu olabi-leceği anlaşılmıştır. Bu gün İngilte-rede bir çok bakımdan üzerinde faz-la durulmayan bu tolerans fikri, 17. ve 18. asır kabul edilmiş masonları için çok büyük bir mana taşımakta idi.

Localarda kabul edilmiş masonların bulunması, her halde önceden alın-mış müşterek bir karar sonucu de-ğildir. Localarda toplanan ilk kabul edilmiş masonların zihninde locala-rın birer fikir mabedi olacağı kana-ati yavaş yavaş belirmiş ve mason-luğun eski âdetlerinin ve disiplini-nin, insanlık hayrına olabilecek fik-rî çalışmalara büyük kolaylıklar sağlayacağı, zaman ile anlaşılmıştır.

Bizce işte bu düşüncenin gelişmesi ile birlikte ve yine de bir nevi insiya-kî hareketle, locaların merkezî bir teşkilâta sahip olması fikri doğmuş-tur. Sayıları gittikçe azalan localar-da buluşabilen kabul edilmiş mason-ların, eski operatif masonların âdet ve usullerinden hiç birisini kaybet-mek istememekle beraber yeni şart-lara uyan bir teşkilâtın kurulması zaruretinin kavradıkları anlaşılmakta-dır. Böyle bir merkezî teşkilâtın kuv-vetini çoktan kaybetmiş olan mason-luğu kurtaracağı kanaati yaygın ol-duğu hakkında hiç bir işaret yoktur.

Teşkilâtlanmayı başaranların hiç bi-risi 1717'yi takip eden yıllardaki bü-yük inkişafı tesavvur dahi etmiş ol-masalar gerektir. Şu kadar var ki 1717'de cereyan eden teşkilâtlanma hareketi -İngilizlerce pek iyi şekilde «revival» kelimesi ile tavsif edilmiş olan- yeniden bir canlanma hareketi-dir. Ve hiç şüphesiz dünya üzerine yayılan spekülâtif masonluk, ışığını hep bu yeni kuruluştan almıştır. Dünyada mevcut muntazam büyük locaların bir çokları intizamlarını İngiltere Büyük Locası yerine, İs-koçya veya İrlanda Büyük Locasına borçlu isler de, bu kısımda belirtme-ğe çalışacağımız izahattan da anla-sılacağı vechile bu büyük locaların teşkilâtlanması, bazı iddialara rağ-men, İngiltere Büyük Locasından sonradır ve ilk kuruluşu hemen ta-kip etme imkânını bulmuşlardır. Bu bölgelerde operatif devirden kalma locaların mevcudiyeti merkezî teşki-lâtlarını kurmalarını kolaylaştı-rmıştır. Mevcut locaların intizamını reddetmek imkânsız olduğu cihetle, muntazam büyük loca kurmak için aranan şartlar kendiliğinden mevcut-tur. Bu bölgelerde mevcut locaların bazılarının İngilteredekilerden daha eski kuruluşu malik olduğunu söyle-mekle de merkezi teşkilâtın eskiliği-ni ileri sürmek mümkün değildir. Hakikî vesikalar başka hiç bir iddi-aya müsait gözükmemektedir..

Bu ön açıklamadan sonra İngiltere Büyük Locasının kuruluş olayının izahına geçebiliriz.

1717 yılında Londra'da mevcut birkaç locanın gayretli üyeleri sayesinde canlanma olayı tarihe mal olurken bu hareketin mucip sebepleri arasında pek çok müellif tarafından pek tabii bir şekilde ileri sürülen bir mütalâa vardır: Masonluğun en son büyük üstadı kardeşlik cemiyetini ihmal ettiğinden onun yerine birisinin geçirilmesi gerekli görülmüştür. Bu mütalâanın yersizliği aşikârdır. Fakat yakıştırma meraklılarının bu gibi izahlara her zaman müracaat ettiği olağan işlerdendir. Üzerinde çok yazılar yazılmış olan bu olayı açıklamakla ilk kuruluşu daha kolaylıkla anlatabileceğimizi sanıyoruz.

Sözünü ettiğimiz Büyük Üstat Sir Christopher Wren'dir. Spekülatif masonluğun gelişmesi ve ilk büyük locanın kuruluşu sıralarında en çok adı geçen Sir Christopher Wren 20 Ekim 1632'de doğmuş, matematik ve astronomi alanlarında büyük bilgi sahibi olmuş ve bu ilim dallarında profesörlük etmiş, astronomi ile ilgili bir çok pratik buluşlar yapmış âlim ve fazıl bir kimsedir. Cronwell devrinde kendisini felsefi incelemelere vermiştir. Sir Christopher Wren öğrenimi itibariyle mimar değildir. Ancak daha genç yaştan itibaren mimarî eserleri tetkik etmekten zevk almış ve bu sanat dalına ait bütün bilgileri toplamak için büyük gayretler sarfetmiştir. İkinci Charles, İngiltere'ye gelip tahta oturunca Sir Christopher Wren, Saint-Paul katedralinin restorasyonu işiyle görev-

li bir komisyona tayin edilmiştir. Charles II. sürgün hayatında iken Fransa'ya hicret etmiş İngilizler tarafından tekris edilmiş olduğu rivayet olunmaktadır. Kraliyetin kuruluşundan sonra İngiltere'ye avdet eden Charles II. mason cemiyetine karşı himayekâr bir tutum takınır olmuştur. Bu tutumun, her şeyden fazla, katedralin restorasyon işinin kendi devrinde bitirilmesini temin etme arzusundan ileri geldiği söylenebilir. Şu kadar var ki, Charles II. taraftarlarının kabul edilmiş mason olarak localara az çok siyaset sokma çabasında bulunmaları, cemiyete faydadan fazla, sağduyu sahibi ve sulhsever birçok münevver masonları masonluktan uzaklaştırmaya müncer olmuştur. Bu gibi partizan devranışlar masonların eksilmesine olduğu kadar loca sayısının da azalmasına sebep olmuştur, denilebilir.

İşte böyle bir sırada Sir Christopher Wren, Londra'nın meşhur Saint-Paul -Antiquity- locasının üyesi ve muhtemelen bu locanın reisi, yani o zamanın deyimi ile üstadıdır. Bu vasıfladır ki, Sir Christopher Wren, 1661'de kraliyetin imar işler genel müfettişi olan Sir John Denham'ın muavini tayin edilmiştir. Bu vazifede iken Saint-Paul katedralinin restorasyonu konusunda incelemelerde bulunmak ve bilgi edinmek üzere 1665'te Paris'e gitmiş, orada resmî binaların ve dinî eserlerin inşaa usul ve esasları üzerinde tetkiklerde bulunmuştur. 1667'de Sir John Denham

vefat edince onun yerine genel müfettiş ve başmimar seçilmiştir.

Saint-Paul katedralinin restorasyon işi fiilen 1675'te başlamıştır. İnşaat işleri 1710'da sona ermiştir. Bu süre zarfında, ve devrin birçok baskı ve zulüm ile karışık tesirleri muvacehesinde, başmimar operatif mason localarının bir nevi patron rolünde bulunmuştur. Bu rol dolayısıyla sonraları Sir Christopher'ın, evvelâ büyük üstat olduğu ileri sürülen Sir John Denham'ın büyük üstad kaymakamı, ve bu zatın ölümü üzerine de büyük üstat olduğu ileri sürülmüştür. Bir cemiyetin tabii şekilde hamisi mevkiinde gözükken bir kimseye böyle bir unvan vermek o kadar güç olmasa gerektir. Halbuki büyük üstatlık 18. asır icadıdır ve 1717'den evvel böyle bir unvana masonlukta asla rastlanmamaktadır.

Kraliçe Anne'nin 1714'te vefatı üzerine Sir Christopher Wren başmimarlıktan uzaklaştırıldı. Elli sene kadar süren başmimarlık görevinden sonra Sir Christopher Wren asude ve münzevi bir ömür sürdü ve 25 Şubat 1723'te vefat etti. Cesedi Saint Paul katedralinin bodrumuna gömülmüştür.

1717'de İngiltere Büyük Locasının kurulması için toplanıldığı zaman, Sir Christopher sağ iken yeni bir büyük üstat seçimini izah etmek isteyenler başmimarın ihtiyarlamış olması dolayısıyla locaları ihmal ettiğini ve cemiyeti artık idare edemeye-

ceği anlaşılmış olduğunu ileri sürmektedirler. Belki Sir Christopher'ı pek sevmediği anlaşılan Kral George I. in kendisini işinden uzaklaştırması, başmimarın artık localara devam için bir sebep bulmamış olması mümkündür. Ancak aslında cemiyetin başkanı mevkiinde olmayan bir kimsenin cemiyeti ihmal ettiği bahanesiyle ve aslında mevcut olmayan bir unvanı elinden alarak yeni bir başkana vermeğe karar vermek sonradan uydurma bir şeydir. Sir Christopher Wren'in operatif masonluğa hizmeti her halde pek büyük olmalıdır. Bundan ilk kuruluşta bahsetmek kadirşinaslık olurdu. Fakat Anderson ilk kitabında Sir Christopher'den sadece mahir bir mimar diye bahsetmektedir. George I. in krallığı zamanında Sir Christopher Wren'den bundan fazla söz etmek mümkün olmadığı anlaşıyor. Zira Anderson'un ikinci baskı kitabında Sir Christopher Wren saygıyla ve bütün hakikî ve yakıştırılmış unvanlarıyla anılmaktadır.

Anderson'un ilk kitabında belirtildiğine göre 1716'da Londra locaları Sir Christopher Wren tarafından ihmale uğradıkları için yeni bir büyük üstat seçmek suretiyle yeniden canlanma teşebbüsüne geçmişlerdir. Belirtmeğe çalıştığımız vechile hiç bir gerçek tarafı olmayan bu sebep kimin tarafından uydurulmuş olursa olsun, hakikat şudur ki Londradaki Localar hakikaten sönme halindedirler. Saint-Paul Locası da (Antiquity Lodge No. 2) bu haldedir. 1703'te aldığı ka-

rar bu halin manasını açıkça belli etmektedir. Maksat yeni bir büyük üstat aramak değil, ilk defa merkezi bir teşkilât kurmak suretiyle, ve bu teşkilâtı yürütecek bir başkan seçerek masonluğa alışmış olan kabul edilmiş masonların elinde kalmış olan kardeşlik cemiyetini kurtarmaktır.

1716'da dört eski loca Londra'da, masonluğun bu halinden müşteki olduklarını beyan ederek müsterek bir toplantı yapmayı tasarlamışlardır. Bu kararı almış olan Londra'nın dört locası şunlardır :

1 — St. Paul's Shurchyard da Goose and Gridiron (Kaz ve Izgara birahanesinde toplanan Loca,

2 — Drury Garden civarında, Parker's Lane de Crown (Taç) birahanesinde toplanan Loca,

3 — Coven Garden'da Charles Street'te Apple Tree (Elma Ağacı) tavernasında toplanan Loca,

4 — Westminster'de Channel Row'da Rummer and Grappes (Kadeh ve Üzüm salkımı) tavernasında toplanan Loca.

Bu dört locanın üyeleri ile bazı başka locaların münferit üyeleri Şubat 1717'de Elma Ağacı tavernasında buluştular. Bu toplantıda, kendilerinin «Pro Tempore» Büyük Loca olarak teessüs ettiklerini ilân ettiler. Bu karar ile birlikte bundan sonra her üç ayda bir (Quaterly communications) müsterek işleri yürütmek üzere

ve senelik bayramlarında Vaftizci Saint Jean günlerinde toplanmayı kabul ettiler.

Bu ilk toplantıda seçim yapılmamıştır. Müteakip toplantı 24 Haziran 1717'de vuku bulmuş ve bu toplantıda önemli bazı kararlar alınırken ilk büyük üstat da seçilmiştir. İkinci toplantının yeri Kaz ve Izgara birahanesinde, Sain-Paul Locasıdır. Bu loca o devirde mevcut olan locaların en eskisi sayılırdı. Toplantıda en yaşlı birader başkanlık yerine geçti. İlk iş olarak büyük üstat olması düşünülen biraderlerin bir listesi hazırlandı. Bu listedeki biraderler, namzet kabul edilerek, birer birer isimleri okunarak oya konuldu. El kaldırılmak suretiyle oylar tesbit edilmekte idi. Bu oylamada en çok oy alan Antony Sayer Birader olmuştur. Bu zat hemen büyük üstatlık mevkiine is'at olundu ve bütün biraderler kendisine bağlılık tezahüratında bulundular.

Antony Sayer biraderin başkanlığında yapılan ilk celsede tarihi önem taşıyan şu kararlar alınmıştır :

1 — Birinci ve ikinci nazırların büyük üstat tarafından seçilmesi (Bu toplantıda esas düşünülen büyük üstadın seçilmesi olduğu cihetle ve işin her bakımdan idaresi ona mevdu olduğu cihetle, ilk toplantıda nazırların da toplantıya katılanların oylarıyla seçilmesi akla bile gelmemiştir. Bundan son-

ra da İngilizlerde her işte olduğu gibi bu şekil, uzun süre âdet ve usul halinde kalmıştır).

2 — Bu toplantı tarihine kadar hiç bir kayda tabi olmayan ve her bakımdan serbest olan loca tesisi, bundan böyle usulüne göre toplanması gereken masonlar tarafından yapılabilecek ve muntazam kabulü için de büyük locadan bir berat (patent) alacaktır.

3 — Localarda tekris yoluyla yalnız çıraklık derecesi verilebilecektir. Kalfalık derecesini ancak büyük loca tefviz edebilecektir. (Not: İlk büyük locanın kurulduğu tarihte mason localarında yalnız iki derece mevcuttur. Üstat derecesi diye bir şey yoktur. Üstat, locanın başkanının unvanıdır. Bu günkü üstadı muhterem yerine kullanılırdı. Üçüncü derecenin ihdası çok sonra vuku bulmuştur. Locaların hangi tarihten itibaren çıraklıktan başka dereceleri de verdiği bilinmemektedir. Locaların sayısı arttıkça 1717 Haziran ayında alınan bu kararın tatbik kabiliyeti kalmamış olduğu aşikârdır. Mevcut kayıtlara nazaran 1760'tan itibaren her üç derecenin de Localar tarafından verilmekte olduğu anlaşılmaktadır.)

4 — Üç ayda bir yapılacak büyük

locası toplantılarında (quaterly communications) localar, loca üstadı ile iki nazırı tarafından temsil edilecektir.

5 — Localar bir yıl içindeki çalışmalarını bir raporla büyük loca umumî heyetine bildirecektir.

6 — Localar tanzim edecekleri iç yönetmeliklerini Büyük Loca Umumî Heyetine tesvip ve tasdik ettireceklerdir.

Bu ilk kararlardan sonra kardeşlik cemiyetinin eski statüleri, âdet ve ananelerinin locaların çalışmalarına ve kabul edecekleri iç yönetmeliklerine numune teşkil etmesi, usul ve âdetlerin her loca için aynen tatbik edilebilmesi için umumî bir nizamnamenin hazırlanması ve locaların iç yönetmeliklerinin bundan inhiraf etmemesi temenni olundu ve bu temenni hazır bulunanların ittifakıyla ve büyük gösterilere vesile teşkil etmiş olarak kabul edildi. Karar bir süre için bir temenni halinde kalmış ve hemen nizamnamenin hazırlanıp yazılmasına gidilmemiştir.

Tecrübe göstermiştir ki ilk toplantıda alınan bu basit kararlar çok hakimanedir. Uzun asırlar boyunca, yapılan birçok değiştirmelere rağmen bu basit hükümler daima göz önünde tutulmuş ve hükümlerin ruhu muhafaza edilebilmiştir. Sonraları yapılan değiştirmeler esasa taallük etmediği müddetçe, menfi hiç bir ne-

ticeye sebep olmamıştır. Fakat bu hükümlerin esasına ve hukukî yönüne dokunuldukça, inhiraf lar daima karışıklıklara yol açmış, bu kabil değişiklikler masonluk camiasında anlayış farklarına yol açmıştır. Toplulukta yeniden sulh ve sükûna avdet çareleri aranırken daima ilk toplantıda kabul edilen basit ve saf kararlara avdet imkânları üzerinde durulmuştur.

İngiltere Büyük Locasının ilk büyük üstadı Gentilmen Antony Sayer zamanında bu büyük loca topluluğu çok sakin bir devir yaşamıştır. Cemiyet pek az gelişmiştir. Localara kabul edilen biraderlerin ve yeni kurulan locaların sayısı pek mahduttur. Bu zatın seçilmesini izah edenlerin mütalâasına göre, ilerde asil soydan bir kişinin büyük locanın başına geçmesine kadar, şimdilik orta sınıftan olan Antony Sayer seçilmiştir. Bu mütalâanın mantıkan bir mana ifade ettiği söylenemez. Şu kadar var ki, cemiyetin gelişmesi, filhal, ilk asil büyük üstat Montague dükünün seçilmesinden sonra hızlanmış ve bu zattan sonra da İngiltere Büyük Locasının büyük üstatlığına hemen hemen istisnasız asilzade sınıfa mensup kimseler seçilmiştir. Bu müşahede, sözü geçen mütalâanın yersiz olmadığı kanısına yol açmaktadır.

Antony Sayeri, George Payne ve ondan sonra John Theophile Desaguliers ve onu da ikinci defa büyük üstat seçilen George Payne takip etmiştir.

George Payne ve Desaguliers İngiltere Büyük Locasının nizamnamesini hazırlamakta büyük gayret göstermiş kimselerdir. Bu itibarla İngiltere masonları olduğu kadar bütün dünya masonları bu büyük üstatlara çok şeyler borçludurlar. Bilhassa pratik bir zekâ sahibi olduğu anlaşılan George Payne, hemen oturup bir nizamname tasarısı hazırlatacağı yerde, önce eski operatif masonluk devrinden intikal etmiş olabilen vesikaların toplattırılmasını düşünmüş ve bu sayede eski âdet ve kaidelerin tesbitine imkân sağladığı söylenen bir çok manüskrinin toplattırılmasına önayak olmuştur. Toplanan bu vesikalar ciddi bir tetkike tabi tutulmuş olsa gerektir. Uzun süren bu incelemede üçüncü devre büyük üstadı Desaguliers'in büyük payı vardır. Muhtelif müellife nazaran ilk nizamnamenin taslağı bu zat tarafından kaleme alınmıştır. Bazı müelliflere göre ise bu taslağın ilk hazırlayıcısı 1720'de ikinci defa büyük üstatlığa seçilen George Payne'edir. Şu kadar var ki, tecrübi felsefe profesörü ve ruhban sınıfından âlim ve fazıl bir kimse olan Desaguliers'in ilk esasların tesbitinde en müessir rolü oynamış olduğundan şüphe edilemez. Bu zatın, sonradan Anderson Nizamnamesi diye bilinen metnin hakikî müellifi olduğu sanılmaktadır.

İlk büyük locanın kurulmasına ön ayak olanlar arasında bu T. Desaguliers'in bulunduğu bilinmektedir. J. T. Desaguliers aslen Fransızdır. 13

Mart 1683'te, Fransa'da, La Rochelle şehrinde doğmuştur. Babası, kendisi gibi bir protestan papazdır. XIV. Louis'nin Nantes fermanını ilga etmesi üzerine Fransa'dan kaçan protestanlar arasında Desaguliers'in babası da vardır. Desaguliers iki yaşında iken İngiltere'ye geçmiştir. Orada tahsilini tamamlamış, Oksford üniversitesini bitirdikten sonra, burada meşhur Dr. Keill'in yerine tecrübi felsefe profesörlüğüne tayin edilmiştir. Bu dersleri verirken Newton'un dikkatini çekmiş ve bu büyük âlimin dostları arasına girmiştir.

Desaguliers'in hayatı hakkında pek fazla bilgi yoktur. Büyük üstatlığa seçildiği tarihten itibaren kendini masonluğa tam manasıyla vermiş olduğu sanılmaktadır. İdare bakımından, 1719'da büyük üstatlıkta muvaffak olmuş bir kimse olarak bilinmez. O daha ziyade masonluğun bir teorisyenidir. Bir de cemiyete asil sınıfa mensup kimselerin girmesini temin etmiş olduğu söylenir. Bu suretle müteakip inkişaflarda bu yoldan büyük bir rol oynamış bulunmaktadır. Anderson Nizamnamesinin yazılmasında kullanılan malzemenin büyük bir kısmını da Desaguliers temin etmiştir. Cemiyetin canlanmasında en büyük hizmeti Desaguliers görmüştür. Dış âlemde çok ağır başlı olan Desaguliers, kardeşler arasında kendisini tam manasıyla hür ve neşelei hisseden bir zattır.

Masonluğun ilk esasları hazırlanırken

ortaya atılan fikirlerin sahibi olan Desaguliers, ikinci sene yeniden seçilmemiş, yerine kendisinden evvelki büyük üstat tekrar başa geçirilmiştir. İkinci defa seçilmesinde bilgi ve tecrübesi artmış olarak göreve başlayan George Payne masonluğa büyük ilerlemeler kaydettirmiştir. Bununla beraber, bu devrede, telâfisi mümkün olmayan bir olay cereyan etmiştir. İki yıl önce bizzat G. Payne tarafından toplattırılan ve derlenen vesikalar ve kıymetli manüskripler, fazlaca vesveseli bazı biraderler tarafından, harici âleme intikal eder ve cemiyet hakkında menfi propagandalara yol açar endişesiyle, ateşe verilmiştir.

Hakikati arayan insanların topluluğu iddiasında olan mason cemiyetinde böyle bir bahane ile vesikaların yakılmış olması akla pek yakın gelmemektedir. Eski âdetleri aydınlığa kavuşturan bu vesikaları yakmakla bir faide temin edilemez ve menfi propagandaya bu gibi vesikaların sebep olabileceği çok şüphelidir. İngiliz masonlarının bu olay üzerinde fazla durmak istemedikleri anlaşılmaktadır. Buna karşılık mason tarihi üzerinde çalışan bazı yazarlar, bilhassa Alman ve Fransız müelliflerinin kanaatlerine göre, sözü geçen vesikalar, masonluğa ait ilk esasların ve usullerin protestan ve ezcümle presbiteryen anlayışlardan ziyade katolik kilisesinin benimsediği umdelere ve kaidelere istinat ettiğini gösterir mahiyettedir. İnsanlar hiç bir zaman taassuptan mutlak şekil-

de kurtulamamaktadırlar. 1720 yılında, kabul edilmiş mason biraderlerimiz henüz tolerans ruhuna tam manasıyla sahip olamamışlar demektir. Manüskrillerin ortaya koyduğu tahmin olunan esasların rahatsız edici hakikatlerinden kendilerini kurtarmak isteyen biraderler en kolay çareyi vesikaları yakmakta bulmuş olabilirler.

İzahı mümkün olmayan hakikatları izaha kalkışmak hatasına düşmeden ve esası belli olmayan iddialar üzerinde bundan fazla durmadan tarihi gerçeklerin bilinen kısımlarını izah ve tefsire devam etmek daha yerinde olacaktır.

1720 tarihine kadar büyük üstat seçimleri, üstatlar arasından gösterilen namzetler arasından genel oylama ile yapılırdı. George Payne'in ikinci büyük üsttalığı devresi sonunda, bundan sonra büyük üstat seçilecek kimseyi eski büyük üstadın göstermesi kararlaştırıldı. Büyük üstadın gösterdiği namzedin umumî heyetçe tasvibi gerekli ve yeterli görülmekte idi. Tabii eski büyük üstadın yerinde kalması da tasvibe arz olunabilirdi.

Bu karar alındıktan sonra George Payne kendisine halef olarak Montague dükünü gösterdi. Bu zat devlet idaresinde yüksek bir mevki sahibi idi. Londra'nın meşhur Saint-Paul locasının üstadı idi. Masonluk için büyük gayretler sarf etmiş olan bu asil kişinin namzetliği büyük tezahüratla ve umumî heyetin ittifakıyla

le tasvip edildi. Büyük loca vazifeli-leri 24 Haziran 1721'de Saint-Paul locasına gitti, orada bir çok mümtaz şahsiyetlerin ve bu meyanda meşhur Lord Stanhope'un tekrisini yaptıktan sonra, mevcut bütün biraderlerle birlikte kordon ve önlükler takılı olarak sokaklardan bir merasim alayı halinde geçerek Montague dükünü beraberlerinde alıp büyük locanın bulunduğu lokale geldiler, ve büyük merasimle Montague dükünü büyük üstatlık mevkiine is'at eylediler.

Bu tarihi günde George Payne, eski manüskrillerden istifade suretiyle hazırladığı masonluk tarihi ve yeni nizamname projesini okutturdu. Dikkatle dinlenen bu proje birbiri ardından iki komisyona tetkik ettirildi. İkinci komisyonun teklifi vechile, George Payne biraderin projesini baştan başa yeniden kaleme almak üzere, Anderson birader memur edildi.

James Anderson İskoçya'da, Aberdeen şehrinde, muhtemelen 1680 tarihinde doğmuştur. Burada yüksek tahsilini ikmal etmiş ve ilâhiyat doktoru olmuştur. Londra'ya geliş tarihi pek iyi bilinmemektedir. Londra'da Fransız mülteci protestanlarının bir kilisesini idare ettiği söylenir. Presbiteryen klisesine mensup olduğu anlaşılan Anderson 1717'de büyük locanın teessüsü sıralarında her halde tanınmış bir mason idi. Hayatı hakkında pek fazla bilgi mevcut olmamakla beraber Anderson'un 29 Eylül 1721'de yeni nizamnameyi «yeni ve

daha iyi bir usulde» kaleme almak üzere memur edildiği bilinir. İsmi taşıyan nizamnamenin ik metni 27 Aralık 1721'de bitirildi, ve 14 biraderden müteşekkil bir heyetin incelemesi kararlaştırıldı. Bazı küçük ilâvelerle Anderson'un metni 25 Mart 1722'de kabul edildi ve 1723'te bastırıldı. Bizim bu gün de kendisinden söz ettiğimiz ilk nizamname metni bu 1723 tarihli eserdir. Birçok tadilâta uğramış olan bu nizamnamenin ilk şekli, deist bir anlayışla kaleme alındığı söylenen ve masonluğu çok eski tarihlere kadar götüren bir tarih kısmını ihtive eden büyük bir eserdir. 1813 tarihinde de tarih kısmı kitaptan çıkarılmış bulunmaktadır. Modern masonluk, biraz fantezist gözükken bu tarih kısmını ana nizamnamenin başında bir giriş faslı şeklinde muhafaza etmeği uygun görmektedir.

Anderson'un ismini taşıyan ilk nizamnamenin o tarihteki ismi şöyledir :

«Hür ve Kabul Edilmiş Masonların Eski ve Muhterem Kardeşlik Cemiyetinin Nizamları». Bu ilk eserle, kabulü mümkün olmayan bir çok fantezist kısımlarına rağmen, modern masonluğun yapısı sağlam temellere oturtulabilmiştir, denilebilir.

Anderson'un kitabının ilk kısmı, gotik esasları izah etme iddiasıyla, objektif bir tarihçinin kaleminden çıkması asla mümkün olmayan fantezist bir takım hikâyelerle doludur. Bunların sembolizmini bile kavramak

pek kolay değildir. Masonluğun eski ve hürmete şayan bir cemiyet olduğunda hiç kimsenin şüphesi yokken, onun çok eski bir maziye bağlanmasıyla şeref payını arttırmaya kalkmanın manası anlaşılamaz. Anderson'un kitabında bu hususta yazılan kısımlar hakiki tarihçileri daima tebesüme sevketmiştir.

Masonluğun anayasa kitabı olarak kabul edilen eserinde Anderson, kemali ciddiyetle, *Büyük Üstat Musanın, İsrailîlileri, çölde, muntazam bir Locada toplamış olduğunu belirtir*. Kral Süleyman (Süleyman Peygamber) da Kudüs'teki büyük locanın Büyük Üstadı olmuştur; daha bir çok tarihi şahsiyetleri mason ve büyük üstat yaptıktan sonra, masonluğun menşei Hazreti Nuh'a kadar götürmekte ve daha bir takım uydurmalarından sonra, Prens Edwin'e gelip, İngiltere'deki masonluğun ilk nizamlarının 926'da Athelstan'ın kardeşi olarak gösterilen bu zat tarafından tedvin edilmiş olduğunu ileri sürmüştür. Evvelce bu husustaki görüşlerimizi belirtmiştik. Bu itibarla bu tarih kısmı üzerinde fazla ısrar etmeden, Anderson'un masonluğun esasları olarak belirttiği meşhur mükellefiyetlere avdet etmek yerinde olacaktır.

Eski vecibeler veya mükellefiyetler olarak tanınan (old obligations) bu esaslar bu gün de masonluk âleminde esasından pek bir şey kaybetmiş değildir. Şu kadar varki, bu esasları her obediens kendi millî bünyesinin

karakteristik görüşlerine göre anlamakta veya anlamak istemektedir. Rasyonalist bir mason topluluğu için bu mükellefiyetler ne derecede muhterem ve makbul ise, klerikal anlayışa göre taazzuv etmiş bir mason obediyanısı da bunları o derecede tabii ve muhterem görmektedir. İki buçuk asırdan beri saygı ile anılan bu mükellefiyetlerin bütün dünya

masonlarınca bilindiği kabul edilir. Sık sık yeniden yayınlanan bu mükellefiyetler üzerinde bizim de burada durmamız yenirde olacaktır. Bu suretle 18. asır gelişmelerini daha iyi kavrayabileceğimiz gibi, çeşitli çekişmeleri, hizipleşmeleri de daha iyi anlayabileceğiz. Bundan sonraki bahsimizde bu hususu etraflıca tahlil etmeğe çalışacağız.

Herkes ayın ışığını
kendi penceresinin büyüklüğüne göre alır.

Mevlâna

HAKİKAT ÜZERİNE

Türkçeye çeviren : Nûvî OSMAY

Hakikat Allahın kanunudur. Elde edilen hakikat da insanın kanunudur. Hiç bir gayret sarfetmeden doğru olan şeyi bulan ve düşünmeden bilmek istediği şeyi anlayan kimse iç güdüsü ile hakikati anlamış kimsedir. Onun hayatı kolay ve tabii bir şekilde ahlâk kanunları ile ahenklidir.

İşte böyle bir adam aziz veya ilâhî mizaca sahip dediğimiz kimsedir.

Hakikati idrak eden kimse iyi olan şeyi bulan ve ondan ayrılmayan kimsedir.

Hakikatin idrakine vasıl olabilmek için dünyada şimdiye kadar söylenmiş ve yapılmış olan şeyler hakkında geniş ve derin bilgi sahibi olmak, onların içine tenkit edici bir surette nüfuz etmek, üzerlerinde büyük bir dikkat ve itina ile fikir yormak, berraklık kazanıncaya kadar onları incelemek, nihayet onları ciddi bir surette tatbik etmek lâzımdır. Bu şekilde elde edilen hakikat tahrip edilemez. Tahribi imkânsız olduğu için de ebedîdir. Ebedî olduğu için de kendiliğinden vardır. Kendiliğinden var olduğu için de sonsuzdur.

Sonsuz olduğu için de geniş ve derindir. Geniş ve derin olduğu için ulu ve insan aklının kavraması güçtür.

Geniş ve derin olduğu için bütün mevcudiyeti içine alır. Sonsuz ve ebedi olduğu için de bütün mevcudiyeti tamamlar ve tekâmül ettirir. Genişlik ve derinliğinde dünyaya benzer. İnsan aklının kavrayamadığı ululuğunda ise gökyüzü gibidir. Sonsuz ve ebedi oluşunda da sonsuzluğun kendisi gibidir.

Mutlak hakikatin mahiyeti böyle olduğu için o göze görünmeden teza-hür eder, hareket etmeden tesirini gösterir ve faaliyette bulunmadan gayelerini tamamlar.

Konfüçyüs

Hakikat hiç bir vakit ölü olarak sokaklara düşmüş değildir. O insan ruhu ile o kadar ilgili ve ilişkilidir, yayılan tohumları orada tutunur ve yüzlerce katını üretir.

Theodore Parker

Evrenin içinde hakikat ve güzellik vardır ve o bu bakımdan değerlendirilmelidir. Bizim hakikat ve güzelliği bulmak için göstereceğimiz çaba, doğru olan şeyi yapmak için göstereceğimiz çabadan daha az kıymetli değildir.

Eğer evrenin hakikat ve güzelliğinin farkında değilsek, kendi kendimize doğru olan şeyi yapacak bir idrak durumunu elde edemeyiz.

A. Gluffan - Brock

Kendi düşüncene inanmak, kendi öz kalbinde hakikat olan şeyin bütün insanlar için de hakikat olduğuna inanmak... İşte deha budur.

Kendi içinde saklı kanaatını söyle, o evransel bir mana taşıyacaktır, çünkü daima en içte olan şeyle en dıştaki aynıdır ve bizim ilk düşüncemiz mahşer gününün borazanlarından aksederek tekrar bize geri gelir.

Ralph Waldo Emerson

Hakikat herkes için başka bir yüz taşır. Herkesin onu kabul etmesini beklemek çok can sıkıcı olurdu. Onun bir kuyunun dibinde olduğu söylenmişse, belki bu, kim onu orada ararsa, suda kendi hayalini görsün diye

söylenmiştir ve o hakikat tanrıçasını yalnız görmüş olduğuna değil, hat-
ta onun sanıldığından daha da güzel olduğuna kanidir.

James Russel Lowell

Bir tek ihtiyacımız vardır: Hakikat. Bir tek kudretin bulunması da bun-
dandır, Hak. Hakikat ve Hak olmadan elde edilen başarı bir hayaldir.
Zalimler uzağı göremezler ve bu hataya düşerler. Hileli oyunlarda ka-
zandıkları başarı onlara zafer gibi görünür, fakat bu zafer acı küllerle
örtülüdür. Suçlu suçunun bir başarı olduğunu sanır. Katil, sonunda ken-
di bıçağı ile kendisini yaralar. Hainler meydana daima hıyanet çıkarır.
Canileri hiç beklenmeyen bir anda kendi günahlarının görünmeyen haya-
letleri ele verir. Kötü bir hareket hiç bir zaman cevapsız kalmaz.

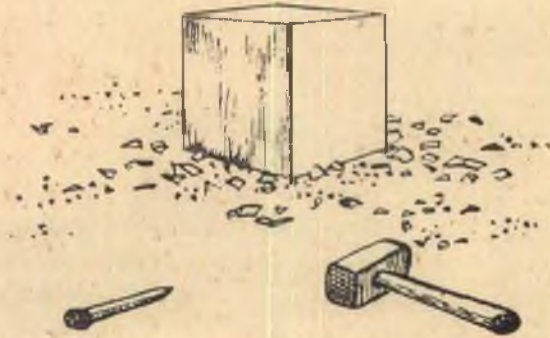
Victor Hugo

DÜNYA NEYİ ARIYOR

New Age'den : **Raşit TEMEL**

Bugün dünya, satılık olmayan namuslu adamlar arıyor. Tepeden tırnağa kadar sağlam, vicdanının sesini dinleyen, şuuru pusulanın ibresi gibi istikametini şaşmayan adamlar arıyor. Gökler yıkılsa, dünya yerinden oynasa haktan ayrılmayacak adamlar arıyor. Doğruyu söyleyerek bunun için gerektiğinde dünyaya kafa tutacak adamlar arıyor. Ne öğrenen, ne de kaçan; ne gerileyen, ne de çekinen adamlar arıyor. Cesur olduğunu haykırmadan cesur olan adamlar arıyor. Ebedî hayata inanışın verdiği cesarete sahip ve bunu sükûnet ve cesaretle kullanabilen adamlar arıyor. Aldığı mesajları bilen ve söyleyen adamlar arıyor. Yerini bilen ve onu dolduran, işini bilen ve onu yapan adamlar arıyor, Yalan söylemeyen, desiselere sapmayan, atlaticı olmayan adamlar arıyor. Çalışmaktan kaçmayan, fakirlikten utanmayan adamlar arıyor. Kazandığını yiyebilecek ve parasını ödeyebildiğini giyebilecek adamlar arıyor. İcabında cesaretle «hayır» demekten çekinmeyen ve ne de «ona gücüm yetmez» demekten utanmayan adamlar arıyor.

Türkiye'de insancıl sevgi yönünden sanat gelişimi ve kültürde çağdaşlık

Cevad Memduh ALTAR

İnsan toplulukları arasındaki sanat yaratıcılığını birbirinden ayırt eden mahallî faktörler, «fizyo-etnik - folklorik» gelişimin tabii sonucu olmanın önemini taşırlar. Sese veya söze veya bunların ortak sentezine dayanan müzik sanatı ile edebî sanatlar, fizyolojik bünyeden de beslenen dil geleneğinin tesiri altında önce folklor müziği, sonra da sanat müziği şekillerini meydana getirirler. Vokal müzikte en çok dil geleneğine bağlanan bu önemli oluşun, enstrümantal müziğin yaratılışında da esaslı bir faktör olması, fonetik sanatların zamanla daha üstün güzelliklere istihale etmesini sağlar. Durum, plas-

tik sanatlar için de hemen hemen aynıdır. Bu türlü yaratmalarda da (resim, heykel, röliyef, tezyini sanatlar v.s.) konuya malzeme veren çevrede göze görünen her şey, bölgenin tabiat özelliklerinden gelen fizyolojik bir gelişim sonunda, görünür sanat gerçeklerinin meydana gelmesine sebep olmuştur. O halde fonetik sanatlarda mahallî ruh, bir bakıma toplumun dil geleneğine temel olan fizyolojik bir gelişime dayanırken, plastik sanat yaratışları, görünür dünyaya hükmeden tabiat fizyolojisinden beslenmektedir.

Bütün insanlığın sanatta gelişimine temel olan bu fonctionel prosedürü,

bin yıla yakın bir süredir sahibi olduğumuz Anadolu topraklarına yöneltince, dikkate değer sonuçlarla karşılaşmaktadır. Şöyle ki:

Anadolu toprakları üstündeki millî harsımızın psiko - etnik - folklorik kaynaktan beslenerek ve tarih boyunca birbirinin yerini almış başka harslardan da yararlanarak hangi noktaya ulaşmış olduğu araştırılırken karşılaştığımız ilk tezat, «sarkılık» «garplılık» gibi iki kampa ayrılmış olmanın popüler terimlerinde kendini göstermektedir. Bu sonuç, kanaatimce Herodot'un Küçükasya seyahati ile ilgili yazılarında da gördüğüm gibi binlerce yıldır sürüp giden Doğu - Batı mücadelesinin ortaya koyduğu iki mesnetsiz terimden başka ne olabilir? Bu davranış, batı Türklerinin, jeopolitik bünyeden gelen bir akımla rönesansa yönelme çabasının, «Türklerin batılılaşması» gibi yanlış bir anlayışla yorumlanmasına yol açmıştır; ve hür düşünüşe temel olan Aristoteles felsefesinin batıya yeniden tanıtılmasında islâm dünyasının oynamış olduğu rolü de unutturmuştur.

Şurası muhakkaktır ki, hele batıya çok yakın bölgelerde yer alan etnik toplulukların, kültürel bünyeyi, milletlerarası değerdeki medenî bünyeden de yararlandırma amacıyla mutlaka rönesansa yönelmeleri gerekmektedir. Bu yöneliştedir ki, psiko-etnik-folklorik kökten beslenen mahallî espirilerin, rönesansın teknik ve estetik ilerleyişinden olduğu ka-

dar, insan hak ve hürriyetinin ancak rönesansta gereği gibi dile gelmiş olan ortaklaşa feyzinden de yararlanması imkânı sağlanmış olacaktır. O halde biz batı Türklerinin de bütün devrimlerimizde Anadolu'dan rönesansa yönelişimizin tek amacı, garplılaşma veya avrupalılaşma değil, mahallî sanat geleneklerimize, rönesanstan gelen hür ve insanî esprî içinde yeniden hayat vermektir. Tıpkı 20. yüzyılın tanınmış Türk mütefekkeri Ziya Gökalp'in, geleneklerimizin yaşama ve gelişme gücünden bahsederken, kaide ile geleneği birbirinden ayırt ederek yorumlamış olması gibi. Nitekim Ziya Gökalp bu konuda şöyle demiştir: «Her biri bağimsız ve mutlak olan kaideler, oturdukları yerlerde, oturdukları gibi kalırlar, bir gelenek yaratmazlar. Gelenek ise, yaratma ve inkişaf demektir. Çünkü gelenek, çeşitli anları birbiriyle kaynaşmış bir geçmişe, arkadan hareket ettiren bir kuvvet gibi ileri doğru iten tabii bir akıma sahiptir ki, sürekli olarak yeni gelişmeler, yeni eğilimler doğurur. Gelenek, kendi başına doğurucu ve yaratıcı olmakla beraber, O'na aşılana yabancı yeniliklerde, damarlarındaki besi suyundan (hayat nüsğünden) feyiz alarak canlanır ve bayağı taklitte olduğu gibi çürüyüp düşmez.» O halde bu değişmez gerçek karşısında, Türkiye'de 18. yüzyılın sonlarında başlayıp yaşadığımız yüzyılın içinde de sürüp gitmiş olan devrim hamleleri bir nevi batılılaşmanın çabası değil, çağdaş medeniyete, millî

benliğimizle ayak uydurabilmenin gayretidir. Bu sürekli değişimin esas zirveleri III. Selim'den başlamak üzere, II. Mahmut ve Abdülmecit reformlarını, 1876 ve 1908 meşrutiyetleri ile Atatürk devrimlerini içine alarak yükselen bir grafiği andırır. Onun içindir ki, 15. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş devirlerinde, Türkiye'de rönesansa, batı medeniyetinin ortak benliğine irtibatı sağlama yolunda hayli gayret sarf edilmiştir. İstanbul fatihinin, Dubrovnik Cumhuriyeti aracılığı ile Floransa'da basılan dört tıp kitabından ikisini getirtip, diğer ikisinin de derhal gönderilmesi hususunda ısrar etmesi, Sadrazam Mahmut Paşanın Dubrovnik prensine göndermiş olduğu bir mektuptan anlaşılmaktadır. Gene Fatih'in, Venedikli ünlü ressam Bellini'yi, 1479 yılı eylülünden itibaren bir yıl süre ile İstanbul'da sarayında misafir ettiği ve halen Londra'da National Galeri'de bulunan o meşhur portresini, aynı ressama yaptırdığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Hatta yalnız Venedikli ressam G. Bellini'nin değil, ondan daha önce ve daha sonra, rönesans sanatçılarından Matteo de Pasti, Constanzio da Ferra, Maestro Paolo, Bedetto da Majano, Bartolommeo Bellano, Bertoldo di Giovanni'nin de İstanbul'a gelerek sarayda çalışmış olduklarına veya bunlardan bir kısmının gelmiş, bir kısmının istedikleri halde gelememiş olmalarına dair elde bulunan bazı vesikalar üzerinde bugün bile titizlikle durulmakta-

dır. Bütün bu gayretler, milli ve mahallî harsımızı batılılaştırmak veya avrupalılaştırmak için değil, geleneksel kültürümüzü aşı yoluyla tazeleyip geliştirmek için sarf edilmiştir. Türkiye'de o devirlerde baş gösteren mutlu bir doğu-batı karşılaşmasının, daha Fatih devrindeki resim sanatımız üzerinde yaptığı tesir, Türk yaratıcılığında ilk olarak rönesansvari bir perspektif anlayışına yol açmıştır.

Fatih zamanında başlamış olan, kültürde doğu-batı karşılaşmasının, avrupalılaşmakla değil, resim sanatımıza yenilik getirmekle ilgili olduğu muhakkaktır. Kaldı ki 16. yüzyıl başlarında II. Bayezit devrinde baş gösteren taassup, tarihimizde ilk olarak Fatih ile beraber rönesansa açılmış olan pencereyi, III. Selim'e kadar tamamen kapatmış, II. Mahmut'un 19. yüzyıl başındaki ıslâhat teşebbüsünü takip eden tanzimat reformu (1839), yıllardır kapalı duran bu pencerenin yeniden açılmasına imkân sağlamıştır.

Tanzimatın dayandığı sebep ve ruh, Türkiye için daha o zamanlar ölüm-dirim problemi demek olan çağdaş anlamda bir yenileme kararından kuvvet alıyordu. Fakat her yerde olduğu gibi bizde de yeniliğe karşı baş gösteren direnç sadece taassuptan besleniyordu. Halbuki Anadolu topraklarına sahip oluşumuzun bin yıla yaklaşan akışı içinde, rönesansvari bir dünya görüşünün vakit vakit sağladığı tolerans, imparatorluk sı-

nırlarına katılan ülkelere tanınan din ve medenî hak imtiyazları, büyük çapta sosyalleşme gayreti (vakıf), yeni kurulan üniversiteler (medreseler), hanlar, kervansaraylar, Türkiye'de rönesansa paralel olarak girilen hareketlerin en verimlilerinden sayılırlar. Ne çare ki dinde taassup, 19. yüzyıl başlarına kadar meydana gelmiş olan batı anlamındaki müesseselerin hemen hemen tümünü ortadan kaldırmış, hele 16. yüzyılda Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra, kültürdeki göküntüyü önlemek mümkün olamamıştır. Nitekim ancak 19. yüzyılın birinci yarısında girilen ıslâhat teşebbüsünün yardımı ile ki, tehlike az çok önlenebilmiş, insan hak ve hürriyetini garanti altına alan yeni kanun ve nizamların ışığı altında, batı anlamındaki çağdaş kültüre -gene Tanzimatın ilânını müteakip- irtibatı sağlama çareleri aranmıştır.

Tanzimatla beraber Türkiye'de, rönesans espirisine bağlı, yani rönesansın milletlerarası değerdeki ortaklaşa teknik ve estetiğinden yararlanma eğilimli bir sanat yaratıcılığı başlamıştır. Batı anlamındaki tiyatro, çok sesli müzik ve perspektifli resim türleri, Tanzimatla başlayan yepyeni bir atmosfer içinde millî sanata, milletlerarası planda bir hüviyet verebilmenin yolunu açmıştır. Türk güzel sanatlarında reform, idarî otoritenin yardımı ile devrim yapabilen bütün topluluklarda olduğu gibi, Türkiye'de de devlet gücü ile

desteklenmiştir. 18. yüzyılın sonunda III. Selim'in hayatına mal olan yenileşme teşebbüsleri arasında İstanbul'da ilk olarak kurulan «Mühendishane-i Fünun-u Berriye» ye alınan öğrencilerin, fizik ve mekanik konularıyla çok daha yakından ilgilenmeleri, resim sanatımıza perspektifin kendiliğinden girmesini sağlamış ve o tarihlere kadar kitap sayfalarının arasına sıkışmış olan Türk resim sanatı (minyatür), yerini yavaş yavaş üç boyutlu yeni resme vermek zorunda kalmıştır.

19. yüzyılın başında, II. Mahmut ile başhyan ve Sultan Abdülaziz'e kadar sürüp giden devre içinde, İstanbul'da sanayiın gelişmesiyle müşterek bir güzel sanatlar sergisi açılmış ve üç boyutlu yeni Türk resiminin ilk örnekleri bu sergide teşhir edilmiştir. Nihayet Mühendishane'nin mezunları arasından seçilen kabiliyetli gençler, 1835 yılından itibaren Paris'e resim tahsiline gönderilmişlerdir (Şeker Ahmet Paşa (1841 - 1907), İbrahim Paşa (? - 1307), Kaymakam Hüsnü Yusuf Bey, Miralay Süleyman Seyit Bey (1842 - 1913), Halil Paşa (1857 - 1939), Hasan Rıza bey (? - 1912).

19. yüzyılın yarısından itibaren İstanbul'da ilk bağımsız resim sergisini de Mühendishane açmıştır (Osmanlı Tezyinî Sanat Sergisi, Sanayi Mektebi: 1872). O zamanlar sık sık açılan bu sergiler, yeni resim türünün halk tarafından süratle tanınıp sevilmesini ve üç boyutlu resmin, tek

planlı minyatürün yerini çabucak almasını sağlamıştır.

İstanbul'daki bu türlü hareketlerin neticesi olarak, ressamlık ve resim öğretmenliği meslekleri süratle gelişip yayılma istidadı göstermiş, sergi faaliyetlerinde büyük bir gelişme meydana gelmiştir.

1870 - 1880 yılları, Türkiye'de resim sanatı için devletçe alınacak önemli inisiyatiflere hazırlanma yılları olmuştur. Bu süre içinde yeni Türk resmi, Viyana'da açılan milletlerarası bir sergide ilk olarak Avrupa umumî efkârına arz olunmuştur (1874). 1877 yılında bu işler için, Fransa'dan davet edilmiş olan M. Guillemé adlı bir mütehassıs, müdürlüğünü de üzerine almak üzere bir güzel sanat mektebi kurmuştur (Mekteb-i Sanayi-i Şahane). 1883 yılında Türk arkeologu ressam rahmetli Osman Hamdi bey (1842 - 1910), Sanayi-i Nefise Mektebi adı ile ilk resmî Güzel Sanatlar mektebini açmıştır. Halen Güzel Sanatlar Akademisi adı ile faaliyette bulunan bu okul tam 83 yıl İstanbul'da eğitim - öğretim yapmış, birçok değerli sanatçıyı yetiştirmiştir.

Türkiye'de mahallî ve millî sanatların milletlerarası planda değerlendirilmesine önderlik etmiş olan Güzel Sanatlar Akademisi, Mühendis-hane-i Fünun-u Berriye'den sonra, resim sanatının ikinci ve daha sonraki jenerasyonlarını yetiştirmiş olması bakımından da devrim tarihi-

mizde önemli yeri olan bir müessesedir.

Güzel Sanatlar Akademisinin 1883 yılındaki kuruluşundan önceki devirlerden Cumhuriyetin ilânı yılı olan 1923 yılına kadar geçen kırk yıllık bir süre içinde, Türkiye'de plastik sanatlar sahasında meydana gelen başlıca olaylar, kronolojik sıraya göre şunlardır:

Türk arkeologu Osman Hamdi beyin teşebbüsü ile İstanbul'da ilk olarak Asar-ı Atika Müzesi inşa edilip, o zamana kadar meydana çıkarılan, Anadolu'nun klasik arkeolojisi ile ilgili eserler, sistemli olarak teşhire başlanmıştır, Avrupa'dan tahsilden dönen ressamlarımız arasında geniş ölçüde şöhret yapmış sanatçılar yer almıştır (Çallı İbrahim (1882 - 1960). Hikmet Onat (1885), Sami Yetik (1878 - 1945), Ruhi Bey (1883-1931), Nazmi Ziya (1881 - 1937), Namık İsmail (1892 - 1935).

Arkeolog Osman Hamdi beyin Orta-Doğuda bizzat idare ettiği kazılardan meydana çıkan «İskender lahdi», ağlayan kadınlar lahdi çapında eserler ile, İstanbul Eski Eserler Müzesi dünya ölçüsünde şöhrete ulaşmış, ve bu müze, Sanayi-i Nefise Mektebi öğrencilerinin klasik antikite yönünden yetiştirilmelerinde büyük rol oynamıştır; Güzel Sanatlar Akademisinin yetiştirdiği ikinci jenerasyona mensup sanatçılar, Birinci Cihan Harbînin devamı boyunca da geniş ölçüde sergi faaliyeti göstermeye devam etmişlerdir.

Türkiye'de Birinci Cihan Harbinden hemen sonra başlamış olan İstiklâl Savaşını takip eden yıllar ve dolayısıyla Atatürk devrimleri, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisine, hiç bir devirle kıyaslanamayacak bir reform ve reorganizasyon imkânını sağlamıştır; 1924 - 1930 yılları arasında, devlet hesabına batıya, resim, heykel, tezyini sanatlar ve seramik tahsili için geniş ölçüde akademi mezunu gönderilmiş ve bu sanatçılarla yeni Türk resim sanatının üçüncü jenerasyonu da yetişmiştir.

İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, cumhuriyetin 10. yıldönümünden sonra esash surette gelişerek mimarlık, resim, heykel, süsleme sanatları, iç dekorasyon, afiş, mobilya, kumaş resmi, hak gibi ihtisas bölümlerini içine alan bir müesese haline getirilmiştir; cumhuriyetin 10. yıldönümünden bir yıl önce, 1933 yılında, cumhuriyetin kurucusu Atatürk, Büyük Millet Meclisini açış nutuklarında: «Şunu da önemle belirtmek isterim ki, Türk milletinin tarihi vasfı, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir» demiş, 1934 yılında Güzel Sanatlar Akademisinin yeniden reorganizasyonuna geçilmiş ve ihtisas bölümlerinin başına Almanya ve Fransa'dan dünya çapında tanınmış sanat adamları şef olarak getirilmiştir. (Mimar Hans Pölzig, Mimar Bruno Taut, ressam Leopold Levy, dekoratör Louis Marie Sue v. s.).

Atatürk, Büyük Millet Meclisinin 1936

yılı açılış nutkunda: «... Güzel sanatların her şubesi için kamutayın göstereceği alâka ve emek, milletin insanî ve medenî hayatı ve çalışkanlık veriminin artması için çok tesirlidir!» demekle, güzel sanatlarda daha önemli kuruluşlara başlamak üzere olduğunu müjdelemiş ve o tarihten itibaren Türkiye'de sıra ile şu hareketler görülmüştür : İstanbul'da ilk olarak 1937 yılında, Eski Velihad Sarayında bir resim ve heykel galerisi açılmıştır; yurdun her tarafında, İstiklâl Savaşını anma vesilesiyle yapılmakta olan anıt faaliyetine hız verilmiş ve tanınmış heykelticilerimiz bu alanda önemli hizmetler başarmışlardır; 1953 yılında ilk olarak İzmir'de resmî ve devamlı bir resim ve heykel galerisi meydana getirilmiştir; 1938 yılından itibaren her yıl Ankara'da bir aylık süre ile ve devletin himayesi altında bir devlet resim ve heykel sergisi açılmaya başlanmış, sanatkârlara mükâfat verilmiş, eserleri satın alınmış, aynı sergi Türkiye dışına da gönderilip, Türk plastik sanatlarını memleket dışında tanıtmaya devam edilmiştir; 1958 milletlerarası ve cihanşumul Brüksel sergisinin «50 yıllık modern resim» kısmına, milletlerarası jüri tarafından iki Türk ressamı ile bir heykelticinin eserleri de kabul edilmiştir. (Ressamlar : Cevat Dereli, Zeki Faik İzer, Heykeltci: İlhan Koman). 1924 yılında memlekette ilk olarak, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir Sanayi-i Nefise Encümeni kurulmuştur; 1935 yılında Millî Eği-

tim Bakanlığının bünyesi içinde ilk olarak bir güzel sanatlar genel müdürlüğü teşkilâtlandırılmıştır; 1964 yılında tanınmış bir ressamımıza milletlerarası Gugenheim ödülü verilmiş ve aynı ressam İtalyan Marzatto prisine şahsen davet edilmiştir (Zeki Faik İzer).

1948 ve 1956 yıllarında tadilen ilk defa yürürlüğe girmiş olan özel bir kanunla, Türkiye'de ilk olarak, güzel sanatlarda, özellikle plastik sanatlarda ve müzikte olağanüstü yaratma ve icra etme başarısı gösteren çocuklar, devletin himayesinde memleket içinde ve dışında yetiştirilmeye başlamış ve böylelikle dünya çapında dikkati çeken genç bir sanat nesli yetişmeye başlamıştır. 1964 yılından itibaren memleketin kültür ve güzel sanat çalışmaları aynı adı taşıyan bir bakanlığın yönetimine verilinceye kadar sürmesi gereken intikali sağlayıp sonuçlandırmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine bir kültür müsteşarlığı ilâve edilmiştir.

Türkiye'de Tanzimatın ilânından sonra sanatın müzik ve tiyatro kollarında da beklenen yenileme hareketi, resim sanatında olduğu gibi kolaylıkla sağlanamamıştır. Nitekim batı anlamında, yani rönesans esprisii içinde elde edilen müsterek değer faktörlerine dayalı bir müzik ve tiyatro faaliyeti, başlangıçta tamamen sarayın dört duvarı arasında kalmış ve II. Mahmut'un İtalya'dan davet ettiği Guiseppe Donizetti'nin yardı-

mı ile, 1828 yılında gene Saraya bağlı ilk bando-müzika birliği kurulmuştur. İşte bu kuruluş, 140 yıllık sürekli bir gelişim içinde, sonradan Müzika-i Hümayun'a, cumhuriyet rejiminden bu yana da cumhurbaşkanlığı senfoni orkestrası ve cumhurbaşkanlığı armoni müzikası birliklerine istihale etmiştir.

Dikkat edilecek olursa Türkiye'de resim sanatının, başındanberi kolaylıkla toplum hizmetine yönelmiş olduğu görülür. Bunun esas sebebinin daha çok müzik sanatının kendine mahsus abstraksiyonu içinde aranması gerekeceği tabiidir. Onun içindir ki, asıl II. Mahmut devrinde (19. yüzyılın birinci yarısında) memlekette belirmeye başlamış olan çok seslilik zevki, halk tarafından perspektifli resimde olduğu gibi kolayca benimsenememiştir. Aradan seneler geçmiş ve cumhuriyet rejimine kadar yalnız mahdut ve sınırlı çevrelere inhisar edebilmiş olan seslilik, asıl cumhuriyet rejimi ile beraber daha geniş çevreleri tesiri altına almaya başlamıştır. Kaldı ki, Türkiye'de resim sanatına nazaran çok daha geç, ve ancak Osmanlı İmparatorluğunun en son devri ile, cumhuriyet rejiminden sonra Avrupa'ya, müzik sanatının çeşitli topluluklara ait literatürünü tanıyıp incelemek, milletlerarası değerdeki ilmin tekniğini öğrenmek üzere öğrenci gönderilmiştir.

Türkiye'de, Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarına doğru, ilk olarak İstanbul belediyesi tarafından

şehir konservatuarı adıyla Türk ve batı müziğini öğreten bir müessese kurulmuştur.

1924 yılında cumhuriyetin ilânından sonra bu kuruluşu ıslâh etmek üzere Avusturyalı ünlü kompozitör müteveffa Hofrat Joseph Marx İstanbul'a davet edilmiştir.

Türkiye'de asıl cumhuriyet rejimi ile beraber, batı anlamındaki çok sesli çağdaş Türk müziğinin gereği gibi gelişmesi yolunda devletçe büyük teşebbüslere girişilmiştir. Bu münasebetle batının belli başlı müzik merkezlerine müzik öğrencileri gönderilmiştir (Paris, Viyana, Berlin, Roma, Parg, Leipzig).

Memleketimizde 1924 yılından bugüne kadar müzik alanında devletin yardımıyla başarılan işlerin en önemlileri şunlardır:

1924 yılında Ankara'da ilk olarak bir müzik öğretmen okulu kurulmuştur; 1936 yılında, Almanya'dan davet edilmiş olan ünlü kompozitör Prof. Paul Hindemith'in, ünlü rejisör Prof. Karl Ebert'in ve Türk uzmanlarının yardımı ile Ankara'da ilk devlet konservatuarı kurulmuştur; 1939 yılında bu konservatuarın ilk bölümü öğrencileri, Mozart'ın bir perdelik Bastien ve Bastienne adlı operasını, Türkiye'de ilk Türkçe opera olarak sahneye koymuştur; 1941 yılında devlet konservatuarına bağlı olarak kurulan opera stüdyosunda çalışan öğrenciler ile, yurttan, ilk olarak milletlerarası değerdeki opera literatürünün belli başlı eserlerinin

Türkçe olarak oynanmasına başlanmıştır (Tosca, Madam Butterfly v. s.); 1947 yılında ünlü İngiliz bale uzmanı Dame Ninette de Valois yurda davet edilmiş ve ilk bale okulu kurulmuştur ve bu kuruluş 13 yıl sonra Ankara Devlet Operasının bünyesine, yetişmiş, tam kadrolu bir corps de balet'nin katılabilmesi imkânını sağlamıştır; 1949 yılında Ankara'da ilk milli opera binası inşaatı ikmal edilmiştir; 1957 yılında, çok eski bir geleneğe sahip olan (1828) devlet orketstarı, yeniden kabul edilen bir kanunla esash surette tensik ve ıslâh edilmiştir; 1958 yılında İzmir'de de bir devlet konservatuarı kurulmuştur; gene 1958 yılında devlet operası orkestrasının kadrosu tamamlanmış ve böylelikle başkentte ikinci bir büyük orkestra faaliyete geçmiştir.

Türkiye'de, Cumhuriyet'in ilânından sonra çok sesli çağdaş Türk müziğinin süratle gelişip ilerlemesinde ve bu üslûpta yazılmış eserlerimizin az zamanda batının konser programlarına intikalinde, cumhuriyetin kurucusu Atatürk'ün irşatları büyük rol oynamıştır. Atatürk 1934 yılında Büyük Millet Meclisindeki nutuklarında aynen şöyle demişti : «Bir Ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musiki-değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir.». Atatürk 1936 nutuklarında da iki yıl önceki teorik irşadın tatbik sahasına intikal etmek üzere olduğunu şu cümle ile millete müjdelemiştir : «... Ankara'da bir kon-

servatuvar ve bir temsil akademisi kurulmakta olmasını zikr etmek, benim için bir hazdır.». Bütün bu irşat ve hamlelerin sonucu olarak kısa zamanda Türkiye'de birinci, ikinci, hatta üçüncü kompozitör jenerasyonu da yetişti; çok sesli Türk sanat müziği memleket içinde ve dışında geniş ilgi uyandırdı; bu eserlerin mühim bir kısmı, Avrupa ve Amerika'nın bazı tanınmış editörleri tarafından basılarak milletlerarası plandaki sanat dünyasının da istifadesine arz edildi. (Atatürk Türkiye'sinin belli başlı kompozitörleri : Cemal Reşit Rey, Necil Kâzım Akses, Ahmet Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin, Ferit Alnar, Nevit Kodallı, İlhan Usmanbaş, Bülent Arel, Ferit Tüzün, Sabahattin Kalender... ve müzikologlar : Mahmut Ragıp Gazimihalıoğlu, Halil Bedi Yönetken v.b.).

Türkiye'de Atatürk inkılâplarından sonra yapılan büyük hamlelerle, akademik tahsil görmüş kompozitörlerden başka müzik sanatının her sahasında önemli icracılar ve ünlü virtüozlar da yetişmiş ve bu sanatkârlarımız, yabancı melekelerin konser salonları ile opera sahnelerinde büyük başarılar elde etmişler ve takdir toplamışlardır. Bu arada Berlin, Londra, Viyana, Scala, Roma, Napoli, Moskova, Metropolitain, San-Fransisko v.s. gibi tanınmış opera sahnelerinde partilerini başarı ile prezante eden opera artistlerimiz ve konsercilerimiz yetişmiştir (Opera artistlerimiz : Leyla Gencer, Ferhan

Onat, Orhan Günek, Suna Korat, Sabahat Tekebaş. Enstrüman solistlerimiz: İdil Biret, Suna Kan, Aylâ Erduran, Verda Erman v.s.).

Türkiye'de Tanzimatın ilânından bugüne kadar devam etmiş olan tiyatro ve lirik dram faaliyetine gelince:

1828 tarihinde İstanbul'a davet edilen Guiseppe Donizetti, reformcu bir hükümdar olan Sultan Abdülmecid'in isteği üzerine, 1846 yılında İstanbul'da saraya bağlı ilk müzik okulunu kurdu; bu okulda İtalyan öğretmenler, Türk gençlerine batının standart müzik aletlerini kullanmayı öğretiyorlar ve bir kısım öğrenciye de şan dersi veriyorlardı. 1848 yılında Belçikalı ünlü viyolonist ve virtüöz Henri Vieuxtemps İstanbul'a gelmiş ve Sultan Abdülmecid'in huzurunda konser vermişti. Nitekim bu tarihten bir yıl önce de (1847), Franz Liszt İstanbul Sarayında, Sultanın önünde ilk konserini vermiş ve o zamanki aydın çevreleri sanatına hayran bırakmıştı. Hükümdar, 1848 yılında sarayda keman konseri vermiş olan Vieuxtemps'a, sarayın müzik okulu ile bandosunu ve orkestrasını teftiş etmesini ve kanaatlerini kendisine açıklamasını rica etmişti. Sultanın isteğini memnurlukla yerine getirmiş olan Vieuxtemps, bando ve orkestranın iyi olduğundan ve Somnabula operasından bir perde oynayan Türk gençlerinin henüz yetiştirme safhasında bulunduklarından, hatıralarında bahsetmektedir.

1840 - 1858 yılları arasında sık sık İstanbul'a gelip temsiller vermiş olan İtalyan opera toplulukları ile Fransız tiyatro toplulukları, genç istidatların yetismelerinde önemli rol oynamışlar ve batının sahne sanatını az zamanda aydın çevrelere tanıtmışlardı. Bu sebeple Sultan Abdülmecit, daha çok, İtalyan opera topluluklarının gereği gibi temsil verebilmelerini sağlama amacı ile, 1858 yılında İstanbul'da ilk olarak bir saray tiyatrosu inşa ettirdi.

1868 yılında İstanbul'un tarihî surlarla çevrili olan en eski semtinde özel bir tiyatro kurulmuştu. Gedikpaşa Tiyatrosu adı verilen bu sahne- de, Osmanlı tebaasından bir topluluk ilk olarak Türkçe telif eserler ile müzikli ve müziksiz telif ve tercüme eserler oynamışlardır. İstanbul'da az zamanda gelenek halini almış olan Gedikpaşa tiyatrosunun temsilleri arasında, Moliér'in Türkçeye çevrilmiş eserleri de yer alıma başlamıştı. Bu piyesler, tanınmış Türk diplomatlarından Ahmet Vefik Paşa, sonra da Âli Bey tarafından dilimize çevrilmiş olan Moliêr adaptasyonları idi. Böylelikle Moliér'i, İstanbul'da geniş çevreler tanınmış ve sevmişti.

Gedikpaşa tiyatrosu az zamanda, batının belli başlı eserlerinden derlenmiş zengin bir adaptasyon repertuarına da sahip olmuştu. Bu tarihlerden kısa bir süre sonra da Türk yazarlarının telif piyeslerinin aynanmasına başlandı.

1884 yılında Gedikpaşa tiyatrosunun siyasî bir sebeple kapanması üzerine oyuncuların bir kısmı İstanbul civarında vaktiyle Osmanlı İmparatorluğunun ikinci başkentliğini yapmış olan Bursa'ya gittiler ve Batı eserlerinin Türkçeye tercüme veya adapterlerini dört beş yıl süre ile bu şehirde oynadılar. Moliêr mütercimi ve batı tiyatrosunu Türkiye'ye tanıtmak amacını güden Ahmet Vefik Paşa, o tarihlerde Bursa'da Vali idi. Bu zat Bursa'da hem tiyatroyu yeniden kurdu, hem de oyunların provalarında bulundu, oynanan eserleri, rolleri yorumladı, sanatçıların meslekî gelişmelerine geniş ölçüde yardım etti. Gedikpaşa tiyatrosunun İstanbul'da kalmış olan oyuncularını ise, aynı faaliyeti bin bir güçlük içinde, bu şehirde devam ettirmeye muvafak oldular.

Türkiye'de ikinci meşrutiyet (1908), memlekete geniş bir hürriyet getirmişti. Birçok tiyatro sanatçısı bu müsait hava içinde, ayrı ayrı tiyatro toplulukları kurdular, fakat bunlardan çoğu, az zamanda silinip gitti ve Türk sahne hayatı, yıllarca süren bir dekadansın etkisi altında oldukça zayıf düştü.

Türkiye'de batılı anlamındaki komedi ve dram sahnelerinin en güzel örneklerini, İstanbul'un ünlü şehremini Cemil Paşa zamanında kurulup (1914) faaliyetini bugüne kadar büyük bir başarı ile devam ettirmiş olan İstanbul Şehir Tiyatrosu vermiştir.

Birinci Cihan Harbine yaklaşan gün-

lerde, Paris'ten Comedie Française'den M. Antoin İstanbul'a davet edilmiş ve onun yardımıyla İstanbul'da ilk şehir tiyatrosu kurulmuştur. Bu müessesenin aynı zamanda bir tiyatro okulu olarak da teşkilâtlandırılması ve bir süre sonra ünlü tiyatro yöneticimiz Muhsin Ertuğrul'un bu çalışmaları son yıllara kadar yürütmesi, yeni sahne sanatının memleketimizde gereği gibi gelişip olgunlaşmasında olağanüstü başarı sağlamıştır.

Türkiye'de bütün bu işler olup bitmiş, ve cumhuriyetten bu yana ilk olarak Ankara'da kurulmuş olan Devlet Konservatuarı (1936) ve müessesenin tiyatro ve opera bölümleri de gelişmelerine sessiz sedasız devam etmişlerdir. Nihayet 1937 yılının Büyük Millet Meclisini açış nutuklarında Atatürk Türk milletine şu hususu da sevinçle açıklamıştır : «... geçen yıl Ankara'da kurulan Devlet Konservatuarının müzikte, sahnede, kendisinden beklediğimiz teknik elemanları süratle verebilecek hale getirilmesi için, daha fazla gayve fedakârlık sarfı yerinde olur...».

Bugün eğitim, öğretim yıllarıyla birlikte 30 uncu yılını idrak etmiş olan devlet tiyatrosu ve operası, yurt içinde ve dışında şu başarılı hizmetleri görmüştür:

İlk dokuz yılını Prof. Carl Ebert'in yönetimi altında çalışmakla geçirmiş olan Devlet Konservatuarının tiyatro ve opera bölümü öğrencileri-

ne pratik mesai sağlamak üzere başlangıçta bir tatbikat sahnesi, bir opera stüdyosu kurulmuştur. 1941 yılından itibaren bu iki icra organı, yurt içinde de faaliyete geçmiştir; 1941 - 1949 yılları arasındaki çalışma süresi içinde, milletlerarası değerdeki tiyatro ve opera literatürünün başlangıçta en önemli eserleri Türkçeye çevrilerek oynanmış, bu tarihlerden itibaren yazarların telif eser vermeye teşvik edilmeleri esası üzerinde ısrarla durulmuştur; 1943 yılında Devlet Konservatuarı opera stüdyosu tarafından ilk olarak sahneye konan Bedrich Smetana'nın Satılmış Nişanlı operası, o sıralarda İstiklâl Savaşı yapmakta olan Çek milletinin liderlerini çok yakından ilgilendirmiş olacak ki, Londra'daki Çek hükümetinin başkanı Dr. Beneş, Türk hükümetine gönderdiği telgraf-ta şu kanaati açıklamıştır:

«Bu operanın, günün bilinen şartları içinde oynanmış olması, kanaatimce bütün Çekoslovak milletinin Türkiye'yi son derece takdirini mucip olan bir jestir. Çekler, özellikle içinde bulundukları durum bakımından böylesine bir davranıştan dolayı Türk milletine son derece minnettar ve müteşekkirdirler.» 1948 yılında Ankara'da inşaattı hayli ilerlemiş olan milli opera binasının açılış töreni, yeni Türk senfoni literatüründen seçilmiş eserlerden başka, ünlü Türk kompozitörü, A. Adnan Saygun'un o tarihlerde henüz yazılmakta olan Kerem operasında nalınan bir fragmanla

kutlanmıştır; Devlet Konservatuvarının kuruluşundan 13 yıl sonra (1949), Ankara'da bir devlet tiyatrosu ve operası kurulmuştur; 1953 yılında A. Saygun'un Kerem operası ilk Türk operası olarak sahneye konmuştur; Türk kompozitörlerinin ikinci jenerasyon bestecisi ve Honeger'in öğrencisi olan Nevit Kodallı'nın, Van Gogh'un yıldönümü münasebetiyle yazmış olduğu Van Gogh operası 1958 yılında başarı ile oynanmış ve aynı eser Brüksel'deki Théâtre Royal de La Monnaie'nin repertuvarına alınmak üzere, adı geçen tiyatro idaresince kompozitörle temasa geçilmiştir; devlet tiyatrosu repertuvarının zenginleşmesi ve kadroların genç jenerasyonlar artistleriyle kuvvetlenmesi, müesseseyi memleket dışında da tanıtmış, Paris'teki Milletler Tiyatrosu ile Avusturya'daki Bregens festivalinde Türk yazarlarının eserleri oynanmıştır. Gregens festivalinde, tanınmış yazarımız Prof. Dr. Selâhaddin Batu'nun Güzel Helena adlı eserinin Alman diline tercümesi, Avusturyalı artistler tarafından sahneye konmuştur (1958).

Görülüyor ki, Türkiye'de 1936 yılında ilk olarak Ankara'da kurulan Devlet Konservatuvarı ve onun iki önemli meyvası olan Devlet tiyatrosu ile operası, kuruluşlarından bu yana geçen 30 yıl içinde, yeni Türk sanatını kurma yolunda büyük gayret sarf etmiştir. Başlangıçta dünya repertuvarının milletlerarası değerdeki başlıca eserleri Türkçe'ye çevrile-

rek repertuvara kazandırılmış; sonra da bütün bu çalışmalardan, telif eser yazabilme lehine de faydalanılmıştır; böylelikle yeni Türk sahne edebiyatının esaslı surette zenginleşmesi sağlanmıştır.

Devlet operasında, Devlet Konservatuvarının kuruluşundan 22 yıl sonra (1958), batının büyük kompozitörlerinden Richard Strauss'ın Salome operasının Türkçe olarak büyük bir başarı ile oynanmış olması, milletlerarası opera literatürünün en önemli eserlerinden birini daha operamız repertuvarına mal etmiştir. Bu vesile ile Richard Strauss'ın oğlunun Devlet Operası umum müdürlüğüne o tarihte göndermiş olduğu telgraf, müzik tarihimizin önemli bir vesikası olmanın önemini taşımaktadır. Richard Strauss'ın oğlu bu telgrafta şöyle demektedir:

«... Türkiye, oynanması son derece güç olan bu eseri sahneye koymakla, batı anlamındaki kültürde, gelişmede yeni bir devir açmış bulunuyor...» Bu telgrafın Almanya'dan alındığı günleri takip eden bir tarihte, Millî Eğitim Bakanlığınca, Almanya'dan Ankara'ya davet edilmiş olan ünlü Oda Orkestrası şefi Hans von Benda ise, Ankara'da cumhurbaşkanlığı senfoni orkestrası ile bazı konserler idare ettikten ve o tarihlerdeki opera temsillerini yakından izledikten sonra, zamanın millî eğitim bakanına aynen şöyle demiştir:

«... Türkiye bu çalışmalarıyla, büyük

bir buhran geçirmekte olan batı medeniyetinin müdafaasını üzerine almış oluyor.»

Türkiye'nin Anadolu topraklarında ve Güney Doğu Avrupa'nın bir kısmında geçmekte olan ve bin yıla yaklaşan tarihinin akışı içinde, halk kaynaklarından gelerek, Akdeniz kültürü yoluyla, ilmin milletlerarası değerdeki ortaklaşa tekniğinden faydalanarak sanatta bir an önce milli rönesansın gerçekleştirilebilmesi çabası, yukarıdan beri vermeğe çalıştığımız kronolojik gelişim tablosu açısından tam bir ilerleme stadına girmiş bulunmaktadır. Onun içindir ki,

ünlü düşünürümüz Ziya Gökalp'in bu yazıda a ıklad ğ m «gelenekte yenileme» nazariyesinin Türkiye'de pratik sahada da değerlenmekte olduğu açıkça görülmektedir.

Atatürk'ün řu inancıyla yazıma son vereceğim:

« etin bir mücadele hayatında uğraşacak unsurların yüreklerinde kuvvet, neş , hayat ve azim bulmaları, muvaffak olabilmeleri için, hem başlangıç noktası, hem devam vasıtası, hem neticeye ermenin tesirli tılsımı güzel sanatlardır».

Edep bir ta  imiş Nur-u Hudadan,
Giy o tacı da kurtul her bel dan.

L  - Edr 

G Ö R G Ü

İstanbul'un eski güzelliklerinden hâlâ bir şeyler saklamasını bilmiş olan Boğaziçi köşelerinden birinde yaşlı bir seyyar satıcıdan koz helvası alıyorduk. Satıcı temiz yüzlü, işinin ehli olduğu hissini veren, sevimli bir ihtiyardı. Helvaların kesilmesini sabırla bekliyorduk. Birden, nereden çıktığını pek kestiremediğimiz bir genç koşar adımla helvacının yanına geldi ve yüksek sesle bağırdı: «Kes bakalım, babalık, bize şurdan üç helva!..» Gencin üstünde temiz bir gömlek, ayaklarında blue-jean denilen pantolon vardı. Tahsilini ikmal etmiş bir kimseye benziyordu.

Satıcı cevap vermedi ve işine devam etti. Delikanlı bu sefer kızgın bir sesle yeniden haykırdı: «Duymuyor musun be, helva kes dedik». İhtiyar biraz durdu, genci iyice süzdü ve sakın, cevap verdi: «Oğlum, sen şehirde nasıl konuşulduğunu öğrenmemişsin. Bak burada herkes birbirine «efendim» le hitap ediyor. Bunu öğrenmekte gecikmişe benziyorsun.. Fakat her halde öğrenmen lâzım, aksi halde sen zararlı çıkarsın, cemiyet seni dışarı atar. Bak bu beyler ve hanımlar, çocuklarıyla sıralarını bekliyorlar, görmüyor musun?..».

Genç adam evvelâ kızacak gibi oldu, fakat bizleri gördü, ne diyeceğini şaşırdı ve geri döndü, hiç ses çıkarmadan geldiğinden de hızlı oradan uzaklaştı.

Eski bir İstanbul satıcısından emsalsiz bir görgü dersi almıştık. Biz de şaşırmış kalmıştık.

İnsanların yaşamalarını kolaylaştırmaları için bilgi kazanmaları gerekli. Bilgi, ferde cemiyet içinde büyük kolaylıklar sağlıyor. Bilgi okulda, iş yerinde, elde edilebilen bir şey. Ancak bu kâfi gelmiyor. Yanı sıra görgü bulunmazsa, tek başına bilgi bir mana ifade etmiyor. Hatta bazen ferde ve cemiyete büyük zararlar verebiliyor. Hasretini duyduğumuz sadece bilgi değil, mazide olduğu gibi görgüye de ihtiyacımız var. Kâinatın Ulu Mimarı bizlere bilgi kadar görgü de nasip etsin ve bizleri görgüsüz kılmasın!

(★)

İNSAN ve SANAT

Cevad Memduh ALTAR

Topluluğumuza yön veren bugünkü ritüellerimizden biri, güzel sanatlarla bağlanma idealine olağanüstü önem vermektedir. Çünkü ortada, sanatı yaratabilme ve yaratılanı kavrayabilme prosedürleri vardır. Öte yandan, sanat eserini yoktan var eden sanatçı, gerçek yaratıcı olmakla beraber, yaratılanın her zaman öz anlamda sanat değeri taşıyamayacağı da bir hakikattir. Bu böyle olduğu gibi, sanatı anlama ve yorumlama gayretininin de bazan hakikî değerden yoksun bir spekülasyondan ileri gidememiş olduğu görülmüştür. Bu olaylar karşısında, söz konusu ritüelin insanı sanata yöneltme yolundaki etkisi, önemli sonuçları gerektirmek-

tedir, söyle ki: «Kendi kendini yetiştirmekle yükümlü olan insan, sanatçı ya da eleştirici olmadan da sanatı gereği gibi tanımalıdır. Doğru ve iyi, ancak bu yoldan güzellikle de güçlendirilebilir. Başkalarını karşılıksız sevebilmenin tek kaynağı olan güzellik duygusu, sadece bu açıdan gerçek değerini bulabilir. Doğru ve iyi yargılarının dayandığı hukuk ve ahlâk ilkeleri, sevmе ilkesinin katkısıyla üçlü düzene ulaştırılabilir.» İnsanın bu verimli sonuçları elde etmesiyledir ki, akıl ve hikmet, davranışlarımıza yön verecek, böylece meydana gelecek kuvvet, tedbirlerimizi güçlendirecek, hareketlerimizi güzellikle süsleyecek, davranışlarımızın

kaba, pürüzlü ve çirkin yönlerini giderecektir. Bütün bu şıkları sağlıyacak olan insancıl inisiyatifin, sırf sanat sevgisi ve estetik eğitimle karşılanıp değerlendirilebileceği muhakkaktır.

Güzel sanatların hür ve baskısız etkisini dikkatle incelemiş olan ünlü şair F. Schiller, insan moralini düzenleme bakımından alınacak tedbirlerin en başında, sanata yönelme çabasını görmektedir. Hatta Schiller, ileri derecedeki bir akıl hastasının bile, kriz anında başkalarına yapabileceği fenalığı önleme çabasıyla, normal zamanında, tedbire baş vurma gayretinde olduğunu tesbit etmiştir. Schiller'e göre, insanda moraliteyi düzenleme gayreti şu yolda gelişmelidir: Paroksizm (had cinnet) anının yaklaştığını sezen bir akıl hastasının, kendinden gelebilecek fenalığı önlemek için tedbire baş vurma çabası tıpça da bilinen bir olaydır. O halde davranışlarını tanzim zorunda olan normal insanın da, moralitesini düzenleme yolunda tedbir düşünmesi gerekmektedir; ve burada alınacak en önemli tedbir, güzel sanatlara yönelmektir.

«Estetik Mektuplar» adıyla yaptığı yorumlarla, sanat eğitimine giden yolu açan Schiller, insanı insana: sevgi, şefkat ve müsamaha ile bağlayabilmenin çaresini, ancak güzel sanatları anlayıp yorabilmede bul-

muştur. O halde insan ile sanat arasındaki ilişkinin dayandığı düzeni, bir bakıma: «estetik eğitim» olarak vasıflamak doğru olur. Bu durum karşısında, söz konusu ritüelin öngördüğü esasları şu şekilde özetlemek mümkündür: «Aklın ve ahlâkın gelişmesi yolunda, güzel sanatları inceleyip öğrenmemiz gerekir. Güzel sanatlar, kişi ve toplumun akıl ve ruh gelişimine yardım eder. Eski medeniyetlerin üstünlük seviyesi, sanat eserleriyle ölçülür. Sanatların incelenmesinde moral zorunluk vardır. Sanat, duyguya olduğu kadar, akla da hitap eder; insanı estetik heyecana ulaştırır; insanlar arasında ilişki kurma imkânını kolaylaştırır ve ruh yüceliği sağlar. Bütün çalışmalarımızda olduğu gibi, gelecek kuşakların eğitim ve öğretiminde de, sanata önem vermek gerekir».

Yukarıdan beri açıklamaya çalıştığım özellikler, büyük estetikçi Schiller'in, insan moralini düzenleme yolunda alınması gerekli tedbiri daha çok sanat eğitiminde görmesinde ne kadar haklı olduğunu ispat ediyor. Kaldı ki, dünün bu idealist anlayışını, günün realist dünyası da olduğu gibi benimsemiştir; çünkü sanat, çağımızın dogmatik ve doktriner etkilerinde bile, baskısız yöneliş olma vasfından hiçbir şey kaybetmemiştir. Elverir ki, sanatı sevmenin ve sanata ulaşabilmenin gerçek yolunu bulmada güçlük çekmeyelim.

MİMAR SİNAN

ZAMANI, HAYATI, KİŞİLİĞİ, ESERLERİ.

İsmail İŞMEN

Harp bitmişti, Buğdan, Venedik ve Arabistan seferlerinden dönülmüştü, her yerde bir bayram havası esiyordu. Bir taraftan Hürrem Sultan on altı yaşındaki kızı Mihrimah'ı Rüstem Paşa ile evlendirmeye hazırlanıyordu, diğer taraftan on dört yaşındaki şehzade Beyazıt'la bir yaş büyük ağabeysi şehzade Cihangir'in sünnet düğünleri yapılıyordu.

1538 yılının kasım ayında bu şenliklerin düzenlenmesi işi Sinan Ağa'ya verilmişti. O Prut nehri üzerindeki başarılı köprüsünden sonra herkesçe tanınmıştı ve fikrine danışılıyordu.

İstanbul'da At meydanında çadırlar kuruldu, havai fişekler atıldı. Cambazların ve hokkabazların hüner gösterdiği, arslanların kükrediği, kaplanların diş gösterdiği, zürafaların boyunlarını uzattığı bu bayramda halk, üç hafta gece gündüz eğlendi.

Orada fal bakan müneccimler de vardı, hatta biri Sinan'a :

— Ellisine gelmiş bir adamın falına bakmak biraz tuhaf ama, ben sende büyük ve parlak bir istikbal görüyorum, demişti.

Sinan büyük bir ilgi ile bu sözleri takip ediyordu :

— Devam et, dedi.

Müneccim :

— Başkalarının hayatının sönmesi gereken zamanda seninki daha ancak başlıyor. Ağam sen pek çok padişah göreceksin ve hepsinden fazla yaşayacaksın, sadece yıl itibariyle değil, eserlerinle pek çoğunu geçeceksin. Sana asıl şan ve şeref bir asker olarak değil bir mimar olarak gelecek.

Bu sözler Sinan'a çok tesir etmişti, o yirmi beş yıldan beri padişahın emrinde cenkten cenge koşan bir yeniçeri idi. Van gölünde üç kadirge yapmışsa, Prut nehri üzerine bir köprü kurmuşsa, bir kiliseyi camiye çevirmişse, muhakkak mimar olması mı gerekiyordu? Düşüncesi, insanların olaylara bağliyan zamanın bitmez tünekmez sonsuz köprüsünden geçti.

Yangınlar ve veba İstanbul'u kasıp kavuruyordu, bu hastalık sadrazam Ayas paşayı da aldı götürdü.

Fırtınalı bir havadan sonra her tarafın sakinleşmesi gibi etraf duruldu. Lütü Paşa sadrazam oldu ve müneccimin kehaneti Sinan'ın hayat yoluna parlak yıldızlar serpiştirdi. Ayaz paşa'nın türbesini kim inşa edecekti?

İstanbul'da Sultan Selim camiinin mimarı Acem Ali de ölmüştü, onun yerine kim hassa mimarbaşısı olabilirdi. Lütü paşa bu iş için Sinan'ı çoktan düşünmüştü. Hatta bir müddet önce Lütü paşa veziriazam olunca Buğdan seferinden beri arkadaşlıklarını devam ettirmiş olan Ağırnas'lı, Genç Osman ve şair Taşlıcalı Yahya bey ile birlikte tebrike gittiklerinde, Genç Osman ve yetimlerine :

— Size birer sancak vermeyi murat ederim ne dersiniz?

Genç Osman saygı ile gülerek :

— Bize mansıp gerekmez efendimiz, teveccühünüz baki kalsın, bu bizim için en büyük nimettir, demişti.

Sonra Sinan'a dönerek :

— Senin için de mansıp bulmak gerekir; hele bekle sana gaza meydanlarının dışında bir vazife ararım, demişti.

Sinan :

Efendimiz biz de sayenizde cenk adamıyız; yeniçerilikten yetiştik...

Paşa onu susturdu;

— Biliyorum, itiraz istemem.

Sinan hiç sesini çıkarmadı. Bir iç burukluğu ile yeniçeri ocağına döndü.

Sultan Süleyman ve devlet adamları :

— Acem Ali'nin yerine kimi getirsek, öyle bir üstat bulamayız, diye endişe ederlerken, sadrazam Lütü paşa hiç çekinmeden:

— Hassa mimarbaşı makama Haseki Sinan Subaşını getirmek gerekir. Ancak o, bu işe kadir kimsedir, diye reyini beyan etmişti.

Ertesi gün yeniçeri ağası, Ağırnaslı Sinan'ı çağırttı:

— Padişah hazretleri seni mimarbaşı yapmayı kararlaştırdı, kabul ediyor musun? dedi.

Hayatının fırtınaları dört bir yandan Sinan'ın zihninde esmeye başladı. Padişah onun mimarbaşı olmasını kararlaştırmıştı; yeniçeri ağası ona kabul edip etmediğini soruyordu; kendini bildi bileli askerdi.

— Padişahın kullarıyız. Emri şerifleri üzere ölünceye kadar hizmetten dönüşümüz yoktur, dediği zaman, bu körükörüne bağlılığı ifade etmiyor mu idi?

İtiraz etmek şöyle dursun, bunu düşünemez, düşünse bile söyleyemezdi. Mimarbaşı olması demek yeniçeri ocağından ayrılması demekti; devşirmesinden o güne kadar acı, tatlı bütün günleri hatırladı; er meydanındaki savaşları, gezdiği çeşitli ülkeleri hatırladı:

«Deli rüzgârların kamçısı altında kabarmış, köpürmüş denizin yalçın kayalara gürül gürül atılışı gibi, herbiri âdem ejderhası binlerce bekâr uşağı erkeğin ağzından çıkan bir gülbank yeniçerilerin sesini hatırladı». (*)

(*) *Reşat Ekrem Koçu, Yeniçeriler, İstanbul 1964.*

«Allah Allah eyvallah
Baş uryan, sine püran, kılıç alkan
Bu meyanda nice başlar kesilir hiç olmaz soran.

Eyvallah!. Eyvallah!
Kahramız, kılıcımız düşmana ziyan
Kulluğumuz Padişaha ayan
Üçler, Yediler, Kırklar
Gülbanks Muhammedî, nûr-u nebi, keremi Ali

Pirimiz, hünkârımız Hacı Bektaş-ı Veli
Demîne devranın hû diyelim
Huuu uuuuu!.

Bu ses onu kendine getirdi. Yeniçerilik aşkından uzaklaşmak ona zor geliyordu, ama inşa etmek, bina yapmak, sanata kendini vermek aşkı da onu çekiyordu.

Anadolu, İran, Mısır, Mezopotamya, Suriye, Irak, Arabistan, Kırım, Macaristan, Orta Avrupa, Balkanlar ve İtalya'da uzun yıllar boyunca gezip dolaşmış, çeşitli medeniyetlere ait binlerce eseri görüp incelemişti.

O da camiler, köprüler, kervansaraylar, su yolları, kemerler inşa edebilecekti.

Yeniçeri ağasına gitti:

— Ağam, mimarbaşı olarak hizmet edeceğime tam bir kanaatim var, kabul ediyorum, dedi.

«Şükr ü minnet Hüda-yı Mennâna
Ki kulun mazhar etti ihsâna».

O gece Kadirga'daki konakta Mimar Sinan Ağa şerefine büyük bir ziyafet verildi.

Askerliğini bitirmiş; âdeta terhis olmuş bir genç gibiydi. Sadece elli yaşındaydı, üstelik de meslek sahibi idi. Artık evlenmeyi ve bir yuva kurmayı düşünebilirdi.

Ziyafette şarkılar söylendi, eğlenildi, Sinan silâh arkadaşlarına:

— Sizden ayrılmak oldukça güç olacak benim için, dedi.

Bir yenîgeri ona hatırlattı:

— Sen padişahın gözüne Prut nehri üzerinde köprü kurduğun ve kule yapmayı reddettiğin gün girdin. Sultanımız doğru, âdil bir insandır, Kanunî Süleyman'dır.

Sinan'a Yenîgeri Ağalığı şeref payesi verilmiş, kendisine maaş bağlanmıştı.

Sarayda neler oluyordu, bu sırada. Makbul İbrahim Paşa'nın maktul olmasından sonra Hürrem Sultan'ın gurur ve emniyeti artmıştı. Padişahın üzerindeki nüfuzunun artacağına emindi. Bir gün kocasına dedi ki:

— Dün gece bir rüya gördüm,

— Hayırdır inşallah!

— Rüyamda benim için inşa ettirdiğin camiin mermer sütunları arasında dolaşıyordum, ansızın sen geldin. Bana geldin ve dedin ki: «Bak Hürrem karşıdaki İstanbul'un şu en yüksek tepesinde camilerin en muhteşemi duruyor. Hükümdarlığımızın zaferi ve aşkımızın hikâyesinin bir abidesidir».

Sultan Süleyman kaşlarını çattı, sonra karısına yumuşak bir bakışla baktı; zekâsından hiç bir zaman şüphe etmemişti. İstanbul'un yedi tepesi arasında, Süleymaniye için, gözlerinin yer araması Roksalan'ın gözünden kaçmamıştı.

Sinan hassa mimarı idi, ama büyük bir caminin inşasından önce kendisini göstermesi, başka eserler vermesi şarttı. Sultan Süleyman, Hürrem'e:

— Şimdi değil, daha sonra, diye mırıldandı.

Bu arada Rüstem Paşa'nın karısı, Padişahın kızı Mihrimah, Sinan'a bir cami inşası vazifesini vermişti.

Sinan artık bir yenîgeri değildi. Bir devlet memuru idi, o da her memur gibi evlenmek istedi. İyi bir aile kızı ona hizmet edecek, sosyal hayatında yanında olacaktı.

1539 yılının güneşli bir gününde Sinan Ağa sarayın hekim başısının kızı Gülruh'la evlendi. Düğün günü peçesini kaldırdığı zaman Gülruh'u çok beğenmişti. Çekingen kara gözleri, narin omuzlarına düşen örme siyah saçları, narin vücudu, kınalı elleri, ona bir rahatlık vermiş, kalbini ısıtmıştı. Sinan'la Gülruh'un kendi evleri oldu, kendi evlerinde oturdular, kendi evlerini sevdiler. Sinan'ın bir çalışma odası vardı, yaptırdığı yük-

sek bir masanın üzerine plânlarını açıyor, düşünüyor ve çiziyordu. Gülruh'un varlığı ona ilham veriyordu. Sinan evine bağlı bir erkek oldu. Zaten Sinan'ın hayatı, bir kuvvete bağlı olmanın hikâyesidir. Yeniçeri olarak içinden yetiştigi ocağa bütün varlığı ile kendini vermemiş mi idi? Padişaha olan aşkı ile onun kulu değil mi idi?

İnşa etmek, yapmak ateşiyle sanatın çekimine kendisini kaptırmamış mı idi? Şimdi de Gülruh'un sıcaklığı onu evliliğe ve evine kenetlememiş mi idi?

Askerliğe, Kanunî'ye, sanata ve evliliğe bağlılığı zaman zaman dört istikametten esen rüzgâr gibi onun ruh âlemine ayrı ayrı tesir etmiştir; ancak Sinan bu dört varlığa ayrı ayrı o kadar kendini vermiştir ki, bağlılığını bir inanç ve âdetâ bir din mertebesine çıkarmış, sanki dört cami arasında namaz kılmak, ibadet etmek maharetini göstermiştir.

Gülruh, bir erkek çocuk doğurunca, Sinan kendini babaların en gururlusu gibi hissetti, oğullarına Mustafa dediler, tıpkı Sultan Süleyman'la Gülbahar Sultan'ın oğulları Mustafa gibi..

Sinan düşündü, iki yıldan beri hassa mimarı idi, ama daha kendisine büyük bir eser inşa etmek için sipariş verilmemişti. Şimdi bir erkek babasına muhteşem bir cami veya muazzam bir köprü inşa etmek vazifesi herhalde daha kolay verilirdi. Sabırlı olmak ve beklemek gerekiyordu, bekledi, arada ikinci oğlu doğdu. Sultan Süleyman'la Hürrem Sultan'ın en büyük oğullarının adı gibi o da Mehmet oldu.

Sultan Süleyman Roksalan'ın cazibesi, sihri ve tesiriyle şehzade Mustafa yerine şehzade Mehmet'i Osmanlı tahnının varisi olarak göstermeyi düşünüyordu. Resmen böyle bir tayin yapılmamıştı, zaten en büyük oğul olmak bakımından hak Mustafa'nın değil mi idi?

6. Kasım. 1543'te şehzade Mehmet ansızın ölünce Hürrem'in bütün hayalleri kırılmış. Padişah kederlere gark olmuştu.

Şehzade Mehmet'in ölümüne babası Sultan Süleyman şu tarihi düşürdü : «Şehzadeler güzidesi Sultan Mehmedim» (H. 950 - M. 1543).

Roksalan:

— Allahın affını kazanmak için bir cami inşa etmek gerekir demişti. Bu sırada hassa mimarı çağırılmadan saraya gelmiş ve kapı ağası onu huzuruna çıkarmamıştı. Sinan sessizce Sultan'ın konuşma iznini bekledi, sonra:

— Saadetlu Padişahım, Şehzade Mehmet Üsküdar'a gitmezden önce ziyaretime gelmiş ve bana bir cami yapmak emrini vermişti; hazırladığım plânları ve maketi takdim ediyorum.

Sinan, olup bitenleri şöyle nakleder:

«Der beyân-ı binay-ı cennet nişân câmi-i
Şehzade Mehmet Hân Aleyhir-rahmeti ver-rıdvân».

«Cihanın güneşi olan padişahımız Selim Hân oğlu sultan Süleyman Hazretlerinin en sevgili oğlu olan şehzade Sultan Mehmet Hân ölmüştü; Süleyman Hân oğlunun ruhu için İstanbul şehrinde Eski Odalar yakınında büyük bir cami yaptırmak istedi. Şehzade burada yapılan bir türbeye gömülmüştü. Caminin inşası için emr-i hümayunlarımı aldım. Hayırlı bir zamanda caminin temelini attım. Az zamanda binanın kubbeleri, denizin dalgaları gibi boy gösterdi. Renkli kemerleri gökkuşağı gibi göklere yükseldi».

«Dikilmiş sanmanız mermer direkler harîminde
Temâşa etmeye durmuş nice serv-i semen-sîmâ».

Cami gönül açıcı sofralar, safayı arttıran mesireler gibiydi. İki minaresi boylu boslu iki civana benziyordu .Tanrının yardımıyla tamamlamak müyesser oldu. 950 tarihinde, rebîülevvelin başında başlanan camide 955 re-cebinde (Ağustos 1548) ilk namaz kılındı. Cami için «Ma'bed-i Resûl-i Emin »terkibi tarih düşmüştür. 151 yük akça sarf olundu».

İşte Sinan'ın İstanbul'daki büyük eserlerinden Şehzade Camii böylece inşa edilmişti. Bugünkü paranın değeri ile 180 milyon liraya mal olmuştur.

«Zehi âli binay-ı Cennet-âsâ
Hevâsı can-fezâ âbı musaffâ
Olup makbûl-i âlem câmi-i hûle
Huzûr-i şehde düştü hayli mergub
Salıp bünyâd kıldım vaktini tâm
Edip itmamına bin sây-ü ikdam
Çalıştım fazl-ı Hakla nice günler
Temâmı oldu hayr ile müyesser
Bana ol şah ihsanlar etti
Nice ummadığım ihsanlar etti».

Sinan artık kendini tam manasiyle çalışmaya vermişti. Uykusuz gecelerinde sevgili karısı Gülrüh ona kahvesini getiriyordu. O zaman kahve memlekete daha yeni gelmiş, ancak saraylarda, evlerde kıymetli bir içki olarak kullanılıyordu.

Yeniçeri şairlerinden Belîğ'in şu meşhur manzumesi o zamanki kahveden bahseder:

«Kahvenin bade-i gülğün gibi yoktur ânı
Isıcaktır o kara yüzünün amma kanı
Mısır'û, Şâmü, Halebi gezdi gelicek Rûm'a
Ayağın aldı şarâbın o cihan fettânı».

Sinan'ı sık sık ziyaret eden biri de şehzade Cihangir'di. Bir gün Şehzade camiinde kardeşinin türbesini ziyaret ettikten sonra Sinan'a:

— Bu civarda daha başka türbelere de yer olsa gerek, demişti.

Cihangir'in kanburluğu yanında dev gibi duran Sinan ezilip büzülüyor, nezaketen büyük görünmemeye çalışıyordu. Cihangir'in yüzünün rengi âdeta yeşilimtıktı, gözlerinin şişi, âdeta torba torba sarkıyordu; ince kemikli parmakları sinirli sinirli titriyor, sanki taşıdığı çeşitli yüzükleri silkeliyordu.

Cihangir'in sözleri gaipten gelen sesler gibi idi, Sinan onun gözlerinde istikbalin derinliklerini görür gibi oldu.

Sessizliği yine Cihangir bozdu:

— Sinan, bana da bir cami yapmanı istiyorum. Öldüğüm zaman beni öyle bir yere gömsünler ki, oradan denizin sesini, rüzgârın hışırtısını duyayım. Bütün ömrüm boyunca toprakta sürünmekten bıktım, usandım. Öyle yüksek bir yere camimi inşa et ki, dört nala suvari yorularak erişebilsin. Camim göğe yakın olmalı, kardeşim Mehmet gibi yerin dibine doğru değil.

Cihangir, Sinan'la konuştuğu gibi Sokullu Mehmet Paşa ile de görüşürdü; herkese o kadar çok söyleyecekleri vardı ki... Sırbistan'ın Vişegrad şehrinden Boşnak Mehmet olarak getirilen köle, önce sarayda uşak olarak kullanılmış, sonra zekâsı, dirayeti sayesinde padişahın gözüne girmişti. Sokol şatosunda doğduğundan Sokollu Mehmet diye tanınmıştı. Barbaros'un ölümünden sonra Sokullu Mehmet, Türk donanması amirali olmuştu. Cihagir, Sokullu'ya:

— Seni niye çağırıttım biliyor musun?

— Emredin Şehzadem!

— Sevgili kardeşim merhum Mehmed'in adını taşıyorsun; bana yemin et ki Selim bir gün Sultan olursa, babamın imparatorluğu onun elleri arasında dağılıp parçalanmasın.

Bir sinir krizi içinde kıvranan Cihangir yere yıkıldı, ağzından köpükler akıyordu. Sokullu derhal sarayın doktoruna koştu. Gülruh'un babası onu tedavi etti. İyileşen Cihangir hareme gelip annesi Hürrem ve kızkardeşi Mihrimah'a şiir okuyacağını söylemişti. Cevap beklemeden ezberinden okudu:

Cihangir:

— Ne kadar güzel değil mi? Şairin adı Muhlis.

İki kadın sinirlenmişti, fakat hiç cevap vermediler. Muhlis, Cihangir'in üvey ağabeyi, Gülbahar Sultan'ın oğlu, Mustafa'dan başka biri değildi.

Cihangir'in söyleyecekleri bitmemişti, şimdi de babası ile görüşmek istiyordu; haber gönderdi, derhal huzura kabul edildi, üzerinde kamburunu gizliyen sarı kaftanı vardı.

Sultan Süleyman, Cihangir'e:

— Gel, şöyle yanıma otur oğul! dedi.

Cihangir elindeki sarılı plânları, kâğıtları bir tarafa bırakıp:

— Ey, Osmanlı Devletinin en kudretli hükümdarı, artık vakit geldi, adınıza camilerin en muhteşeminin en büyüğünün inşa edilmesi vakti, geldi. Sultan Süleyman Han'ın camii, Süleymaniye Camii... diye heyecanlı konuşmaya başladı.

Kendi arzusu ve Roksalan'ın devamlı talepleri, Cihangir'in sözleriyle şekil buluyordu sanki.

Sultan bir kâhin, bir müneccim kadar istikbali gören Cihangir'in gözlerine dikkatle bakıyor, kendi söylemek istediklerini onun ağzından dinliyordu.

— Oğlumun arzusu yerine gelecek, evet ama, nereye inşa edilsin bu cami?

— İstanbul yedi tepe üzerine kurulmuştur, bu tepelerin en merkezi olanı işte şurası? Eski Saray'ın vaktiyle bulunduğu saha cami için en uygun

yerdir. Muhterem pederim oraya inşa edin, ve tepeye inşa edilecek Süleymaniye asırlarca adınızı İstanbul şehrine bendedecektir. Emir buyurun da Sinan saraya gelsin.

Ertesi gün Padişah başmimarını huzura çağırttı:

Bundan sonra olup bitenleri Sinan şöyle anlatır:

«Bir sabah Cihan'ın Hakanı olan Selim oğul Sultan Süleyman Han, ben fakiri huzura çağırdı. Bir cami yaptırmak istediğini ve beni bu işe memur ettiğini söyledi.

Buyurdu ol Şeh-i ferhunde talih (tali')
Yapam kendilerine bir hûb câmi
O dem tarh eyleyip Eski Sarayı
Süleymaniye'ye vurdum binâyı
Bilir ehl-i hünerver evvel âhır
Ne sanâtkâr olupdur anda zâhir.

Bir vakt-i şerif ve bir sâat-ı sâ'd ü lâtifte ol camie temel vuruldu ve kurbanlar kesilip fakirlere ve sâihlere sonsuz ihsanlar verildi».

13. Haziran. 1550'de müftü ve Vezir-i azâmın da hazır bulunduğu, Sultan Süleyman'ın ilk taşı koyduğu bu temel atma merasiminden sonra derhal faaliyete geçildi.

Roksalan ilk defa olarak Cihangir'in aklından çıkmış olan bir fikre memnundu.

Mimar Sinan daha altmış yaşında idi, evine geldi, parşömenler üzerine caminin etüdlerini yaptı, projesini çizmeye başladı.

Caminin dört minaresi olacaktı, zira Sultan Süleyman İstanbul'un fet-hinden beri dördüncü padişahı, minarelerde on şerefe olacaktı, zira onun-cu padişahı, üstelik o güne kadar on seferi humayuna gitmişti.

Bir taraftan proje üzerinde çalışan Sinan, diğer taraftan da inşaat mal-zemesi topluyordu.

«Süleymaniye'de kullandığım dört büyük mermer sütunun her biri bir diyardan gelmiştir. Bunlardan Kıztaşı dedikleri sütun, Bizans zamanında dikilmiş, minare kadar uzun bir taşı».

«Meğer kim ol sütun-i pâk-i mermer
Sipihrin çarhına olmuştı mihver
Dökülüp bir kız hazîne ins ü câne
Anı yâd olmağa kılmış nişâne
Erip bir Kûhken-veş zû-fünûna
Sütun etmiş bu tâk-ı bisütuna».

Padîşah Âlempenâhın emrû fermanıyla, «Büyük Kalyon» denen sütunlar, itina ve dikkatle dikildi ve kat kat sağlamlaştırılıp oynamaz ve yıkılmaz hale getirildi. Bu iş için çok çalışıldı. Adam gövdesi kalınlığında halatlar ve kadirga direkleri kullanıldı. Binlerce acemî oğlan bu işe hizmet etti. Uzun sütunlar diğer sütunlarla aynı boyda olmak üzere kesildi. Sütunlardan biri gemiyle tâ Mısır İskenderiyesinden getirildi. Diğerî Balbekten Akdeniz'e kadar sürülüp oradan deniz yoluyla İstanbul'a taşındı, dördüncü sütun da Topkapı sarayından söküldü:

Oldu Kâbe bu camie mevzûn
Çâr Yâr oldu anda çar sütun
Çar rükû üzere hâne-i İslâm
Çâr Yâr buldu istihkâm
Umarım ola bende-i zâre
Bunların yüzü suyuna çâre
Bir nice rüzgâr leyl ü nehâr
Bu nice üstad-ı kâr-gûzar.

Cami için lâzım olan bütün beyaz mermerler Marmara adasından kesilip getirildi. Yeşil mermerlerin Arabistan'dan, somaki mermerler başka diyarlardan geliyordu.

Mermeri verirdi anın her zâman
Mevc-i deryây-ı melahatden nişân
Softalar menzil-geh-i ehl-i safâ
Camiler âyine-i âlem-nüma.

Süleymaniye camiinin temellerinden sonra mermer sütunları hazırlanırken Damat Rüstem Paşa, Velihat Şehzade Mustafa'yı ortadan kaldırmak için kayınvaldesi Hürrem Sultanla elinden geleni yapıyordu. Padîşah uzun müddet tezvirlerle karşı durmuş, fakat Rüstem Paşa'nın hazırladığı sahte vesikalara kanmak durumuna düşmüştü. Bu vesikalara göre Mustafa, İran Şahı Tahmasb'dan babası aleyhine yardım istiyordu. Rüstem

Paşa velihatın mühürünü elde edip örneğini kazdırmış ve bu mühürle kapattığı mektupları Şah Tahmasb'a göndermişti.

Şehzade Mustafa üvey annesinin ve vezir-i azamın aleyhindeki tezviratından tabiatıyla habersiz değildi; fakat Kanunî Süleyman'ın kanuna, nizamı ve devlet menfaatlerine olan bağlılığını bildiği için meşru saltanat haklarını kaybedeceğini hiç de düşünmemişti. Oysa ki facianın son perdesi tarihteki oyun sırasını bekliyordu.

1553 yılı ağustosunun 28'inde Sultan Süleyman 12. seferi hümayunu İran'a doğru hareket ederken Üsküdar'da büyük bir tezahüratla uğurlanmıştı.

21 eylülde Bolvadin'e gelen Şehzade Selim, babasının elini öpmüş ve ertesi gün ordu ile sefere beraberce gelmesi emredilmişti.

5 ekimdeki Kanunî orduyu hümayun ile beraber Konya Ereğli'si yakınlarında Aktepe mevkiine geldi. Burada otağ-ı hümayun kuruldu. Velihat şehzade Mustafa Anadolu tımarlı sipahilerinden müteşekkil büyük bir ordu ile babası ile bulunmak üzere Amasya'dan hareket etti. 6 ekimde Aktepe'ye geldi ve babasına yakın bir yerde otağını kurdu.

Yeniçeriler çok sevdikleri Mustafa'yı gördükleri zaman büyük tezahüratla bulundular. Vezirler, beylerbeyiler gelip velihatın elini öptüler. Bir adamı Mustafa'ya:

— Efendimiz, bir suikasttan bahsediyorlar, sultanın çadırına gitmeyiniz, diye ikazda bulundu.

Mustafa başı dik, gülümsedi,

— Benim hayatımın ortadan kaldırılması şart ise, onu bana veren kaldırırsın, demek mertliğini gösterdi.

Şehzade Mustafa babasının elini öpmek üzere otağı hümayuna girince çadırı boş gördü. Dört boş odadan geçti, beşinci perdeyi açınca yedi dilsiz cellât üzerine atılıp silâhsız şehzadeyi kemend atmak suretiyle boğdular; son sözü:

«Babacığım, bana acıyın!» oldu.

Altıncı perdenin arkasında Sultan Süleyman kıpırdamadan duruyordu. Ordu karıştı, Rüstem paşa hayatının tehlikede olduğunu hissedince kaçtı, çadırı mahvedildi. Yeniçerilerin öfkesini durdurmak için mührü Rüstem paşadan alan Kanunî, Ahmet paşayı vezir-i azam yapmıştı.

O gün yeniçeriler açlık grevi yaptılar. Ağabeyinin ölümünü haber alan hassas şehzade Cihangir faciadan bir ay üç gün sonra Halep'te öldü (27. Kasım. 1553).

Şehzade Mustafa her cephesiyle son derece değerli bir adamdı. Yavuz ve Kanunî gibi hükümdarlara lâayık bir halef olabilecek bir şahsiyetti; hem şair, hem de âlimdi. Çok iyi bir asker olarak yetişmişti; babasına saltanat vekâleti yaptığı zamanlar parlak bir devlet adamı olarak da kendini göstermişti.

Mustafa'nın ölümü ile babayı oğula bağlayan şefkat, padişahı velihade bağlayan saltanat, devleti millete bağlayan anlayış ve Muhibbi'yi Muhiblis'e bağlayan şiir gibi dört manevî köprü bir anda yıkılıvermişti.

Mustafa'nın ölümünden sonra Gülbahar hatun tarif edilemeyen yaslara büründü. Yıllar önce İstanbul'a padişah olmaya giderken onu ve beşikte uyuyan Mustafa'yı öpen bir Süleyman olduğunu göz yaşları arasında hıçkırı hıçkırı hatırladı ve seksen yaşına kadar yas içinde yaşadı.

Şehzadenin ölümü kendisini candan seven Anadolu halkını yaraladı; ni-metlerinden faydalanan yüzlerce bilgin, şair, sanatkâr ve şeyh bu bek-lenmedik ölümüne ağladı.

Şehzadenin ölümü üzerine yazılan mersiyelerden biri sancakbeyi rütbesinde bir asker olan büyük mesnevî şairi Taşlıcalı Yahya Beye attır:

Meded meded bu cihanın yıkıldı mı yâni
Ecel celâlileri aldı Mustafa Hân-ı
Dolundu mehr-i cemalî bozuldu erkân
Vebâle koydular âl ile Âl-i Osman'ı

O cân-ı âdemiyan oldu hâk ile yeksân
Diri kala ne revadır fesad eden şeytan
Nesim-i subh gibi yerde koyma âhımızı
Hakaret eylediler nesl-i pâdishahımızı

Bunun gibi işi kim gördü, kim işitti aceb
Ki oğlunâ kıya server-i Ömer-meşreb
Ferid-i âlem idi âlim idi âlem idi
Muhammed ümmetine mevti mevt-i âlem idi

Hayât-ı bâkiye erişdi rûhu ey Yahyâ
Şefiki ruh-ı Muhammed refiki zât-ı Hûdâ
Enisi gaaib erenler celisi ehl-i safâ
Ziyâde ede yaşı gel rahmetin Mevlâ
İlâhî Cennet-i firdevs anâ durağ olsun
Nizâm-ı âlem olan Pâdişâh sağ olsun

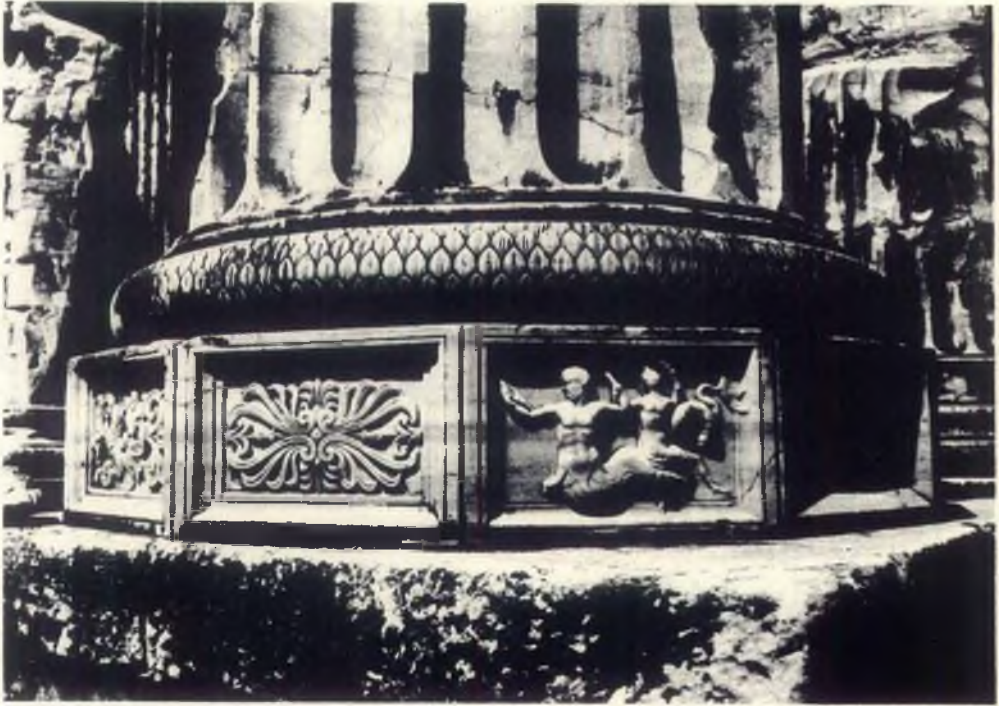
Taşlıcah Yahya bey Mustafa'nın öldürülmesine üzümlere yazdığı bu mersiyyede padişahı tenkit etmekle beraber «Nizam-ı Âlem» i muhafaza etmek için hükümdarın aleyhine fazla ileri gitmemektedir. Fakat şair Sami'nin şu mersiyyesinde Kanunî'nin şahsına ağır hücumlar tevcih edilmiştir:

Sen Selim oğlu olup asl ile Osman olasın
Yedi iklimde bugün âlem ile hân olasın
Hâkm-i emrin ile halka Süleyman olasın
Her işi fehmedici âkıl-i irfan olasın
Nuhveş bin yıl olursan dahi bir ân olasın
Dest-i hasrete çekip çak-giriban olasın
Gide bû tâs-ı kîbâ bir ten-i uryan olasın
Hay-hay ettiğine sonra peşimân olasın
Acıyıp oğluna çok derd ile giryan olasın
Mustafa n'oldu hanî n'eyledin â Padişahım

Ey Şeh-i kân-ı kerem sende adalet bu mudur
Şeh-i âlem olasın sende inâyet bu mudur
Padişahlar ki ezil ettiği âdet bu mudur
Ehl-i tedbir olanâ fehm ü kiyâset bu mudur
Sen «Muhibbî» olasın sende muhabbet bu mudur
Mustafa gibi ağır-küşene şefkat bu mudur
Âl ile kıydın anâ hâm hakikat bu mudur
Kavl-i düşman sana kâr etti meveddet bu mudur
Yok yere kan edesin yâ'ni hilâfet bu mudur
Mustafa n'oldu hanî n'eyledin â Padişahım

Gün gibi zâhir idi zerre günahı yok idi
Eşiğinde dahi bir özge penâhı yok idi
Sana ol doğru idi eğri nigâhı yok idi
Hak anâ şahid idi gayrı günahı yok idi
Bende îdî sana ol bir dahi şâhî yok idi

T.B.L.
ARŞIVI

SÜTUN KALDESİ, SÖKE, DİDİM

Foto Şinasi BARUTÇU

Süleymaniye Camii (M i m a r S i n a n)

T.B.L.
ARŞİVİ

Foto Şinasi BARUTÇU

M u h i t t i n C e l â l D u r u B . .

Foto Şinasi BARUTÇU

Hak bilir gayrı yere varmağa râhî yok idi
Ceng eder geldi desem iki sipahî yok idi
Hanger vurdun da anın cismine âhi yok idi
Yok idi cürmü bu Sâmi der İlâhî yok idi
Mustafa n'oldu hanî n'eyledin â Padişahım.

Eski bir yeniçeri olan, padişahının emirlerine körü körüne bağlı Sinan da kendi kendine soruyordu: «Mustafa n'oldu hani n'eyledin a Padişahım?». Kanunî nasıl böyle birşey yapabilmisti, facia günü yeniçeriler açlık grevi yapmışlardı, o da bir yeniçeri değil mi idi? O da inşaat grevi yapacaktı. Süleymaniye'ye devam edemiyecikti; ama eserini tamamlamak için can atıyordu.

Kapıları abanoz ağacından yapılacaktı, en değerli sedefkârlar tarafından işlenecekti; sarhoş nakkaş İbrahim Efendi renkli ve nakışlı camları işleyecekti. Bitmiş camii görür gibi oldu; bu renkli nakışların «güneşin ve mevsimlerin ışıklarıyla renk değiştirip camiin içine her an başka bir manzara» verdiğini gördü.

Bu kadar yüke dayanamıyacaktı, çalışmıyordu. Ya sevgili, sadık karısı Gülruh, onu da çok seviyordu. Sinan birdenbire kendini dört cami arasında binamaz hissetti. Oysa ki o namazsız duramazdı. Selâmeti İstanbul'dan uzaklaşmakta buldu. Bu düşüncenin tesiriyle acele evine gelmiş olan sevgili karısını uyandırmış, sakın ve soğukkanlı bir sesle:

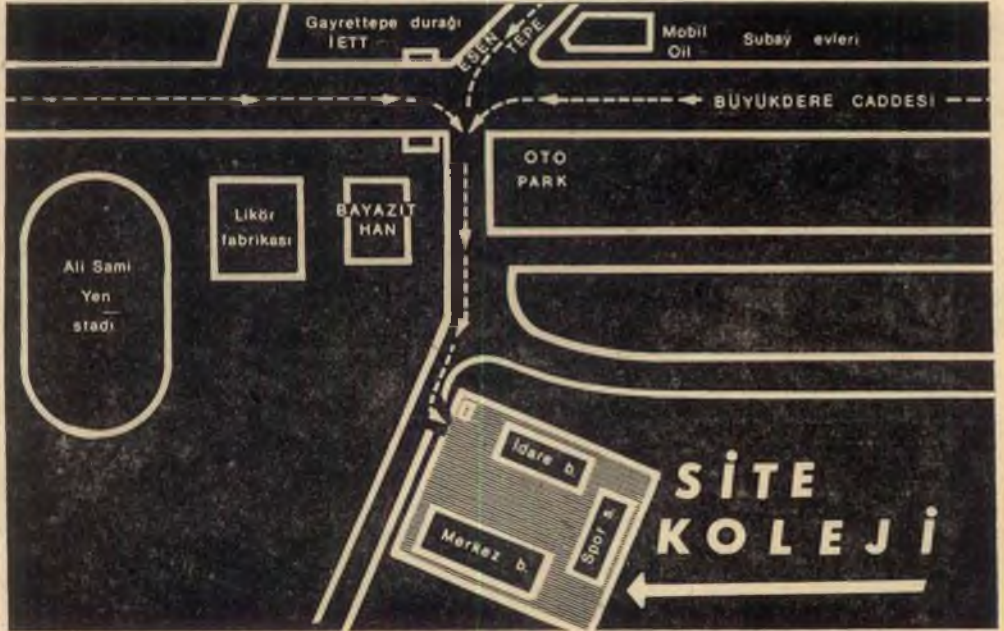
— Gülruh, ben acele bir iş için seyahate gidiyorum, malzeme almaya gidiyorum, Süleymaniye'nin daha çok inşaat malzemesine ihtiyacı var, birkaç hafta belki de birkaç ay gelemiyeceğim, beni merak etme, demisti. Gülruh, sıcak kalbi ile kocasını iyice anlamıştı, onun kendine gelmesi için uzaklaşmasının iyi olacağını biliyordu; içine akan iki gözyaşı ve güler yüzle söylenen dört kelime onun cevabı oldu:

— Tanrıya emanet ol, efendim.

Sinan ortadan kayboldu. Yetim Ali Baba ve Sinan'ın talebeleri inşaatı bir müddet yürüttüler, ondan sonra her şey durdu.

KIZ - ERKEK
ORTA - LİSE
YATILI - GÜNDÜZLÜ

İNGİLİZCE ve FRANSIZCA yabancı dilleri öğretir. Çocuklarımızın SOSYAL ve KÜLTÜREL GELİŞMELERİ üzerinde titizlikle durulan, bütün bölümleri Millî Eğitim Bakanlığı okullarıyla denk, disiplinli bir kolejdir. AYDINLIK, KALORİFERLİ yatakhaneleri, GENİŞ Bahçesi ve SPOR SALONLARI ile çocuğun okul içine ilgisi çekilmektedir.

Okulun Site'm adlı BİR DERGİSİ, geniş kadrolu BANDOSU ve öğrenci taşımak için OTOBÜS SERVİSİ VARDIR.

Telefon : 48 42 69

Adres: Mecidiyeköy - Gayrettepe

15.12.1865 günü İzmir'de yapılmış olan Türkiye Provensiyal Büyük Locası oturumu tutanağı

Hyde CLARKE

«British Museum» un 4783. C. 23 numarasına kayıtlı ve «Franmasonlar, Türkiye Taşra Büyük Locası» ismindeki broşürün dördüncü sahifesinde Taşra büyük üstadının yerine görevlendirilmiş olan Hyde Clarke kardeşin aşağıdaki demeci çok ilginç olduğundan, aynen Türkçeye çevrilmiştir: «Kardeşlerim, her şeyden önce bölge içinde masonluğun sürekli ilerlemesi ve gelişmesi için sizleri kutlamak isterim. İngiltere Büyük Locası yönetimindeki kendi obediyanımızdan başka, bizim başarılı örneğimize uyarak burada localar kurmuş olan gerek Britanya'nın, gerekse başka ülkelerin obediyanlarında da görülmesi dolayısıyla bu gelişme son derece sevindiricidir. Herhangi bir çıkarımız ve iddiamız olmadığı, ve kendimize üye aradığımız için başka obediyanların bu gelişmesinden kıskançlık duymayız, buna seviniriz. Daha yüksek seviyeli bir bakışla da bu sevincimiz bütün bütün artar, çünkü bu memleketi masonluktan faydalandırmak için daha çok ve daha geniş imkânlar bu suretle sağlanmış oluyor, ve İstanbul'daki genel agapta sayın taşra büyük üstadımız Sir Henry Bulwer'in dediği gibi, masonluk bu imparatorlukta gereği gibi uy-

gulanırsa, İngiltere’de olduğundan çok daha güçlü sosyal bağlar yaratıp gerek padişaha, gerek millete büyük faydalar sağlayacağına ,çeşitli milletlerin, ırkların, ve mezheplerin Tanrı sevgisi, iyilikseverlik, ve fazilet esasları içinde birleşmesine yardım edeceğine, ve hepsinden önemlisi kardeş sevgisini yaratıp Hindistan’da olduğu gibi burada da büyük etkiler doğuracağına inanıyoruz. Çabalarımızı, kendi kişisel çıkarlarımıza değil bu amaçların sağlanmasına yöneltmeliyiz, ve bu arada, yasaların himayesi altında, devlet hükümdarlarının yönetiminde, nazırların ve dinin işbirliğinden yardım görerek, ve çoktan beri teslim edilmiş sadakat ve iyi ahlâk niteliğimiz ile vatandaşlarımızın temelli saygısının desteğiyle çalıştığımız İngiltere’ye kıyasla burada çok daha büyük sorumluluklarımız bulunduğunu da hatırdâ tutmalıyız.

İngiltere’deki çalışmalarımız nisbeten küçük çapta ve sorumluluklarımız da hafiftir, çünkü orada güpegündüz ve ister sivil, ister askerî, ister dinsel olsun, bütün makamların himayesi ve yardımı ile dinsel ve sosyal yapıların temellerini atabiliyor, ve yaşayan üyelerimizle ölülerimize kişisel saygılarımızı sunabiliyoruz. İngiltere’de belediye salonu, toplantılarımıza açıktır, ve kilisede de özel ayinlerimizi yapabiliyoruz. Törenler ve gösterilerle onur ve saygı belirtileri, ciddi inançları ve derin köklü iyilikseverlik duygularını taşıyan birini etkileyemese bile, daha zayıf düşünceli olanları aramıza gelmeğe teşvik edebilir. Oysaki burada, ister yüksek, ister alçak tabakadan olsunlar, halk kitleleri tarafından nefretle, ve iyi niyetli akıllılar tarafından da şüphe ile karşılandığımızı hiç bir zaman unutmamalıyız. Bu yanlış görüşlere, İngiltere’dekine benzer bir şöhreti yaratmak için kendi hareket ve davranışlarımızla karşılık vermemiz gerekiyor. Eski yasalarımız uyarınca masonluğun ilke ve ülkülerine sıkı bir şekilde sadık kalmamız, ve masonluk örgütünde bir takım özentilere ve uydurma işlere yüz vermememiz gerekiyor. Masonlar olarak politikayla herhangi bir bağımız olduğu şüphesini yaratmamalıyız, ve yalnız herhangi bir kimsenin dinsel inançlarını zedelemekten kaçınmakla kalmayıp aralarında yaşadığımız insanların sosyal önyargılarını bile incitmemekte dikkatli olmalıyız. Bu itibarla, her ne kadar yabancı bir ülkede ölen üyelerimizin eşleri ve aileleri masonik bir cenaze töreni yapılmasını ciddi bir eksiklik sayıyorlarsa da, masonik bir cenaze törenine herhangi bir izin vermekten çekinmeyi bölge büyük üstadı uygun görmüştür.

Aynı sebeplerden, masonik toplantılara katılmak masonların eşleri ve aileleri için zevkli olabilirse de bu gibi törenlerin de düzenlenmesi uygun

görülmemiştir. Üyelerimizin seçiminde özellikle dikkatli, ve masonlukla bağlantılarımızı belirtmekte de ihtiyatlı olmamız, yeni üyeler sağlamaya çalışmaktan çekinmemiz gerekir.

Kötü huylu ve fena isimli insanlar, yasaların kovuşturmadığı, ama ah-lâkın yerdiği veya sonradan kötü yollara düşmüş olanlar, ister bizimkinde, ister başka masonik örgütlerde üye olsunlar, kesin olarak red edilmelidirler, çünkü bu gibiler masonluğun şerefinde kendi kötü hareketleri için bir sığınak aramaya öteden beri hazırdırlar.

Oysa ki, düşmanlarımız iyi oldukları teslim edilmiş olanlardan fazla, yınılmış ve aramızdan çıkarılmış kardeşlerimizi daha büyük bir tehâlükle hatırlıyacaklardır. Başkalarının mason olduğunu açıklamakta İngiliz Masonlar ne kadar ihtiyatlı olurlarsa yerindedir. Bir İngiliz veya Amerikalı mason, masonlukla ilgisini açıkça belirtebilir, çünkü bundan kendisi için kötülük doğmasının en ufak bir tehlikesi yoktur, ama böyle bir hareket gerçek cesaret sayılamaz, ve bundan fayda da gelmez. Oysaki, bazıları şimdi bile zulüm görmekte olan yerli kardeşlerin masonluklarının bilinmesi, onların başına bilgisiz ve yobaz bir ailenin sosyal aforozunu getirebilir, meslek veya iş bağlantılarının kaybolmasına sebep olabilir, veyahut politik durumlarına zarar verebilir.

Eski bölge büyük üstadımız Brow'un geçenlerde haklı olarak yazdığı gibi, masonluğa bu memleketteki Müslümanlar daha henüz iyi gözle bakmıyorlar, ve daha cahil olanlar da prensiplerimizin Tanrıyı inkâr ettiğini sanıyorlar. Gene Brown kardeşimizin dediği gibi, aynı görüşler, masonluğu korkunç bir şey sayan yerli Hristiyanların daha cahillerinde de paylaşılmaktadır. Müslümanlar arasındaki bu cahillerin bu önyargıları kadar asılsız ve haksız bir şey olamaz, çünkü bunların daha bilgili ve daha dindar olanlarının çok iyi bildikleri gibi daha ruhsal ve daha inançlı Müslümanlar ile masonlar arasında çok içli bir prensip birliği ve çok yakın bir uygulama benzerliği vardır. Bu durum, gerek bu memlekette, gerekse başka yerlerdeki Müslüman dostlarımızın eninde sonunda bizleri gereği gibi tanıyacakları hususunda bizler için teselli ve emniyet kaynağı olmaktadır, ve belki de Hindistan'da olduğu gibi, en seçkin, en dindar, ve en bilgili Müslümanların masonluğu çok soylu bir imtiyaz sayacakları zaman da çok uzak değildir. Bu arada kendi davranışımız sayesinde sağlam güven ve saygı temellerini atıncaya kadar çok ihtiyatlı olmamız şarttır. Çeşitli obediyanlara gelince, locaların hepsinin İngiltere Büyük Locasının yönetimi altında devam etmeleri için birçok sebepler bulunmakla beraber, durum öyle olmamış, ve eşyanın tabiatı gereğince

başka obediyanlar da beratlar vermişlerdir. Gerek sömürgelerimizde, gerekse Hindistan'da üç büyük locamızın budak salmaları tabii bir gelişme idi, ve burada da öyle oldu. Fakat yabancı büyük locaların da temsilcileri var. Bizim hepsine genellikle mason olarak her türlü kardeşçe yardımı yapmak hususundaki hareketimiz açıktır, ama aynı zamanda, ilkeleri ya bizce bilinmeyen veya bizimkilerden farklı olduğu bilinen örgütlerle yakın ve içli temaslar kurmak konusunda ihtiyatlı olmamız şarttır.

İskoçya ve İrlanda büyük localarındaki localar ve kardeşler eski masonluğun geliştirilmesi için daima bizimle işbirliğine hazırdılar, ve bunlarla geçici olarak herhangi bir obediyan anlaşmazlığı çıksa bile bu kadar uzun zamandır İngiltere'de bizleri birbirimize bağlamış olan üçlü anlaşmanın devam ettirileceğinden eminiz. Masonluğun eski temellerinde emniyetimiz vardır, ve sütunlarımızı birleşik tutalım. Aynı dili konuşmamız, aynı geleneklere sahip olmamız ve aynı ilkelere sadık bulunmamız bizleri birbirimize bağlı bir anlaşma temeline sahip kılıyor, ve dil ile uygulama farkları dolayısıyla yabancı localarda aynı duruma imkân vermiyor. İşte asıl bu sebepten dolayıdır ki, yabancı kardeşlerimize karşı sempati göstermek ve onlarla bir iştirak zemini bulmak için her meşru fırsattan faydalanmak bizler için o derece daha önemli oluyor. Bu maksatlardır ki muhterem bölge büyük üstadımız son Sen Jan gününde İstanbul'daki çeşitli locaları bir araya toplamıştır. Herkesle dost, hiç kimseye düşman olmayalım, hatta haksız yere bizleri yerenlere bile. Devir devri, ve insan insanı takip ettikçe eskiden beri olduğu gibi, kendi iyi davranışımız, ve başkalarına karşı iyilikseverliğimiz sayesinde bizlere hücum edenleri yenelim, ve her şeyden önce masonluk hakkında yanlışlıkların meydana gelmesini kesin olarak önleyelim. Masonluk, politika veya parti gelişmeleriyle ve yeni bir takım değişikliklerle hiç bir surette ilgilenmez. Hiç kimseye yeni bir din önermiyoruz, ve hiç kimsenin dinine de karışmıyoruz. İlgili olduğumuz tek amaç, yalnız kendi kardeşlerimizin değil bütün insanlığın yaratıcılarına ve O'nun yaratıklarına karşı görevlerini yapabilmekte daha güçlü olabilmeleri için gerçek dinde, fazilet ve bilgide ilerlemesidir. Bu çalışmalarımızda göreve davetiniz üzerine her türlü politik ve dinsel inançta olanlardan yardım gördük; mutlak prestisten de, seçimle gelmiş liderden de, Washington'dan da Büyük Frederik'ten de, tahtındaki hükümdardan da, ve günlük ekmeği için didinen yoksul bilim adamından da. Tanrının bütün diğer mabetleriyle birlikte masonluk da, politik görüşü ne olursa olsun, bütün iyi insanları kabul eder; duvarlarımız içinde bütün iyi insanların duaları geçerlidir, ve masonluk,

yüce varlığın mevcut olduğunu kabul eden herhangi bir dinsel inanış şeklini reddedemez. Masonluk, anarşiyi, Tanrısızlığı, dinsizliği ve cahilliği reddeder. Bu şartlar altında, görevimize inançla devam edebiliriz, ve hiç bir insanın, hiç bir toplumun, hiç bir kilisenin, hiç bir hükümdarın, ve hiç bir ulusun yazılarının, entrikalarının ve yermelerinin masonluğa karşı hiç bir zaman başarı kazanmamış ve kazanamayacak olduğundan kesinlikle emin kalabiliriz. Bunlar kısa bir zaman için önyargı yaratmış olabilirler, fakat çok geçmeden gerçek daha da güçlü olarak meydana çıktığınan, masonların davranışları bunları haklı gösterecek değil, haksızlıklarını ispat edecek şekilde olduğu sürece mukadder olduğu gibi, bütün bu çabalar güçsüz kalmıştır. Kendi ailelerimizde ve toplum ile ulusumuzda iyi ve dürüst insanlar olarak tanındıkça, kendi yasalarımız bizleri korudukça, ve sosyal müesseselerimiz bizleri kabul ettikçe, cahil yabancıların vereceği hükümleri sükûnetle karşılayabiliriz. Bu gibiler, bazılarının iddia ettiği gibi, masonluğun anarşiyi veya dinsizliği kabul etmediğini ve yaymadığını, tersine aile bağlarını güçlendirdiğini, sosyal ilişkileri geliştirdiğini, memleketseverliği yaydığını, ve milletlerin kardeşliğiyle barışı, yardımseverliği, ve iyi niyeti desteklediğini öğreneceklerdir.

—oOo—

W. Brethern and Brethern, let me first congratulate you on the continued progress and prosperity of Masonry within the District. This progress is the most pleasing beause it is not confined to our own jurisdiction, under the Gd. Lodge of England, but because it extends to other jurisdictions, as well home as foreingn that have now, following our successful example, establishes lodges here. As we carry on no trade and no spaculation, as we seek no proselytes, we can have no jealousy at the progress of other jurisdictions, but the contrary. On other and higher grounds, we feel satisfied because further and more extended means have been provided for conferring the benefits of Masonry on this country, adopting the sentiments of that eloquent address of our honored D.G.M. Sir Henry Bulwer, at the General Banquet in Constantinople, we believe that Masonry properly used is, in this Empire, an institution Wich confer great benefits on the sovereing and the people, which at home consitituting a weaker social bond, will here help to unite the various nations, races and sects on a common basis of divine worship, charity, virtue, and above all brotherly love, carrying out here a great work as it does in India. It is to the promotion of such objects and not to serve our personel gratification that we must look, remembering that here we have greater responsibilities

than we have at home, where we are protected by the laws, governed by the rulers of the state, aided by the cooperation of the Ministers, of religion, and sustained by our own long-earned reputation from loyalty and good conduct and by the well founded respect of our fellow citizens. There our labours are relatively small and our responsibilities light, where we can in the full light of day, and with the patronage and assistance of authorities, civil, military and ecclesiastic - lay the foundation stones of edifices of religion and benevolence, or pay the tribute of personal respect to our living members, and our dead. There the Town Hall is offered for our meetings and the Church is devoted to our special service. Pomp and display and the testimonies of honor and respect, may invite to us the weak minded even if they fail to influence the man of earnest convictions and deeply seated benevolence. But here, it must never be forgotten that we are regarded by the mob, of high and low, with hatred, and by the charitable and intelligent with suspicion. By our own carriage and conduct we have to meet these misconceptions, and to create a reputation, correspondent with that we possess at home. We must in conformity with the ancient constitutions, adhere the more firmly to any man's religious convictions, nay we must be careful of offending and new inventions in the body of Masonry. We must not, as Masons, be under the suspicion of having any connection with politics, or be offensive to any man's religious convictions, nay we must be careful of offending the social prejudices of those whom we live among. On this account although the wives and families, and friends of individual members dying in a foreign land, feel it a serious deprivation not to enjoy the privileges of Masonic burial, it has been considered expedient by the G.D.M. to abstain from granting any dispensation for a Masonic funeral. On the same grounds, notwithstanding it may be agreeable to the wives and families of Masons to participate in Masonic gatherings, it is not considered desirable to promote such celebrations. We must be particularly careful in the choice of our members, cautious in the parade of our own connexion with Masonry; we must not seek proselytes. Persons of dissolute and disreputable conduct, persons whom the law has not touched, but whom morality reprobates, or who have since lapsed into evil courses should be the more severely discountenanced, whether belonging to our own, or other Masonic bodies, as they will ever be the more ready to seek in the respectability of Masonry a cover for their own misconduct; while the false and misnamed Brethren will be the more eagerly pointed out by our enemies than the good among us acknowledged. English

Brethren cannot be too cautious in designating other persons as Masons. An English or American Mason may make a chivalrous protestation of his connexions with Masonry because he runs not the least risk of any evil consequences, but there is no true courage in this, and nothing beneficial. On the other hand, the commital of some native brother, some of whom are now actually under persecution, may bring upon him the social proscription of an ignorant and bigoted family, deprive him of his professional or business connexion or damage his political position. Our learned Pas D.G.W. Bro. Brown, in a recent correspondence, justly remarked that Masonry is not received, as yet, with favour among Mussulmans in this country, and the more ignorant consider it quiet atheistic in its principles. The same views, he observes, are entertained by the more ignorant of the native Christian clergy, who look upon Masonry as quite horrible; nothing can be worse founded, and nothing more unjust than the prejudices of ignorant Mussulmans, because as the more learned and the more pious know, there is a very intimate association in principle and the more and a close resemblance in practice, between Masons and the more spiritualistic and devout Mussulmans. This gives us comfort and assurance that we shall in the end receive justice from our Musulman friends in the country, as elsewhere, and the time may not be far distant when, as in India, the most illustrious, the pious, and the most learned of the Mussulmans may see in Masonry a noble privilege. In the meanwhile we cannot be too cautious until we have by our own conduct laid a sound foundation for confidence and respect. With regard to the various jurisdictions there are many reasons why it was desirable the whole of the lodges should have continued under the Grand Lodge of England. This is not so, and in the nature of things other jurisdictions have conferred warrants. In our colonies and in India, it happens naturally that our three Grand Lodges have offshoots, and it is so here; we have however, representatives of foreign Grand Lodges. Our conduct is clear to give every brotherly assistance to all, generally as Masons, but at the same time to be cautious to enter into no close and intimate association with bodies whose principles are either unknown to us, or are known to be different from ours. In the Lodges and Brethren of the Grand Lodges of Scotland and Ireland we shall find cooperation in the promotion of ancient Masonry, and even if any temporary conflict of jurisdiction shall take place, it is to be trusted that we shall maintain that triple alliance which has bound us together at home for so long a period of time. We shall be safe on the ancient basis of Masonry, upheld by these columns,

and let us keep them together. Speaking the same language possessing the same traditions, and adopting the same principles, we have a natural basis of alliance which cements us together, and whrarch differences of language and of practice do not allow in the case of foreing lodges. On that very account it is more incurabent to profit by every legistimate occasion for exhibiting sympathy with our foroing Brethren on common grounds. Thus our R.W.D.G.M. assumblied together in one reunion all the various lodges in Constantinople on the last St. John's day. Let us be friends to all and enemies to none, even to those whe unjustly revile us. Let us overcome those who assail us as we have done in long time, epoch for epoch, man after man, by good conduct in ourselves, and by charity towards others, above all let there be no real ground for mistakes about Masonry. Masonry cares nothing for political or party progress, and for reconstruction. We offer no man a new roligion, nor do we interfere with his own. The only progress we are concerned in is the progress not of our own Brethen only but of all mankind - in true religion, in virtue and in learning, that all may be the better enabled to do their duty toword their Maker, and those whom He has created. In this work we have been aided by men of every political and religious opinion when we have inviteri to the task - by the absolute prince, and by the elected chief, by Washington as by Frederick the Great, by the Monarch on his throne, and by poor scholar laboring for his dailly meal. Masonry in comman with all other temples of God receives all good men of whatever politics, and within our walls the prayers of all good men are acceptable, and Masonry can nomore denounce any form of religious belief which acknowledges the existence of the Most High. Masonry discountenances anarchy,atheiosm, irreligion and ignorance. Under such circumatancea as these we can confidently persevere inour task, in the full assurance that the writings, the intrigues, the denouncements of no man, no community, no church, no sovercign and no nation, ever have prevailed againut Masonry or ever will. They may have creeted a prejudice for a briof time, but as truth has ere long become the stronger, all such efforts have froved im portout, as they must be so long as the conduct of masons gives no countenance to them, but givas effective disproof. If we are regarded in our own familles as good and honest men - in our communities and by our nation - if we are protected by our own laws and countenanced by our social inatitutions, we can afford calmly to await the verdict of ignorant surangers. They will leran that Masonry deos not, as some have hold forth, profess, or promote anarchy or irreligion, to strangthen family ties, to improve the social relations, and to promote patriotism at home, and the fraternity of nations, peace, charity and good will.

Muh .: LL .: amil üyelerine

MİMAR SİNAN Muh .: LO .: asli ve muhabir üyeleri üç aylık resmi toplantılarını muntazaman yapmaktadırlar. Yönetmelik gereğince resmi toplantılar dışında aylık vazifeler toplantısı da usulüne uygun olarak yapılmaktadır. Bu toplantılardaki görüşmeler, temenniler ve alınan kararlar, münhasıran **Mimar Sinan** dergisi ile ilgilidir. **Mimar Sinan** Muh .: L.: nın amacı, pek iyi bilindiği gibi:

1. Franmasonluk tarihi, sembolleri ve lejantları üzerinde incelemeler yapmak;
2. Türkiye'de masonluğun gerçek kuruluşu, yayılması ve gelişmesi ile ilgili tarihi bilgileri derlemek;
3. Masonluğun her yerde kabul edilmiş gerçek prensip, amaçlarını yazılı ve yazılmamış kurallarını tesbit ile muhtelif obedyanslarca kabul edilen veya milli karakterlerine daha uygun düşen değişik esasları teşhis ve tefrik suretiyle bunlara ait incelemelerde bulunmak;

4. Yukardaki fıkarda belirtilen hususlarla ilgili ve onlara paralel olarak Türkiye'de kurulmuş ve gelişmiş franmasonluğa ait bilgileri toplamak, derlemek ve bunlar üzerinde objektif incelemeler yapmak;

5. Araştırma ve incelemelerin sonuçlarını mümkün olduğu kadar geniş ölçüde bütün masonların ifadesine arz etmektir. Bu amaca **Mimar Sinan** dergisi aracılık etmektedir. Şu kadar var ki, amaca ulaşmanın kolay olmayacağı bellidir. İş çok zordur. Bütün Türk masonlarının geyret ve yardımı olmazsa, amaca doğru yönelmek bile bir mesele olmaktadır.

MİMAR SİNAN dergisinin ikinci sayısında Büyük Üstadın büyük değer ve mana taşıyan çağrısı henüz yankı bulmuş değildir.

MİMAR SİNAN Muh.: L.: Kâtipliği Muh .: localara bir çok müracaatta bulunmuş, ÜS .: Muh .: lerden ve LL .: in amil üyelerinden yardım ve ilgi ri-

ca etmiştir. Buna rağmen tatmin edici bir cevap alınamamıştır. Bütün iş, esasen sayısı mahdud olan Mimar Sinan Muh .: L .: nın aslı üyelerine kalmış gözükmektedir. Halbuki Mimar Sinan Muh .: L .: sinin çalışmalarına bütün biraderlerimizin katılmasını beklemek kadar tabii bir şey olamaz. Bu sebeple bu yankılar ve haberler sütununda KK .: mize bir kere daha yardımları için seslenmek istiyoruz. Mesleyi her defasında tekrarlamaktan çekiniriz. Ama bir defa daha bu hususa temas etmemizi KK .: imizin hoş görmelerini rica ederiz.

MİMAR SİNAN Muh .: L .: kâtibinin Muh .: LL .: imizin Üs .: Muh .: lerine hitaben gönderdiği bir levhanın suretini yayınlayarak sözüme son vermek istiyoruz.

Aziz Üstadım,

Tarih: 15.6.1967

1 — Mimar Sinan dergisinin ikinci sayısı, abone olan bütün biraderlere dağıtılmıştır. Böyle olmakla beraber, biraderlerimizden bazıları dergilerini almadıklarını bildirmektedirler. Bunun sebepleri :

- a) Abone olmadıkları için kendilerine dergi gönderilmemiş,
- b) Abone oldukları halde adresleri adres listesine yanlış kaydedilmiş,
- c) Dergileri biraderlerin isteklerine uyularak localarına gönderildiği halde loca dolaplarından alınamaması olabilir.

Bu kardeşlerimizin :

Mimar Sinan Dergisi

Nuruşiya sokak No: 25

BEYOĞLU - İSTANBUL

adresine yazılı müracaatta bulunmaları ve dergilerini almamış olmanın sebeplerini öğrenmeleri gerekmektedir.

2 — Dergiye abone olan biraderlerin sayısı, şu anda ancak (501) e yükseltilmiştir. Türkiye Büyük Locasına mensup bütün biraderlerin sayısını düşürerek, bastırılan derginin bu kadar az abone ile ne derece pahalıya mal olacağı anlaşılabilir. Bu itibarla biraderlerimizin hepsinin abone olmalarını temin etmek bir zaruret haline gelmektedir.

Mali sıkıntılarla bu derece uğraşmak, derginin kalitesini düzeltmek için harcanacak zamanı kullanmayı gerektirmektedir.

Bu hususta da dergi işleri ile meşgul olan bizlere yardımlarınızı bir kere daha rica etmek isteriz.

3 — Derginin beğenildiğini bildiren biraderlerimizin çoğunlukta olduğunu görmekle memnunuz, bununla beraber, bazı biraderlerimizin de tenkitleri olabileceği kanısındayım, bu biraderlerin, tenkitlerini açık şekilde Mimar Sinan Muhterem Locasına veya doğrudan doğruya kitabete bildirdikleri takdirde, bu hususlar üzerinde ciddiyetle durulacağına emin olmaları gerekir.

4 — Derginin yazıları belirli bir tertip

dahilinde basılmaktadır. Halen takip ettiğimiz tertip şöyledir:

- a) Büyük Üstadın mesajı,
- b) Masonik esaslar,
- c) Mason tarihi,
- d) Güzel düşünceler,
- e) Araştırma,
- f) İç haberler,
- g) Dünyadan haberler,
- h) Tanınmış büyük masonlar.

Bütün gaye, masonluğa müteallik eski ve modern bilgileri, düşünceleri ve bunlarla ilgili tenkit ve denemeleri kardeşlerimize sunmaktır.

Dergi, masonik gerçekleri esasları ile yansıtmak ve bilgili kardeşlerimizin gerçek açıdan hazırladıkları komünikasyonları neşretmekle görevlidir. Bu itibarla Mimar Sinan Dergisi «Magazin» veya resimli mecmua nevinden, her türlü yazıları toplayan bir mecmua değildir. Bununla beraber, çeşitli imkânlardan faydalanarak, dergiyi gayesinden inhiraf ettermekten cazip bir hale sokmak için çalışmamız gerekir,

ancak biraderlerin bizlere bu hususta da yardımcı olmaları icap etmektedir. Fakat, bu hususta müteaddit müracaat ve yazılarımıza rağmen kardeşlerimiz maalesef beklenen cevabı vermediler.

Yukarıda belirtilen tertip dahilinde veya bunlardan da ayrı her hangi bir konuda kardeşlerimizin yazılarını bilhassa beklemekte ve rica etmekteyiz. Türk masonluğunun elli altmış yıllık milli varlığının canlı şahitleri hâlâ aramızda bulunmaktadır. Onların, bizzat veya genç biraderlerimizden yardımlarıyla aktaracakları gerçek bilgiler, derglimiz için baha biçilmez dökümantasyon olacaktır.

Aynı suretle diğer konular üzerinde de biraderlerimizin yardımları büyük kıymet arz etmektedir.

Muhterem Üstadımızın, bütün bu hususlarda Mimar Sinan dergisi için yardımcı olmasını bir kere daha rica eder, bu vesile ile kardeşçe selâm ve sevgilerimin kabulünü dilerim.

MİMAR SİNAN MUH . . . LOCASI
KÂTİBİ
FİKRET ÇELTİKÇİ

MİMAR SİNAN DERGİSİNİN

*hazırlama, basın ve yayın işlerinde
yardımcı olmak isteğinde bulunan
genç kardeşlerimizin
Mimar Sinan Muh .: L .: kâtipliğine
müracaat etmeleri rica olunur.*

MİMAR SİNAN DERGİSİ

Türk Yükseltme Cemiyeti üyelerinin
her çeşit ilânlarını
kabul edecektir.

Tam sayfa	600	T.L.
Yarım sayfa	350	T.L.
Çeyrek sayfa	200	T.L.
Küçük parça	125	T.L.
Her satır	15	T.L.

Dr. Muhittin Celâl Duru

Macit ERBUDAK

Dr. M. C. Duru B.'in kişiliğini belirtebilmek için, onu düşünce ve davranışları ile ele almak gerekir. Türkiye masonluğuna mana ve renk veren bir KİŞİLİĞE sahip olması bakımından, masonluk tarihi içinde kronolojik bir sıraya uyarak onun düşünce ve davranışlarını gözden geçirmeye ve bu davranışları belirli bir «ölçüye» göre değerlendirmeye çalışacağız.

Dr. M. C. B., 2 Haziran 1902'de kurulan Vefa Locasında doğdu. Fuat Hulûsi Demirelli B.'in beş defa başkanlığını yaptığı bu locada sırası ilâ M.A.H. Kırca, M.C. Duru ve A.Ş. Erkün BB. başkanlık etmişlerdir.

Dedesi Eskişehir mevlevî şeyhi ve müderris, annesi Mevlâna torunlarından olan M. C. Duru B., MESNEVÎ-

nin hürriyet, müsamaha ve sevgi aşıl原因an ümanizma anlayışı ile yoğrulmuş olup, localarda verdiği konferanslar, dergilerde yazdığı yazılarla hep bu ruhu aşlamaya çalışmıştır. «Nuru ile kalplerimizi aydınlatan, ilmi ile kafalarımızı doyuran» Duru B.'in düşünce ve duygularında MESNEVÎ, TEMEL teşkil etmekte idi. Gönlü hakikat aşkı ile dolu idi. O, daima doğruyu, iyiyi ve güzeli aradığı için, insanların bağlanabilecekleri değerleri yerli yerine koymasını bilirdi. Masonluk içinde olup biten her olayda, onun izlerini görmek de mümkündür. Onun gibi kafası ve kalbi aydın bir kişinin, olaylar karşısında bir tutumu olması ve düşüncelerini hiç bir şeyden çekinmeden ortaya koyması kadar olağan bir şey düşünülemezdi. Türkiye mason-

luğu, onun bir çok düşünce ve görüşlerinin damgasını taşımakta devam edecek ve onun adı, Türkiye’de masonluk ayakta durdukça yaşayacaktır. Çoğumuz kendisine pek çok şey borçluyuz. Kendisi de manevî varlığını, tam bir mason oluşuna borçludur. Ömrünü aynı ölçülerle, aynı yönde değişmeden, sürçmeden, şahsî ve ilmî vakarından hiç bir şey fedâ etmeden sürmüştür.

İlmî hakikatlerin ışığı altında hak bildiği yoldan hiç bir zaman dönmedi. Şiddete teslim olacak, haksızlık karşısında bir kenara çekilecek insanlardan değildi.

Hak bildiğini, yüksek bir derecesi olmadı. Zamanlarda da, söylemekten ve tekrarlamaktan çekinmezdi. Manevî silâhlarını, hakikatin meydana çıkmasında ve her yerde hakikati savunmakta kullanırdı.

O, her yaşta gençti. Oysaki, bir çok insanların önce kafalarının öldüğü görülür. O, şarap gibi idi, yılların geçişi vasıflarına daima bir şeyler katmıştır. Konuşmaları ile herkesi hayran bırakan, her cümlesinde geniş kültürünü gösteren bir insandı. Onun kaleminde her konu kolaylıkla zihinleri doldurur ve bu yüzden de yazıları elden ele, dilden dile doluşırdı. İfadesinde açıklık, üslubunda akıcılık vardı. Bir insan açık bir üslup ile yazmak istiyorsa, önce ruhunda açıklık olmalıdır.

Otoritenin ancak bilgi ve sevgi ile sağlanacağına en çok inanan o idi.

Sanırsanız ki, ona ayrı bir kişilik veren ölçülü vâsfına müessir ruh durumlarının başında ruhunu, mutluluk ve «İYİ» ye götüren yolu tıkayan ihtiraslardan temizleyebilmiş olması gelir. İçinde, hayatın yalnız müstesna kimselere bağışladığı bir huzur vardı. Ecel bile bu huzuru bozamadı. Bilgi, teemmül ve düşünce gibi vasıtalar ile donanmış olan bu mütefekkir insan ölümün bile üstüne çıkabilirdi. Fani hayata gözlerini, onun sevgi mihrabı olan MEVLÂNA gibi, bir arus (gelin) gecesinde kapadı.

Şimdi Türkiye masonluğu düşünce tarihinin yapraklarını birlikte çevirelim. Nitekim bu tarih üzerinde inceleme yapanların karanlıkta kalmış bazı noktaları aydınlığa kavuşturabilmek için, işe onun yazılarını gözden geçirmekle başlamaları gerekecektir. Bugün, dış âlemde genç kuşaklar arasında görülen huzursuzluğun, büyük meşrik devrinde masonluk içinde de baş gösterdiğini onun yazılarından sezer gibi oluyoruz. Bu gün dünyada kumanda mevkilerinde, hatta yarının toplumunu düzene koymakla görevli kuruluşlarda YAŞLILAR sayısının arttığını görüyoruz. Şüphesiz, bir çok yaşlı en son gelişmeyi yakından izler, ilerlemenin en ön safında bile yer alır. Ne var ki, modern toplum, hızla gelişmek zorundadır. Bütün gelişmiş ülkelerde 15 - 25 yaşlarındaki gençlerin sayısı artmakla huzursuzluklar da artmaktadır. Bu huzursuzluğun sebebini gençlerde değil, büyüklerin kurduğu düzende aramak

gerekir. 18. yüzyılın sonlarında gençler, toplumun bir parçasını teşkil ederdi. Çünkü, bir bakıma toplum tarafından emilirlerdi. Bu gün yirmi yaşındaki genç, başının üstünde iki kuşağın baskısını duymaktadır. Bundan dolayı bir çok fikir adamları, kuruluşları GENÇLEŞTİRMEK için önemli bir adaptasyon çabasına girişilmesini tavsiye etmektedirler. Nitekim, Türkiye'de masonluk uykuya girmezden önce yüksek şûrada da gençleştirme ihtiyacının duyulduğunu, M. C. Duru B.in yazıları üzerinde yapılan incelemelerden öğreniyoruz. Yazılarının birinde : Yüksek şûranın büyük meşrik üzerindeki hâkimiyet ve nüfuzunu sürdürmek İHTİRASından yakınmakta ve remzî masonluktan değişiklik ve yenilik istemektedir. Ama, devrim hareketinin önüne hep büyük üstat Talât Paşa'nın garip yemini ile KÖNKORDATO çıkarılmaktadır. M. C. Duru B., Talât Paşa'nın şûra'nın emir ve kararlarına riayet edeceğine dair hem kendi, hem de kendisinden sonra gelecek büyü üstatlar adına ettiği YEMİNİ acı bir dil ile eleştirmekte ve bu yeminin hukuki bir değeri olmadığını belirtmektedir. KÖNKORDATO için: «Buna henüz nizam ve talimatlarımız mevcut değil iken ve meşrik henüz doğarken lüzum vardı. Çünkü, her iki mason kudretinin salâhiyet ve istiklâlleri beynelmilel kongre kararları ile kabul edilmiştir. Gerek büyük meşrikler ve gerekse bu gün büyük localar, değı-

sik ritlerde çalışan locaların bir federasyonu olduğundan, şûraların da meşrikler üzerinde hiç bir hâkimiyeti yoktur.» diyor. Konferansının başka bir yerinde de: «Ne gariptir ki, ilerleme ve yükselme hareketlerinin önünde bulunan M. Kemal üstadımız, her nedense bu KÖNKORDATO'yu üstadı azamlığı zamanında yenilemiştir.» demekten kendini alamıyor. Bu suretle de perspektiflerin, durulan noktalara ve görüş açılarına göre değıştığıne işaret etmek istiyor.

KÖNKORDATOnun feshedilmesi ile remzî masonluğun temelini sarsılacağından kuşkulananların sayısının, meşrik devrinde de az olmadığını yine M. C. Duru B.in yazısından öğreniyoruz. Kendisi bu konuda : «Aradaki KÖNKORDATO fesh edilirse, beynelmilel vaziyetimizin güçleşeceği, hatta Türkiye meşrikinin gayrı muntazam telâkki olunabileceğı endişesi bir çok B.mizin müdafaa ettiği bir tezdır, fakat böyle bir ihtimal asla varit değıldir.» demekle onları teselli etmek, uyanan şüphe ve tereddütleri dağıtmak istiyor. Daha ileri giderek, «şûra meşriki değıl belki meşrik şûra üyelerini, kendi kararlarına riayet etmezlerse, mensup oldukları mahfiller vasıtası ile gayrı muntazam ilân edebilir, yüksek dereceli BB.mizin herhangi bir muntazam remzî mahfile mensup olmaları ve mahfilin nizamlarına riayet etmeleri şarttır.» görüşünü açıkça ortaya atıyor.

M. C. Duru B., büyük meşrikin ku-

ruluş şekline de ilişmektedir. Masonlar aynı ağacın yapraklarıdır, ama ağacın kökü, Tuba gibi, gökte değil yerde olmalıdır. Masonluk onun de-yimi ile «aşağıdan yukarıya değil, yukarıdan aşağıya doğru büyümüş-tür.» Üstelik, «nizam, rehber ve ta-limatlar, Belçika meşrikinden çevril-miştir. Fakat tercümelerde bir çok hatalar mevcut olduğu gibi, o zaman-ki zihniyete uyularak bazı yerleri de-ğiştirilmiş, bazı yerleri de başka rit-lere ait eserlerden alınmıştır. Ritü-ellerin bazı noktalarında birbirine ZIT ve AYKIRI muhakemelere yer verilmiştir.» M. C. Duru B., Türki-ye masonluğunun 25. yıl dönümü münasebeti ile bir rapor hazırlamak-la görevlendirilmiş ve bu vesile ile bü-yük meşrikin nizam ve talimatların-da karanlık noktaların, ilerleme ve yükselmeye mani bir takım engelle-rin bulunduğunu, ritüellerin İSKOÇ RİTİne ait olmadıklarını, Ali Galip Taş B.'in eskiden bağlı bulunduğu NECAT mahfilinde açıklamaktadır. M. C. Duru B., bu görüşünde yerden göğe kadar haklıdır. Çünkü, Sıraser-viler'de çalışan BB. çok iyi bilirler ki, sütunlar, Hat. ve Kâ. BB.in yer-leri ile matem ritüeli ancak son za-manlarda İSKOÇ RİTİne göre de-ğiştirilmiştir. Buna rağmen, Fransız ri-tinin izlerine bugün bile bazı ritüel-lerimizde raslamak mümkündür. M. C. Duru B., bu konferansında nizam ve ritüellerin değiştirilmesi için te-sebbüse geçtiğinden HÜCUM'a uğra-dığını, yazı yazdırmamak, söz söy-letmemek için resmî bir karar al-

mak teşebbüslerine de kalkışıldığını yanıla yakıla anlatmaktadır. Fakat o, masonluğun : «Daha iyi ol ve daha iyi olduğuna inandığın mertebeye erişmek için doğru bulduğun yolu seç ve ilerle» öğütüne kulak vererek, söz ve vicdan hürriyeti ile hakikat uğrunda bütün gücü ile savaşmakta-dır. Ona göre «Masonluklar, ne ce-za kanunları ile, ne de afaroz ve la-netler ile idare edilemezler. Mason-lar idaresinde yasaklar değil, vazifeler vardır.»

Duru B., seçilmiş olduğu meşrik ni-zamlarını tadil komisyonunda çıkan uyuşmazlıkları şöyle anlatıyor: «Gö-rülüyor ki, iki görüş arasındaki ihtilâf çok çetin. Biri tamamiyle libe-ral, demokratik ve federal bir teşek-kül istiyor, öte taraf muhafazakâr, aristokratik ve monarşik bir idare kurmayı düşünüyor. Bu komisyonu teşkil edenler arasında, onun tabiri ile âlimler ve mütefekkirler bulun-makla birlikte, masonluğun gelişme tarihini doğru dürüst bilen yoktu. Bu bakımdan anlaşmak güç olduğun-dan, Duru B., komisyondan çekilmek zorunda kalmıştı. Üstelik, masonlu-ğun en yüksek derecelerine çıkmış olan bu üstatlardan açıkça şikâyet ediyordu: «Benim gibi küçük derece-liler ile münakaşa etmeyi, sözü aya-ğa düşürmek, telâkki etmeyen biri-ne ben henüz raslamadım, bütün ha-kiki masonlar, kendilerini büyük bir tevazu ile gizlemiş bulunuyorlar, or-tada dolaşanlar, ya benim gibi GE-VEZELER, ya da masonluğu harici

bir teşekküle benzetmek isteyenlerdir.» diyor. Türkiye masonluğunun geçmişte kalan OLAYlarına ışık tutan bu ibret verici sözler, bugünkü olaylara da ışık katmaktadır.

1935 yılında, masonluk UYKUya girmeden önce, Duru B.'i büyük kitabet mevkiinde görüyoruz. Bu sıralarda masonluğun kapanacağına dair haberler dolaşüyor; basın, Türkiye masonluğunun KÖKü dışarıda olup olmadığını ANKETler yapıyor.

Büyük Meşrik Yönetim Kurulu, yaptığı bir çok toplantı ve görüşmeler sonunda, hükümetin yazılı ve resmi bir emri olmadığından, mahfillerin eskisi gibi çalışmalarına devam etmelerine, basında çıkan yersiz iddiaları çürütmek için de ilmi bir BELGENin hazırlanmasına karar veriyor. Belgeyi hazırlayacak olan komisyonda büyük kâtip Duru B.'e de yer veriliyor. Bu tarihi belgenin bugün kimin elinde bulunduğu bilinmemektedir. Yaz tatili sırasında anı bir olay karşısında yönetim kurulunun hemen toplanamayacağı göz önünde tutularak içinde M. C. Duru B.'in de bulunduğu yedi kişilik bir komisyon seçiliyor. Bir yandan bu komisyonun bankadaki paraların alınarak şahıslar adına İmar Bankasına yatırılmasına karar vermesi, öte yandan yüksek şûraca verilen UYUMA kararının remzi mahfillere de teşmili için girilen teşebbüsler neticesinde Büyük Meşrik Yönetim Kurulunda görüş ayrılıklarının belirmesi karşı-

sında Duru B., büyük kâtiplikten çekilmek zorunda kalıyor. Didişme ve gelişmeler de masonluğun uyuması ile sona eriyor. Cemiyetler kanununa göre kurulmuş olup Ş. Kaya, H. Saka, R. Aras, C. Uybadın, K. Özalp, N. Tandoğan, Amiral M. Ali gibi 33 dereceli devlet adamlarını çatısı altında toplamış bulunan Türkiye masonluğunun temsilcisi durumunda olanlar, aldıkları UYUMA kararını, tasvibe sunmak için Büyük Mason Kurultayını toplantıya çağırırmaktan her nedense çekinmişlerdir.

Gerçek masonluğun anlaşılması ve yerleşmesi uğrunda yılmadan, usanmadan, var gücü ile uğraşan M. C. Duru B.'in adının akademik, ilmi tartışmaların dışında hiç bir politik olaya karışmadığını görüyoruz.

Türkiye'de masonluk 1948'de uyanıktan dört yıl sonra Duru B.'in eksikliği duyulmaya başlamıştı. Onun yeri doldurulamamıştı. Masonluğun dünya görüşünü yayacak olan Mason dergisinin yönetiminin kudretli bir ele verilmesi gerekiyordu. M. Kemal Öke B., locanın kâtibi bulunmam dolayısı ile, zaman zaman içini bana dökmekten çekinmezdi. KADRONun yetersizliğinden, üniversiteler ile yüksek öğretim kuruluşlarının masonluğa karşı ilgisizliğinden şikâyet eder dururdu. Kadro, gerçekten yetersiz ve güçsüzdü. Masonluk, belirli bir NOTAsı olan muhteşem bir SENFONİ idi. Fakat onu, notasına göre çalacak bir ORKESTRaya ihtiyaç vardı. İşte M. C. Duru B., aranan bu

VİRTÜÖZlardan biri idi. 1952'de uyandırılmasına karar verilince de Sultanahmet'teki evinde kendisi ile hemen temasa geçerek uyanmasını sağlamak bana nasip olmuştu. Son tekrisinden sonra, onu anmak da yine bana düşüyordu.

Öte yandan üniversite ve yüksek öğretim müesseselerinin en seçme öğretim üyelerinin masonluğa kazandırılmasına da başlanmıştı. Böylece KADRO tamamlanıyordu.

M. C. Duru B., Ülkü Locasına ayak basar basmaz, hemen ışık vermeye başladı. O sıralarda M. K. Öke ve Cemil İpekçi BB. semboller, ritüeller ve tekris törenleri üzerinde konuşmalar yapmakta idiler. İpekçi B.'e göre bu saydıklarımız landmark idi ve değiştirilemezdi. Çünkü o, Resne mahfilinde doğmuştu ve bu loca da İngiliz masonluğunun ilkelerine bağlı idi. Duru B.'e gelince, o, Fransız masonluğuna bağlı ve Fransız dehasına hayrandı. Masonluğa en mükemmel şeklini verenler, Fransız masonları idi. O fikirlerini şu cümleler ile ifade ediyordu: «Masonluğun kuruluşunda Fransız dehası ve tabiat felsefesinin tesirleri olmuştur. Anayasanın İngiliz olmasına karşılık, I. ve II. derece rehberleri ile üstatlık derecesi Fransız eseridir.». Her şey değişmeye mahkûmdu. Değişme, tabiatın ezeli bir kanunu idi. Mason yasa ve ritüelleri de değişecekti. 1723 Anderson Anayasası, DEİST bir anlayışla yazılmıştı. 1815'te değiştirilerek, eski görüş yerine theist bir

görüş getirilmişti. Bu görüşlerini de koltuğunun altında getirdiği bir sürü ritüeli karşılaştırmak suretiyle ispatlamaya çalışıyordu. C. İpekçi B.'e göre anayasada yapılan bu değişiklik, Fransız masonlarının K. U. M. sembolünü kaldırmalarına karşı alınmış bir tedbirden başka bir şey değildi. Yasa ve ritüellerin LAND-MARK mahiyetinde olan maddelerine yapılacak önemli değişikliklere, ancak uluslararası KONNENT'larda karar verilebilirdi. 1939'da yüksek şûradan aldığı patentle kurulmuş olan ÜLKÜ Locası, yetişmek isteyen genç masonlar için bir SEMİNER vazifesi görmeye başlamıştı. Bir süre sonra, M. C. Duru B., yönetim işlerinde de faal bir rol almaya başladı. Şûranın yayınladığı 26/6/1955 BAĞIMSIZLIK bildirisinden sonra kurulan yönetim kurulunda Duru B., İstanbul bölgesi büyük üstat yardımcılığına seçilmişti. O sıralarda, Türkiye'de üç tane bölge büyük locası bulunuyordu. Bir federal büyük locaya ihtiyaç vardı. Ankara masonlarının, 12/8/1955'te Türkiye Büyük Locasını kurduklarını ilân ederek, bütün locaları bu birliğe katılmaya davet etmeleri üzerine, bölgeler arasında görüş ayrılıkları doğmuştu. Çünkü, böyle bir tesis kararı ancak konvanlarda alınabilirdi. En sonunda Türkiye Büyük Locası usulüne göre 16/12/1956'da kurulabildi. Bu olaylar arasında F. Çeltikçi ve Z. Velibese BB., Ankara'da masonluk tarihi ve teşkilâtı üzerine broşürler yayınlamaya bakıyorlardı. Velibese B.

İpekçi B. gibi İngiliz masonluğunun yanında yer almıştı. Şûranın otokratik zihniyetine karşı savaşıyordu. Ona göre, asıl masonluk ilk üç derecenin muhtevasında saklı idi. Bu dereceler üzerinde şûranın herhangi bir etki ve yetkisi olamazdı. Üst dereceler, ilk üç dereceyi açıklayıp genişletiyorsa da bir derinlik vermiyordu.

Bağımsız bir Türkiye büyük locasının kuurlması için çırpınan Velibese B.'in karşısında M. C. Duru B.'in çıktığını görüyoruz. Aslında, o da böyle bir birlik merkezinin kurulmasını istiyordu, bu uğurda bir çok savaşlar bile vermişti, ama o her şeyin usulüne göre yürütülmesini daha uygun buluyordu. Nizam ve yasalara bağlı idi. Vazifeli bulunduğu yönetim kurullarından hep bu yüzden ayrılmıştı.

Duru B., Velibese'ye karşı yayınladığı broşürlerde «Britanya masonlarının 1723 anayasasının yürürlükte bulunduğunu ileri sürerek, bütün dünya masonları ile münasebeti kesmek fedakârlığından çekinmediklerini belirterek: «Kendi içimizden biri âdeta Hristiyanlık misyonerliği yaparcasına Anderson'un 1723 tarihli kitabındaki zihniyet dairesinde çalışmayı teklif ve tavsiye etmek cesaretinde bulunursa, ona masonluğun fikir ve vicdan hürriyeti ışığı altında demokratik ve layik usuller ile çalışan moralist, terakkisever, insanlıksever bir müessese olduğunu söyleriz.» diyordu. Bu satırlardan anlaşıl-

dığına göre, Duru B., İngiliz masonluğuna karşı Fransız masonluğunu tutuyordu. Çünkü, İngiliz masonluğunun aradığı din Hristiyan dini idi. Oysa, Türk masonluğu, 22 Eylül 1875 Lozan prensiplerini kabul etmişti.

Londra, Newyork ve Paris illeri localarının birer merkezi haline gelince, çalışma usullerinde de değişiklikler meydana gelmiş ve böylece rit, yani prensip ve doktrinleri tayin ve tesbit eden ifade ve semboller meselesi de ortaya çıkmıştı.

«Ritleri birleştirmek teşebbüsleri bir çok defalar denenmiş, müsbet netice ahlanamamıştır. Bunun sebepleri arasında siyasi emeller ve dinî temayüller ön safı tutmaktadır. İngilizler tamamiyle Hristiyanlığa kayıp, siyasi bir durum almaya çalışırken, Fransızlar büsbütün layik ve uluslararası bir hüviyet kazanmaya başlamışlardı. İngilizler, yeni teşekkül edecek obedyansların kendilerince tasdik edilmesini şart koşmaya başladığından ve bu da birlik ve hürriyet esaslarına aykırı olduğundan birlik sarsıldı. İngiliz masonluğu muhafazakâr, millî ve Hristiyan akideli; Fransız ve Latin masonluğu, ilerici ve layik; İskandinav masonluğu, tamamiyle dinî ve mezhebî; Amerika masonluğu, din çerçevesi içinde iktisadî ve millîdir. Bundan dolayı localar İngilizlerce birer kulüp, Fransızlarca birer serbest kürsü, İskandinavlarca birer şapel ve Amerikalılarda da birer sendika ve tröst mahiyete-

tindedir. Kimi mütefekkirlerce bir metot, bazılarınca birer vasıta ve bir-çoklarınınca da bir gayedir.»

Dünya mason birliği, Duru B. için gerçekleştirilmesi güç bir idealdir. Çünkü, ritler çoğaldıkça, dar sınırlar içinde kapalı kaldıkça masonluğun birliğini sağlamak güçleşmektedir. Masonluğun temeli hür fikir ve iyi ahlâk olmakla beraber, dinî ve siyasi bir çok amiller masonluğu çeşitli şekillere bağlamakta ve birliğimizin evrensel mahiyetini değiştirmektedir. Mason adı altında çalışan birlikler, âdeta birbirlerine hasım vaziyeti almış durumdadırlar. Maksat aynı, çalışma metodu aynı, hatta kaynak aynı olduğu halde, bu ayrılığın ve dargınlığın vebalini OBEDYANSlara yüklemek gerekir.

Her iki büyük üstadın gözünden kaçan noktalar olmakla birlikte, ayrılıkları, birleştikleri görüşler de vardır. Her ikisini birleştiren noktalar şunlardır : Ritlerin ayrılıkları gaye ve idealde değil, şekil ve merasimdedir. Ritlerin ayrılmasını gerektiren zaman, mekân, iklim, ırk, kültür ve benzeri içtimai sebeplerdir. Masonluk nasıl dinler arasında bir tercih yapmazsa ritler arasında da bir üstünlük gözetmez. Remzî derecelerin bir bütün olarak istiklâlleri ötedenberi kabul edilmiştir. Ama bu istiklâli, yüksek dereceler düşmanlığı şeklinde tefsire kalkışmaları, özel maksatlar izlemlerindendir. Yüksek dereceler ilk üç derecenin tafsili, tevsi ve tavzihinden ibarettir. İnsan düşüncesinin

geçirdiği gelişmeleri tetkik eder, mümkün olanları sahneye koyar, nazari bir mesai olduğundan harici âlem ile bir ilgisi yoktur. Verimini masonlarda verir. İlerleme ve hareketi sağlayan hakikatler ilk üç dereceden doğar.

Bu tartışmalar, yeni hakikat ve görüşlerin çıkmasına yol açtı. Bu, hakikat uğruna yapılan bir savaştı, ve onun için güzel ve makbul idi. Böyle bir savaşta mağlûp da galip sayılırdı. Çünkü, hakka ve hakikate hizmet ediyor demekti. Bilgisine, görüşüne, sezgi ve tecrübesine güvenen insan, böyle bir savaştan çekinmez ve onu DÜŞÜNCE adına yapılması gereken bir vazife bilir. Bu gibi savaşlar, insanı olgunlaştırır ve ona kabiliyetlerinin sınırlarını öğretir.

Duru B., Velibese B.'in yüksek derecelerin lüzumsuzluğuna inanmış olduğunu sanarak ona İsviçreli Quartier La Tante B.'in ilk üç dereceye hakkıyla vâkıf olabilmek için, yüksek derecelerin lüzumunu ve faydalarını kesin bir şekilde ispat ettiğini salık veriyordu.

M. C. Duru B., Türk Mason Dergisini yıllarca idare etmiş ve en sonunda 1960 ocak ayında derginin yazı işleri mesul müdürlüğünden ayrılmıştır. Eski Büyük üstat ve eski başbakanlık müsteşarı A. S. Korur B.'in Mason dergisinin 37 sayılı nüshasında KİM Dergisine verdiği «Zaruri Cevap» da bu ayrılma tarihine tesadüf eder. M. C. Duru B.'in dergi-

den ayrılış olayı her halde bir gün aydınlığa kavuşacaktır.

M. C. Duru B.'in masonluğa dair görüşü : «Masonluk, eski ve yeni dünyanın bütün sosyal birliklerinden fikir malzemesi almıştır. Bütün spekülasyonlara kapılarını açık tutar. Muhtelif zümrelerin bilgilerindeki müşterek noktaları arayıp bularak birleştirmeye çalışır. Her felsefeden faydalanmış olan masonlukta, Eflatun'un fikirlerine raslayınca, masonluğu Eflatun'un felsefesine bağlı saymak elbette doğru olmaz.

«Bir mektep, bir kürsü, bir felsefe sistemi, ilmi ya da içtimai bir parti değildir. Hakikati nerede bulursa ahr. Kâinatta keşfolunacak bir tek hakikat mevcut kaldıkça, aramaya devam edecek olan ahlaki bir müessesese olduğuna göre, fikir sistemlerinden hiç birinin patentası altına girmez. Bu bakımdan herhangi bir felsefe okulunun, ya da bir sosyal birliğin devamı değildir. Hiç bir kuruluş da benzetilemez. Belirli «idele-ri», belirli prensipler altında gerçekleştirilmeye yarayan bir tefekkür metodudur.»

«Onun ekolünde yetişen bütün masonlar, onunla bu görüşü paylaşırlar. Çünkü, bizi hakikate ulaştıracak olan metottur. Sistem ise, birbirine bağlı olan ve mantiki bir zincirleme ile birinden ötekine geçilen bir düşünce unsuru topluluğudur. Hakikatten ziyade iki fikir arasındaki münasebeti arar. Oysa, düşünceyi bir inanç,

ya da bir sistem içinde durdurup işletmemek, gerçekte onun arasına gittikçe büyüyen bir boşluğun girmesine razı olmak demektir. Buna karşılık metot, fikirler arasındaki münasebetten ziyade hakikati bulmaya çalışır. O, bir araştırmadır».

«Localardaki çalışmalarından edindikleri ilhamlara uyarak harekete geçecek olan masonların teşebbüs ve faaliyetleri, birer fert ve birer üye olarak iştirak edecekleri dış âlemdaki teşekküllerde gerçekleşeceğine göre masonluk, saliklerini hiç bir düşünce ve felsefenin kabulüne zorlamaz. Fakat her düşünceyi, her kanaati ve her felsefeyi tahlil ve tetkik sonunda meydana çıkarabildiği *faydalı hakikatlerden* bir sentez yapmayı ve bu sentezi sosyal alanlarda uygulamayı tavsiye ve telkin eder. İyilik, güzellik ve doğruluk diye yorumlanan hakikat konusunda masonluk, ümanizmayı faydacılık ile kuvvetlendirir, gelenekçi olmak vasfını da bırakmaz, determinizmden daha fazla hikmete değer verir».

Masonların görevleri ve vasıfları : «Masonluğun faaliyet sahası dış âlemin sosyal teşekkülleridir. İnsanların iyiliğine çalışan her teşekkülde masonluk metodu ile çalışmasını bilen ve bu sayede başarılar sağlayan masonlar vardır. Fakat *masonluğun toplu bir hareketi yoktur*. Her mason bir BÜTÜNdür. Hür bir tefekkür ile her konuyu inceleyerek vicdanın sınırladığı daire içinde bir kanaat edinmek ve bu kanaati *hiç bir tesir altında*

kalmaksızın en iyi, en güzel ve en doğru bir şekilde tatbik sahasına çıkarmak MASONLUK demektir. Bu çalışmaların BAŞARILARI da sorumluluğu da masonluğa değil, masonların kendilerine aittir. Masonluğun içinde de ÜZÜCÜ olaylar çıkabilir. Bunların VEBALİ, masonluğun manevî şahsiyetine değil, her birimizin ferdî şahsiyetine racidir. Masonluk dünyanın her köşesinde kendine yabancı İDEOLOJİLERİN tesirine kapılmak tehlikesi ile karşı karşıyadır. (Bu daha fazla Fransız masonluğu için varittir.) Bunun başlıca sebebi masonlar arasına karışan ve fakat mason olmayan bazı kimselerin şahsî emel ve kaprisleridir. Masonluğa taliplerin kabulüne ait ANKETlerin ince elenip sık dokunması lüzumunda ittifak olduğu halde, bu husus istenilen şekilde sağlanamamaktadır.

«Mason olabilmek için ne derin bir âlim veya filozof, ne yüksek mevki veya servet sahibi bir kimse olmağa lüzum yoktur. İYİ AHLÂKLı ve HÜR FİKİR sahibi olmak lâzımdır, medenî haklara sahip bulunmak kâfidir. Ancak insanlar zümrelere ayrılırlar. Birinci zümre ellerinde mesele tutanlar ve önderlik edenlerdir, bunların enerji kaynağı kendi ruhlarıdır. İkinci zümre yarı münevverlerdir, bunlar kendilerine sunulan hakikatleri kabule elverişlidirler, inandıkları ve güvendikleri ÖNDERE ve birliğe katılırlar. En sonunda bunlar da maksada ulaşırlar. Üçüncü

zümre ne düşünebilen, ne de düşünenlere katılabilenlerdir ki, bunlar kadro dışında kalanlardır. Elllerinden hiç bir iyilik gelmez. Masonların birinci zümreden olmaları gerekir».

«Masonluğun miyarı doğruluk, iyilik ve güzelliştir. Vasıtası eşitlik, hürriyet ve kardeşliktir. Gayesi, insanların refah ve salâhıdır. Bu ideali gerçekleştirecek ve bizleri bu ideale yaklaştıracak her fikir, masoncadır. Masonluğun ümidi, insanlığın kurtuluş ve kalkınmasını hazırlıyacak İDEAL MABET'in malzemesi olan gönülleri faziletle, iyi ahlâkla, hür düşünce ile bezenmiş insanları yetiştirmektir.

«Bu görüş tarzı ile yetişen masonlar, diledikleri gibi hareket etmekte hürdürler. Onlar üzerinde ENSTRÜKSİYON yolu ile tesir yapılamaz. Bu bakımdan hiç bir sosyal hareket doğrudan doğruya masonluğun müsterek eseri değildir. İnsanlığın ilerlemesine, saadet ve refahına matuf hareketlere masonlar, birer fart olarak iştirak etmiş olabilirler».

İlim ve Masonluk : «İlmin buluşları AMORAL'dir. İlim ve teknik, zarar ve fayda gözetmezler. Bunları faydalı ve zararlı yollarda kullanan biz zat insanlardır. İlim ve tekniğin buluşlarını insanların yararına ve iyiliğine kullanarak onları ahlâk bakımından değerlendirip ahlâkî ve gayri ahlâkî diye katagorilere ayırmak masonluğun izleyeceği tek metottur».

Din ve Masonluk : «Masonluk, dinlerin ve hükümetlerin ötesinde ve dışındadır, layık bir kuruluştur. Fakat masonlar, dinlerine ve milliyetlerine bağlı vatan çocuklarıdır. İnsanların selâmet ve saadeti gayesinde DİNler ortaklığı bulunan masonluk gerek PRENSİP, gerek METOT bakımından dinlerden büsbütün ayrıdır. Masonluğun beklediği selâmet ve saadet, bu DÜNYA'nın selâmet ve saadetidir».

«Masonluk, dinler gibi korkudan değil, ÜMİTten ilham alır. Masonluğun ne peygamberleri, ne de ibadet şekilleri ve doğmaları vardır. Masonlukta İRŞAT eden bir VELÎ ya da bir ŞEYH olmadığı için, KERAMET de yoktur. Dinler tezahürlerinde statik, fakat masonluk dinamiktir. Bu DİNAMİZM, sürekli olarak keşfolunan hakikatlerden ve uygulanan bilgilerden gelir».

«Localarımızı, DİNÎ VAİZlar kürsüsüne çevirenler, tarihe karışan tarikatlardan bazılarını İHYA edercesine MİSTİK iddialara girenlerimiz yok değildir. Ayrıca LOCA bir ARKADAŞLAR LONCASI da değildir. Localarda dinî ve siyasî tartışmalar yapılamaz. Bu YASAK ancak AKTÜALİTE hakkında geçerlidir, yoksa dinî konular üzerinde sırf öğrenme ve aydınlanma bakımından inceleme ve irdelemeler yapmak masonların başlıca ödevleridir. İnsanlık tarihi, DİNLER TARİHİ çerçevesi içinde döner dolaşır. Masonluk tarihi de beşer zekâsının gelişme ve olgunlaş-

ma EVRElerini incelemeye ve irdelemeye yarayan bir alandır».

Masonluğun aradığı Hakikat: «Masonluk hakikati kâinatın ve insanın dışında değil, insanın kendi içinde arar. Müspet ve denenmiş fikirlerin her biri, birer hakikattir. Bugünkü hakikatler, yarınki hakikatlerin birer TASLAĞIDIR. Ama skolastik âlimler, hakikatlerin değişmez olduğunu idda ederler. Herhangi bir fikre saplanıp kalmak ise, PUTPE-RESTLİKTİR. Hiç bir nazariye son ve kesin olarak kabul olunamayacağından masonluk hakikatleri aramaktan el çekmez. İnsanın tasavvur ve düşünceleri tedrici ve bundan dolayı İZAFÎ olduğu için aranılacak hakikatler daima mevcuttur. Hakikat şüphelerden doğar, her hakikatte şüphenin yeri vardır. Hakikatlerin görünüşleri, müşahade edilen mevkileri şartlarına göre değişir. Yalnız geleneklere göre PROGRAM-LANMAK, istikbal kapısını kapamak olur. Kemal ve yüceliğe giden yol, ancak, zekâ ve ruhunu kâinatı vücuda getiren prensibe uyduran insana açıktır. Son şeklini almış olan şeylerde tekâmül yoktur».

«Masonluk bugünkü İLMİN, hatta AKLIN her davayı çözeceğine ihtimal vermez, ama her kanaatin TECRÜBE'ye dayanması lüzumuna kanidir. Akıl ancak, tecrübe edilemeyen hadiselerde, İSTİDLÂLde bulunmaya, duygu ve duyularımızla bir takım intıbalar edinmeye yarar. Yeni buluşlardaki değer, müşahade ve tecrü-

beyi yapanın görüş ve idrak kabiliyetine, tecrübenin şekline, zaman ve mekâna göre değişmekte, mutlak kesinlikten ziyade İZAFİYET işe karışmaktadır».

«Masonlar hakikati aramak için mutlak hürriyete ve bu arada vicdan hürriyetinin ve müsamahanın lüzumuna inanırlar. Kendisinin de hata edebileceğini ve karşısındakinin de haklı olabileceğini kabul etmeyen MASON olamaz».

Semboller : «Masonlukta mesaiyi semboller idere eder. Semboller, bütün fikirlerin, inanç ve duyguların tarihî seyrine işaret ettikleri kadar, bunların bugünkü durumlarını ve yarınki değişmelerini tasarlamaya elverişli araçlardır. Her seviyeye ve temayüle, her kabiliyet ve istidada düşünme payı veren DONNE'ler mesabesindedir».

«DÜŞÜNCE HÜRRİYETİ, işte bu sembolizma sayesinde mümkün olabilmektedir. Başka DERNEK ve kuruluşlarda bu HÜRRİYET yoktur».

Masonluk ve Tıp arasındaki benzerlik : «Tıp eksikleri tamamlamak ve fazlalıkları azaltmak sureti ile başarı sağlar. Tıp her zaman tedaviye muvaffak olamasa da çok defa acıyı azaltır ve her zaman teselli eder. Masonluk da öyledir. Fertlerin KÖTÜ ve ZARALI taraflarını azaltmak ve iyi taraflarını çoğaltmak sayesinde İDEALinin gerçekleşeceğine inanır ve bu çalışmaya da HAM TAŞI YONTMAK denir».

«Masonlukta başarı ancak sevgi sayesinde kabil olur, sevgi de ihtiyacın mahiyetine göre değişir. İlk vazifemiz kimseye zarar vermemek, hiç bir kötülüğe alet olmamaktır».

Evrım kanunu yavaş işlediği için, çok çalışmak ve çok BEKLEMEK, zahmet ve fedakârlıklara katlanmak gerekir».

Masonluk bir sanattır : «Çünkü o, bir tetkik mahsulü olan bir netice değil, idealine ulaşmak isteyen bir tetkik metodudur. Sanat, bir kavramı gerçekleştirecek bilgileri tatbik etmek olduğuna göre, beşerin acılarını hafifletmek, umumî ve müşterek bir refah sağlamak idealini gerçekleştirmeye çalışan masonluk da tamamiyle bir sanat, hem de GÜZEL SANAT kavramının şümuküne girer. Sanat olmak itibarıyla de EVRENSEL'dir. Sanatlarda başarı ise, şahsın istidat ve kabiliyetine bağlıdır.

«Masonluk, çeşitli sistemlerden devşirme fikirleri benimseyen EKLEKTİK bir metot değildir.

«Gerçekten, fikirleri derinleştirerek birleştirmek, tecrübeyi açıklayan aklın meşru bir hakkıdır. EVRENE şamil bir ölçü olmadığına göre, kendi açılarından doğru, fakat eksik olan görüşleri ancak bir araya getirmek suretiyle HAKİKATA yaklaşılabilir. Klasik fizikte, kanunlar ortalamadır, bir istatistiktir. Hacim kavramı, çeşitli görüşlerin birleşmesi ile daha iyi anlaşılır».

Masonluğu İLİM KAFASI ve MES-

NEVİ anlayışı ile tetkik eden M. C. Duru B.in görüşlerini, genç masonların yetişmelerine yardımcı olur ümidi ile kısaca gözden geçirmiş olduk. Onun bizlere vermek istediği öğütleri şu şekilde özetleyebilirim: Bir mason, kendi arzularının her zaman ve her yerde hakikati tayin edecek hükümler olamayacağını bilmelidir. Bir şey mantikî olarak doğru olduğu halde hakikatte yanlış olabilir. Kendi faaliyetimiz ile VARLIĞIN faaliyetini birbirine karıştırmamak gerek. İnsan her şeyin ölçüsüdür. Çünkü, idrakler, hasse intibaları, daima DUYU organlarının durumuna göre rölatiftir. Muhakememiz; üzerinde herkesin ittifak edebileceği bir sosyal hakikata ulaşma yolunda gelişmelidir. Çünkü, ancak bu sayede HEYECANIN, hakikatin MİYARI gözü ile bakıldığı vakit meydana çıkan HALLİ MÜŞKÜL ÇEKİŞMELERİN önüne geçilebilir.

Masonluk ve Felsefe: Masonizm yok, masonluklar vardır. Felsefe eğer düşünme tarzı, olayları, sebepleri ile izah etmekse, masonluk en geniş manada bir tefekkür metodudur. «Oysa, felsefe bize ancak TEORİ şeklinde, bir dünya görüşü şeklinde bir görüş sağlayabilir. O, hayatın bütünü hakkında bir bilgi olmak istiyor. Temellendirilmiş ve kurulmuş, tamamiyle açık bir şekil kazanmış bir BİLGİ olmak emelindedir».

Yeni fikirler ile temasını hiç bir zaman kaybetmeyen ve daima yeni hakikatlar arkasında koşan M. C. Du-

ru B.in şu görüşlere yaklaştığını görüyoruz: «Remzî dereceleri idare eden teğekküllerin salâhiyet ve istaklâlleri -Ekose Ritte- şûraca bir KONKORDATO ile verilirdi. Diğer ritlerin yüksek makamları da buna benzer bir ANTLAŞMA tanzim ederlerdi. Şimdi deniliyor ki, üç derecenin çalışmaları tamamiyle SAF masonluğun esasları dairesinde cereyan etmeli ve bu derecelere ait ritüeller bütün ritlerde aynı olmalı. Son yıllarda mason otoriteleri arasında ilk üç derecenin hiç bir rite bağlanmaması ve her ritin yüksek derecelerine AYNI SEMBOLİK localardan ÜYE seçilebileceği yolundaki temayül kuvvetlenmiştir. Ashında bütün ritlerde ilk üç derece hemen hemen birbirinin aynıdır. Bundan dolayıdır ki, masonluğun bütün esasını, prensiplerini, çalışma metodlarını, ideal ve gayesini ihtiva eden ve masonluğu kavramak için daha üst derecelere mutlaka vukufu gerektirmeyen ilk üç derecenin İDARESİNİ büyük meşrik veya büyük loca olarak MÜSTAKİL bir obedyans haline gelince, bunların bütün ritlerden ayrı, daha doğrusu hiç bir rite dayanmaksızın, müsterek ve umumî bir şekle konması düşünülmüş ve bu yolda oldukça BAŞARILI adımlar atılmıştır».

Dünyada mason birliğini sağlamak için 1723 tarihli KONSTITÜSYON'un öne ve ele alınmasını tavsiye ediyordu: «Biz de diyoruz ki, Fransız masonları da kutsal kitapları, yemin

kürsüsü üzerine koysunlar, celseleri U. M. adına açıp kapasınlar ve BİRLİĞİ ilk önce kendi aralarında sağlamasınlar».

Onun, sanki bu son yılların üzücü olayları için yazdığı bir konferansından şu yakınmayı tesbit etmiş bulunuyoruz: «Masonluk, din ve milliyet ayrımı gözetmeksizin her iyi ahlâklı ve hür düşünceli kimseye en iyi ve en güzel ve en doğruyu arayıp bulma usulünü talim ve telkine çalıştığı, hiç bir tefekkür sistemine öncelik vermediği ve hiç bir kanaati zorlamadığı halde ALIŞKANLIK neticesi midir, muhafazakârlık denilen ruhî ataletin tesiri midir, nedir, şahsî görüş ve kanaatlerden hiç bir fedakârlığa katlanamıyor, saf ve ber-

rak düşünce ile düşünemiyoruz. Bizimkine uymayan kanaatlere kaşlaramızı çatmaktan çekinmiyoruz.»

Böylece hepimizin ilmi araştırmanın ve aklın kurtarıcı hamlesine engel olan ve halkı her devirde en koyu TAASSUBa sürükleyen inanç ve alışkanlıklardan korumamızı istiyordu. Hastalığı dolayısıyla gelemediği için HÜRRİYET üzerine olan son konferansı HİSAR locasında okunmuştu. Son nefesini verinceye kadar ışıkmakten geri kalmadı. Mimar Sinan araştırma locası bu çok değerli üyesini kaybetmekten dolayı büyük bir acı içindedir. O, masonluğumuzun sembolik bir ifadesi olarak hep gönülllerimizde yaşayacaktır. Nur içinde yatsın.

Mustafa İnan B .:

Dergimizin baskıda olduğu sırada Mustafa İnan kardeşimizin ebedî meşrika intikalini öğrendik.

Kardeşlerinin sonsuz sevgisine sahip olmuş bu üstadımızın hâtırası önünde (Mimar Sinan) mensupları saygı ile eğilirler.

Tanrının en sevgili kulları,
ahlâkı en iyi olanlardır.

Hazreti Muhammet

Bastıldığı Tarih: 18 Ekim 1967

Fiyatı 4 Liradır.